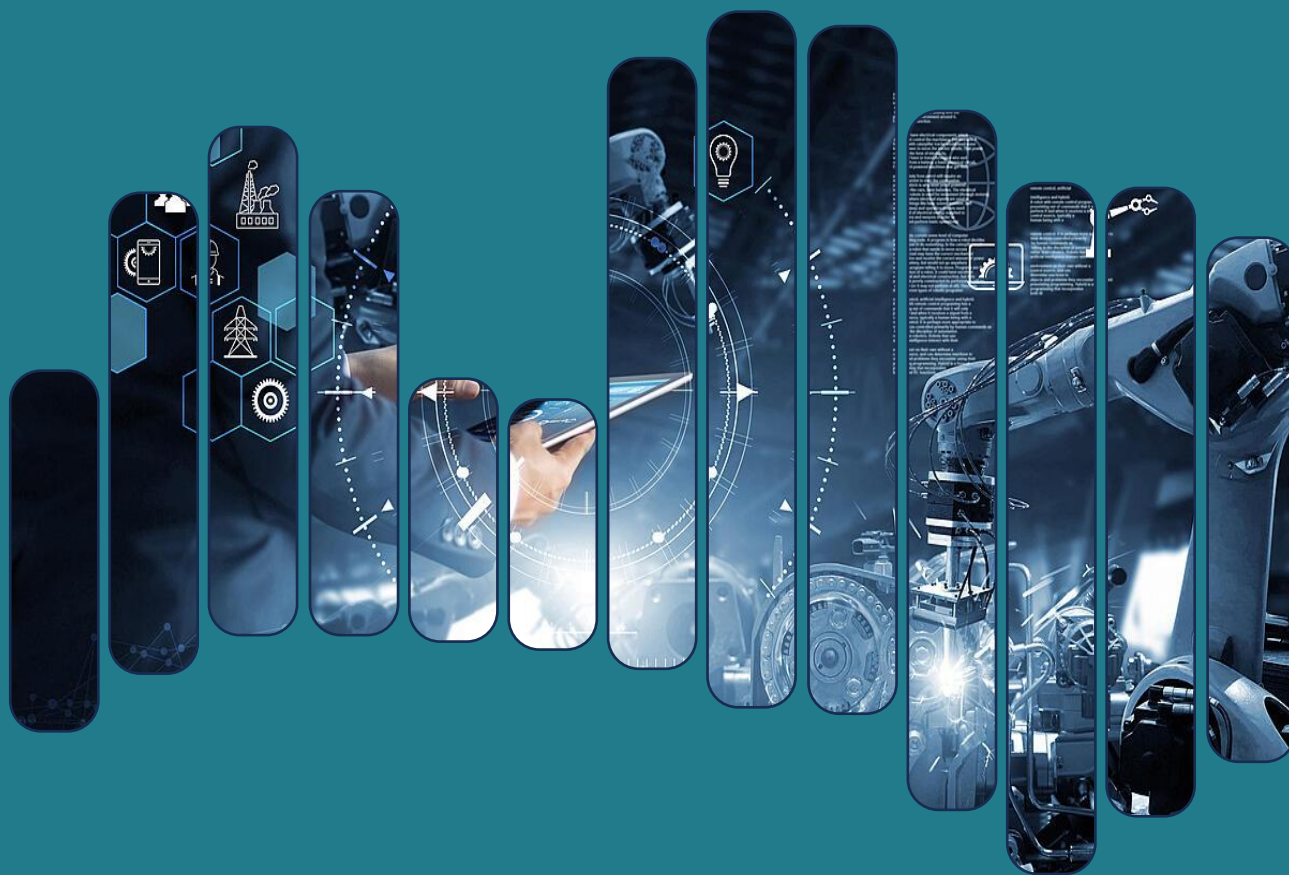

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS EKONOMIKAS ATTĪSTĪBU

LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBA –
PRODUKTIVĪTĀTE, KONKURĒTSPĒJA,
IZAUGSME

RĪGA | 2024. gada aprīlis

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Centrālās statistikas pārvaldes un Eiropas Savienības datu bāzes *Eurostat*.

© 2024 | Ekonomikas ministrija

Tālrunis 371 67 013 100

E-pasts: pasts@em.gov.lv

Interneta vietne: <https://em.gov.lv>

ZIŅOJUMA SAGATAVOŠANAS MĒRĶIS

EM informatīvais ziņojums par Latvijas ekonomikas attīstību sagatavots, lai **rosinātu**

diskusiju un publiskas debates

Saeimā par Latvijas ekonomikas attīstības izaicinājumiem un valsts izaugsmes prioritātēm

Saeimas ekonomikas politikas debates – jauna paradigma, pieeja **izsvērtu**

lēmumu pieņemšanai par valsts attīstības vīziju,

sasniedzamajiem mērķiem un rīcībpolitikām

Diskusiju galvenais mērķis ir debatēt par prioritāri īstenojamiem pasākumiem ekonomikas izaugsmes stimulēšanai, ko tālāk

izmantot, plānojot valsts budžetu un ārvalstu finanšu atbalsta programmu ieguldījumus

Ierobežotu resursu apstākļos uzreiz nevar atrisināt visas problēmas,

tāpēc ir **politiskajās diskusijās jāvienojas par konkrētām prioritātēm**

Politiskā izšķiršanās – **turpinot kā līdz šim un nemainot ietvaru, nevar sagaidīt būtiskus uzlabojumus**

Visiem lēmumiem ir cēloņsakarības

– **savlaicīgi nepieņemti vai ilgstoši atlikti politiski lēmumi tiešā veidā ietekmē Latvijas attīstību**

ZIŅOJUMA SAGATAVOŠANĀ IZMANTOTIE ANALĪTISKIE MATERIĀLI

Latvijas ekonomikas attīstības pārskats | Ekonomikas ministrija

<https://www.em.gov.lv/lv/media/18864/download?attachment>

OECD Economic Survey: Latvia 2024 | OECD

https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2024_dfeae75b-en

Makroekonomisko prognožu pārskats | Latvijas Banka

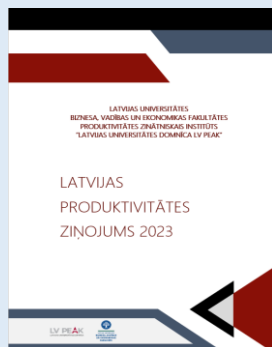
<https://www.makroekonomika.lv/kategorija/makro-prognozu-parskats>

Darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes | Ekonomikas ministrija

<https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>

Latvijas produktivitātes ziņojums 2023 | LV PEAK

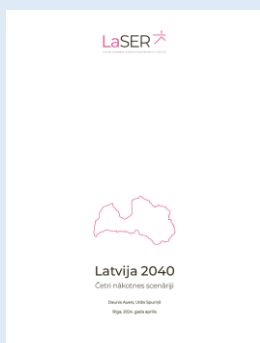
<https://www.lvpeak.lu.lv/latvijas-produktivitates-padome/latvijas-produktivitates-zinojums/>

Ārvalstu investīciju vides indekss | Ārvalstu investoru padome Latvijā

<https://www.ficil.lv/sentiment-index/>

Latvija 2040, Četri nākotnes scenāriji | Latvijas Stratēģijas un Ekonomikas Risinājumu Institūts / Domnica LaSER

<https://domnicalaser.lv/>

Baltijas valstis 100 gados – demogrāfiskas un sociālekonomiskas attīstības tendences | Vidzemes augstskola

<https://baltic100.va.lv/>

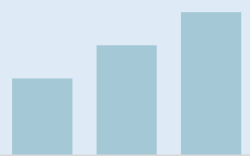
Latvijas Bankas ekspertu sarunas | Latvijas Banka

Ekspertu saruna "Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi?"

<https://www.makroekonomika.lv/ekspertu-sarunas/ekspertu-saruna-ka-panakt-noturigu-latvijas-tautsaimniecibas-izaugsmi>

MĒRKĪS – LĪDZ 2035.GADAM DUBULTOT IKP APJOMU

40,3
mljrd. EUR
2023

IKP ↗ x2

83
mljrd. EUR
2035

SASNIEDZAMIE REZULTĀTI

IZAUGSMES MODELIS – EKSPORTĀ BALSTĪTA ATTĪSTĪBA

Ārējie faktori

Ģeopolitiskā
situācija

ES zaļais kurss

Tehnoloģiskais
progress, inovācijas

Digitalizācija un
mākslīgais intelekts

① VISU IEDZĪVOTĀJU DZĪVES KVALITĀTE, IENĀKUMI, LABKLĀJĪBA → PIEPRASĪJUMA
PIEAUGUMS – IEKŠĒJĀ TIRGUS ATTĪSTĪBA

② LIELĀKA EKONOMIKA → LIELĀKI IEŅĒMUMI VALSTS BUDŽETĀ = KVALITĀTĪVĀKI
PUBILISKIE PAKALPOJUMI, INFRASTRUKTŪRAS ATTĪSTĪBA

EKONOMIKAS IZAUGSME

Jauni produkti un pakalpojumi globālā tirgū –
IENĀKUMU PIEAUGUMS NO EKSPORTA

jaunas biznesa idejas – **UZŅĒMUMU KONKURĒTSPĒJA**

CILVĒKKAPITĀLS

INVESTĪCIJAS

PRODUKTIVĪTĀTE

EFEKTĪVA VALSTS PĀRVALDE

Birokrātijas mazināšana, uz rezultātu un efektivitāti orientēts publiskais sektors, modernu digitālo
risinājumu ieviešana publiskajā pārvaldē

RĪCĪBAS VIRZIENI

IEGULDĪJUMI CILVĒKKAPITĀLĀ

izglītības kvalitāte un sabiedrības veselība, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas pilnveidošana un darbaspēka efektīvāka izmantošana, talantu un kvalitatīva darbaspēka piesaiste

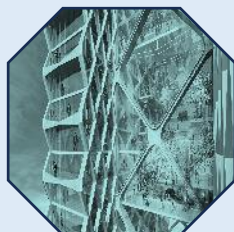
KONKURĒTSPĒJĪGA UZŅĒMĒJDARBĪBA

resursi uzņēmumu attīstībai un modernizācijai, jaunu biznesa ideju īstenošanai, atbalsts uzņēmumu konkurētspējai, inovāciju sistēmu un digitalizācijas attīstībai. Birokrātijas mazināšana - ātri publiskie procesi - digitāli transformēta publiskā pārvalde

REĢIONĀLI SABALANSĒTA IZAUGSME

labi apmaksātas darba vietas, globāli konkurētspējīgi uzņēmumi, reģionālo centru savienojamība, pieejami kvalitatīvi publiskie pakalpojumi

MODERNA INFRASTRUKTŪRA UN PIEEJAMI MĀJOKĻI

birokrātisko šķēršļu noņemšana nekustamo īpašumu attīstībai, ēku fonda atjaunošana un atbilstība klimata neitralitātei, zemas ires maksas mājokļu pieejamība un mājokļu tirgus attīstība, attīstīta transporta infrastruktūra un plaši pieejama sabiedriskā transporta pakalpojumu mobilitāte

KLIMATA PĀRMAIŅAS UN IEGULDĪJUMI ZAĻAJĀ INFRASTRUKTŪRĀ

enerģētiskā neatkarība un ambiciozi atjaunojamās enerģijas projekti

PRIORITĀTES

IEGULDĪJUMI CILVĒKKAPITĀLĀ

AUGSTA LĪMEŅA MĀKSLĪGĀ INTELEKTA SPECIĀLISTU SAGATAVOŠANA

Augstskolu konsorcijs, ārvalstu speciālistu piesaiste - vismaz 50 absolventu gadā

STEM ZINĀŠANU STIPRINĀŠANA VISOS IZGLĪTĪBAS LĪMEŅOS

Saturs, mācību materiāli, eksāmeni. STEM zināšanas kritiski svarīgas jaunu nozaru attīstībai, jo īpaši zaļajās tehnoloģijās

NĀKOTNES DARBA TIRGUM ATBILSTOŠA DARBA LIKUMDOŠANA

Grozījumi darba likumdošanā, lai to padarītu elastīgāku, modernāku un piemērotāku globālajām darba tirgus pārmaiņu tendencēm

- ◆ Paplašināts vidējās profesionālās izglītības piedāvājums 50/50
- ◆ Profesionālo prasmju pilnveidei augstskolās prakses pie nozaru uzņēmumiem
- ◆ Ātrs mehānisms jaunu mācību programmu apstiprināšanai
- ◆ Darba tirgus paplašināšana - ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju grupu motivācija un iesaiste darba tirgū (vismaz 23 tūkst.)
- ◆ Iedzīvotāju iekšzemes mobilitāte uz vietām kur veidojas jaunas darba vietas
- ◆ Trešo valstu pilsoņu ar nepieciešamām prasmēm piesaiste un integrācija
- ◆ Summētā nepilnā darba laika risinājumi
- ◆ Koptīgumu slēgšana starp darba devējiem un darba ņēmējiem
- ◆ Jauniešu iesaiste darba tirgū - vasaras nodarbinātības programmas paplašināšana
- ◆ Negodprātīgu darbnespējas lapu izmantošanas ierobežošana, personu ar kredītpārādu saistībām iesaiste legālajā nodarbinātībā
- ◆ Motivācijas mehānismi sabiedrībai aktīvi iesaistīties pieaugušo izglītībā
- ◆ Darba tirgus vajadzībām atbilstošs mācību saturs un apjoms, t.sk. mācības digitalizācijā, automatizācijā, robotizācijā un digitālo prasmju mācības
- ◆ Izglītības programmu absolventu monitorings un analīze, lai efektīvāk pielāgotu saturu darba tirgus pārmaiņām
- ◆ Pieaugušo izglītības iestāžu kvalitātes kontroles sistēma
- ◆ Sabiedrības veselības stāvokļa uzlabošanai nepieciešama veselības aprūpes finansējuma sistemātiska palielināšana (t.sk. veselības apdrošināšana)
- ◆ Veselības nozares ekonomiskais potenciāls - veselības pakalpojumu eksporta apjomu kāpināšana

KONKURĒTSPĒJĪGA UZŅĒMĒJDARBĪBA

MĒRĶTIECĪGA DROŠĪBAS INDUSTRIJAS ATTĪSTĪBA

Atbalsts duālas nozīmes produktu ražošanai Latvijā - elektronikas, ķīmijas, vides tehnoloģiju u.c. nozaru zināšanas un idejas valsts drošības stiprināšanā

VALSTS KAPITĀLSABIEDRĪBU POTENCIĀLS

Atcelt ierobežojumus startēt eksporta tirgos un eksporta tirgu apgūšanai, resursu piesaiste caur kapitāla tirgus instrumentiem, investīcijas pētniecībā un inovācijās

UZŅĒMĒJIEM KRITISKO LĒMUMU ĀTRA PIENĒMŠANA

Digitāli transformēti publiskās pārvaldes procesi, investīcijas digitālo risinājumu izstrādei, pārorientēt iestādes no procesa uz rezultātu

◆ LIAA kapacitātes celšana ◆ Atbalsts no 100-150 milj. EUR ar 30% grantu stratēģiskas nozīmes projektam katru gadu ◆ Budžeta neitrāls finanšu instruments lieliem investīciju projektiem - aizdevumi ar kapitāla atlaidi līdz 10 milj. EUR ◆ Grantu atbalsts starptautiskās konkurētspējas veicināšanai ◆ Atbalstāmo izmaksu pozīciju paplašināšana ◆ Augstākas atbalsta intensitātes MVU ◆ Atbalsts iespējkapitāla ieguldījumiem ◆ mikro aizdevumi un starta aizdevumi, aizdevumi produktivitātes kāpināšanai, garantijas, t.sk., eksporta darījumiem ◆ Uzņēmumu dalība kapitāla tirgos ◆ Atbalsts uzņēmuma IPO ◆ Atbalsts procesu digitalizācijai komercdarbībā ◆ Atbalsts jaunu produktu un pakalpojumu ieviešanai uzņēmējdarbībā mikro, maziem, vidējiem un lielajiem komersantiem ◆ Finanšu instrumenti komersantu digitālās transformācijas veicināšanai sīkiem (mikro), maziem, vidējiem un lieliem komersantiem ◆ Drošākas, paredzamākas tiešsaistes vides radīšana ◆ Vienotu datu kvalitātes minimālo standartu noteikšana ◆ Atbalsts MVU biznesa inkubācijai augsto līmeņu tehnoloģiju inovācijām ◆ Tirtelpu inkubators augstās pievienotās vērtības tehnoloģiju uzņēmumu attīstībai ◆ Dalība starptautiskās zinātniskajās organizācijās, t.sk. ESA, CERN ◆ Regulatīvo smilškastu inovāciju attīstība ◆ Atbalsts jaunuzņēmumiem, nodrošinot finanšu pieejamību ◆ Inovāciju fonds ◆ Publiskais iepirkums, valsts pasūtījums inovāciju jomā ◆ VID reitingu sistēma un tās kvalifikācija visā valsts pārvaldē ◆ Atļauju izsniegšanas enerģētikas nozarē vienkāršošana ◆ Godīga konkurence - padziļinātas tirgus izpēti un preventīvi pasākumi ◆ Konkurence banku sektorā, klientu mobilitāte ◆ Godīgai un konkurētspējīgai digitālajai nozarei - "Digitālā tirgus aktu" ◆ Novērst trešo valstu subsīdiju negatīvo ietekmi ◆ Atbalsts publiskajiem pasūtītājiem radīto zaudējumu apzināšanā ◆ Uzņēmumu ar būtisku tirgus varu uzraudzība

REĢIONĀLI SABALANSĒTA IZAUGSME

INDUSTRIĀLIE PARKI LATVIJAS REĢIONOS

Industriālo teritoriju attīstība, industriālo pieslēgumu ierīkošana, jaudas palielināšana, pievadceļu atjaunošana, ierīkošana, kā arī komercdarbības mērķiem paredzēto ēku un to saistītās infrastruktūras attīstīšana

VIENOTA PAKALPOJUMU PIEEJAMĪBAS GROZA PLĀNOŠANA

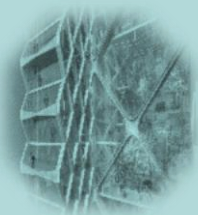
Atkarībā no apdzīvotības blīvuma nodefinēts visa spektra publisko pakalpojumu pieejamības standarts visā teritorijā, lai motivētu jaunās ģimenes izvēlēties savu dzīves vietu ārpus pilsētām, veicinot reģionu attīstību

PAŠVALDĪBU EKONOMISKO UN SOCIĀLO SASNIEGUMU RĀDĪTĀJU SISTĒMA

Pašvaldību ekonomisko un sociālo sasniegumu rādītāju sistēma, saskaņā ar kuru pašvaldībām tiek plānoti ES fondu līdzekļi, investīcijas un valsts budžeta dotācijas

◆ Jauns stratēģiskās plānošanas modelis, saskaņojot valsts, reģionālā un pašvaldību līmeņa mērķus ◆ Reģionālās attīstības fonds, t.sk. izdevīgākiem kredīta nosacījumiem, privāto sektoru, ārvalstu investīcijām ◆ Aizņēmumu un parādu pārstrukturēšanas mehānismi ◆ Motivācijas mehānismi pašvaldībām privāto investīciju piesaistei, izstrādājot atbilstošu fiskālo un nodokļu vidi ◆ Funkcionāls ĢIS rīks reģionālās un valsts rīcības nepārtrauktai plānošanai un ietekmes novērtēšanai ◆ Vietējā profesionālā un augstākā izglītība ir pielāgotas reģiona sabiedrības un ekonomikas vajadzībām ◆ Pakalpojumu kvalitāte un pieejamība ārpus pašvaldību administratīvajām robežām ◆ vienota pasažieru autotransporta un dzelzceļa pārvadājumu maršrutu koordinēšanas sistēma ◆ Reģionu savienojamība - ātrgaitas ceļu un dzelzceļa savienojumi un kravu termināļi ◆ ieviestas kombinēto maršrutu un kombinēto biļešu sistēmas ◆ Transporta koplietošanas ekonomika attālos reģionos ◆ Atbalsta instrumenti jauniešiem uzņēmējdarbības uzsākšanai ◆ Inovatīvi risinājumi nākotnes lauksaimniecības apstrādes metodēm SEG emisiju segšanai, t.sk. aktīvāk izmantojot biomasas potenciālu ◆ MVU biznesa inkubācija reģionos ◆ investīciju projektu koordinācija

MODERNA INFRASTRUKTŪRA UN PIEEJAMI MĀJOKĻI

SKAIDRA, PROGNOZĒJAMA, ĀTRA NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA ATTĪSTĪŠANA

Sabalansētas investora un sabiedrības intereses. Nekustamā īpašuma attīstīšanas procesam jābūt vienotam, loģiski organizētam, secīgam un papildinošam

ĪRES MĀJOKĻU TIRGUS ATTĪSTĪBA

Iedzīvotāju pirktspēja nav pietiekama, lai veidotu uzkrājumus mūsdienu prasībām atbilstoša mājokļa iegādei vai īrei.

EKOLOĢISKU KOKA KONSTRUKCIJU ĒKU RAŽOŠANA

Augstas kvalitātes siltināšanas risinājumi, lai ēku fonds 2050.gadā atbilst klimatneitralitātes prasībām. Koka konstrukciju ēku ražošana un eksports CO₂ mērķu sasniegšanai

- ◆ Pārskatīts normatīvais regulējums teritorijas plānošanas, ietekmes uz vidi novērtēšanas, atmežošanas, būvniecības un īpašuma reģistrācijas jomā.
- ◆ Sagatavot un publicēt skaidrojošos materiālus un labās prakses apkopojumus, lai nodrošinātu vienveidīgu un kvalitatīvu regulējuma piemērošanu
- ◆ Attīstīti digitālie procesi, nekustamā īpašuma attīstīšanai nepieciešamo datu pieejamība
- ◆ Papildus finansējums "ieskriešanās" periodā zemas īres maksas mājokļu programmai vismaz 30 milj. EUR ik gadu
- ◆ Publiskā un privātā partnerība izmaksu ziņā pieejamu mājokļu būvniecībai kā mērķi nosakot 4 000 līdz 6 000 jaunu dzīvokļu īrei
- ◆ Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmums par ēkas atjaunošanu tiek pieņemts sasaucot ne vairāk kā divas kopsapulces
- ◆ Lēmuma pieņemšanai nepieciešamie dokumenti (par ēkas tehnisko stāvokli, energoefektivitātes līmeni, enerģijas ietaupījumu) sagatavoti jau pirms lēmuma pieņemšanas
- ◆ Metodiskais atbalsts tehniskās dokumentācijas sagatavošanai (tipveida projekti, vienkāršotais energosertifikāts)
- ◆ Minimālais sasniedzamais energoefektivitātes līmenis ēkām
- ◆ Finansējuma piesaiste saistību segšanai trūcīgu un maznodrošinātu personu vietā

KLIMATA PĀRMAIŅAS UN IEGULDĪJUMI ZAĻJĀ INFRASTRUKTŪRĀ

ŪDENRAŽA TEHNOĻIJU ATTĪSTĪŠANA UN RAŽOŠANA

Nulles emisiju tehnoloģijas - «zaļais ūdeņradis» un no tā iegūtu ķīmisko savienojumu ražošana. Jaunas eksporta nišas - amonjaks, sintētiskās transporta degvielas, mākslīgais metāns, u.c. ķīmiskas vielas

ATKRASTES VĒJA PROJEKTS ELWIND

Latvijas un Igaunijas kopīgais atkrastes vēja projekts ELWIND – jauna vērtību ķēde, kura balstās uz pieejamu, ekonomiski izdevīgu un zaļu enerģiju

ENERĢIJAS UZKRĀŠANAS TEHNOĻIJU ATTĪSTĪŠANA UN RAŽOŠANA

Atjaunojamās enerģijas pieejamība salīdzinājumā ar konvencionālām enerģijas iegūšanas metodēm ir svārstīga. Globālajā tirgū liels potenciāls saražotās enerģijas uzkrāšanas tehnoloģijām

- ◆ Birokrātisko šķēršļu novēršana un regulatīvo procesu vienkāršošana atjaunojamās enerģijas projektu attīstībai
- ◆ Enerģētikas starpsavienojumi, lai Latvijai nodrošinātu stabilu, daudzveidīgu un drošu energoapgādi
- ◆ Regulāri izvērtēta un atjaunināta Latvijas klimata politika un rīcības plāni, lai tos saskaņotu ar mainīgajiem globālajiem klimata mērķiem
- ◆ Siltumsūkņu izmantošanas stratēģija, tehnoloģijas attīstīšana un izmantošanas potenciāls, ko var sniegt atrašanās specifiskā / atbilstošā klimata zonā, esošā energopatēriņa bilance un infrastruktūras gatavība
- ◆ Agresīvāk ieviests zaļo un inovāciju iepirkums
- ◆ Alternatīvi finanšu instrumenti klimata pārejas finansēšanai - iekšzemes aizņēmuma vērtspapīri, jauktā finansēšana, PPP

SATURS

SAĪSINĀJUMI	10
IEVADS	11
1. ESOŠĀ SITUĀCIJA	12
1.1. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES	13
1.2. LATVIJA PASAULĒ, STARPTAUTISKIE SALĪDZINĀJUMI	15
2. LATVIJAS IESPĒJAS	27
2.1. GALVENIE IZAUGSMES MĒRĶI	28
2.2. IZAUGSMES MĒRĶI, TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI UN IESPĒJAS	28
2.3. LATVIJAS STRATĒGIJAS UN EKONOMIKAS RISINĀJUMU INSTITŪTA PĒTĪJUMS “LATVIJA 2040 – ČETRI NĀKOTNES SCENĀRIJI”	35
3. RĪCĪBAS VIRZIENI	36
3.1. CILVĒKKAPITĀLS	37
3.2. KONKURĒTSPĒJĪGA UZŅEMĒJDARBĪBA	42
3.2.1. EKSPORTĀ BALSTĪTA IZAUGSME UN PRODUKTIVITĀTE	42
3.2.2. ATBALSTS UZŅĒMUMU KAPITĀLA PIEJAMĪBAI UN KONKURĒTSPĒJAI	43
3.2.3. TAUTSAIMNIECĪBAS DIGITALIZĀCIJA	44
3.2.4. ZINĀŠANU IETILPĪGA UZ INOVĀCIJĀM BALSTĪTA IZAUGSME	45
3.2.5. BIROKRĀTIJAS MAZINĀŠANA UN DIALOGS AR UZŅĒMĒJIEM	46
3.2.6. VIENLĪDZĪGAS IZAUGSMES IESPĒJAS VISIEM	47
3.3. REĢIONĀLI SABALANSĒTA IZAUGSME	49
3.4. MODERNA INFRASTRUKTŪRA UN PIEEJAMI MĀJOKĻI	51
3.4.1. NEKUSTAMO ĪPAŠUMU ATTĪSTĪŠANA	51
3.4.2. MĀJOKĻU PIEEJAMĪBA	52
3.4.3. ĒKU ATJAUNOŠANA	53
3.5. ZAĻĀ INFRASTRUKTŪRA	55
3.6. PUBLISKAIS FINANSĒJUMS PĀRMAIŅU IEVIEŠANAI, UZ REZULTĀTU VĒRSTS BUDŽETS	60

SAĪSINĀJUMI

AER	Atjaunojamie energoresursi
AI	Mākslīgais intelekts
ANM	Atveseļošanas un noturības mehānisms
ANO	Apvienoto Nāciju organizācija
ASV	Amerikas Savienotās valstis
CA	Pusvadītāju akta regula
CRMA	Kritisko izejvielu akta regula
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EDS	Elektroniskā deklarēšanās sistēma
EEZ	Eiropas ekonomiskā zona
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Eiropas Savienība
ES-27	Eiropas Savienības 27 dalībvalstis
ESAO (OECD)	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
EUR	Eiro
ĢIS	Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas
IAM	Ilgtermiņspējīgas attīstības mērķi
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
IPO	Sākotnējais publiskais akciju piedāvājums
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
MK	Ministru kabinets
MTF	Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas
MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija <i>North Atlantic Treaty Organization</i>
NZIA	Neto nulles emisiju industrijas akta regula
P&A	Pētniecība un attīstība
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SEG	Siltumnīcefekta gāzes
STEM	Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas virzieni <i>Science, technology, engineering and mathematics</i>
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VKP	Vienotie kontrolpunkti

IEVADS

Informatīvais ziņojums par Latvijas ekonomikas attīstību sagatavots saskaņā ar Ministru kabineta 2024.gada 28.marta rīkojumu Nr.235 (likumprojekta "Par valsts budžetu 2025.gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027.gadam" sagatavošanas grafika pielikuma 4.punktū), lai rosinātu diskusiju un publiskas debates Saeimā par Latvijas ekonomikas attīstības izaicinājumiem un valsts izaugsmes prioritātēm. Ziņojums sagatavots par pamatu ņemot padziļināto situācijas analīzi, kas atspoguļota tautsaimniecības strukturpolitikas pārskatos, politikas plānošanas dokumentos, tai skaitā valdības rīcības plānā.

Saeimas ekonomikas politikas debates būs jauna paradigma jeb pieeja izsvērtu lēmumu pieņemšanai par valsts attīstības vīziju, sasniedzamajiem mērķiem un rīcībpolitikām. Diskusiju galvenais mērķis ir debatēt par valsts attīstības mērķiem un neatliekamajiem prioritāri īstenojamiem pasākumiem ekonomikas izaugsmes stimulēšanai, ko tālāk jau izmantot, plānojot valsts budžetu un ārvalstu finanšu atbalsta programmu ieguldījumus.

Kopš Latvijas pievienošanās Eiropas demokrātisko valstu pulkam ir veiktas vairākas būtiskas ekonomikas strukturpolitikas pārmaiņas, kas radīja priekšnosacījumus un deva iespēju pārvarēt finanšu krīzes, pandēmijas un jaunās ģeopolitiskās realitātes raisītos izaicinājumus. Latvijā ir stabila makrovide un labi kredītreitingi. Lai arī ģeopolitiskā situācija reģionā negatīvi ietekmē ekonomiku, tomēr nepieciešamība palielināt Latvijas preču un pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās. Tāpat aktuālas ir arī Eiropas Savienības uzsāktās iniciatīvas kā, piemēram, zaļais kurss un digitālā transformācija.

Ekonomikas ministrija ir izvirzījusi mērķi – līdz 2035.gadam panākt, lai Latvijas IKP apjomi sasniedz 83 mljrd. EUR, kas nozīmē ekonomikas apjomam ir jādubultojas, salīdzinājumā ar šodienas situāciju. Lai to panāktu, tuvāko gadu laikā ir jāsasniedz 4-5% vidējie ekonomikas pieauguma tempi ik gadu, pie nosacījuma, ka inflācija saglabājas stabila 2% robežās. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, nepieciešams nodrošināt darbaspēka resursus – vismaz 900 tūkst. nodarbināto gadā, jāpanāk eksporta īpatsvara pieaugums līdz vismaz 80% no IKP, jānodrošina ikgadējs privāto investīciju apjoms vismaz 25% apmērā no IKP. Produktivitātē balstīta izaugsme nākamo 10 gadu laikā var nodrošināt vidējās mēneša bruto darba algas pieaugumu līdz vismaz 3 200 EUR.

Latvijas attīstībai fundamentāls priekšnosacījums ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spējai pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas.

Lai īstenotu valdības ekonomisko mērķi, ir būtiski jāuzlabo finansējuma pieejamība komersantiem un aktīvi jāpiesaista investīcijas tautsaimniecībai, jāveic mērķtiecīgas valsts investīcijas tautsaimniecībā, kas kopā ar ES fondu, tostarp Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānismu, investīcijām, sniedzot būtisku atbalstu mūsu uzņēmēju produktivitātes, digitalizācijas, energoefektivitātes, eksportspējas un konkurētspējas kāpināšanai, dos būtisku ieguldījumu Latvijas ekonomikā, tādējādi veicinot Latvijas tautsaimniecības izaugsmi un eksporta apjoma palielināšanu. Reizē ar izaugsmes iespējām tas rada arī atbildību investēt produktīvi, lai neradītu papildu spiedienu uz inflāciju.

Galvenie darbības virzieni, kas ir atspoguļoti Informatīvā ziņojumā un kuru mērķis ir celt konkurētspēju kā pamatu labklājības pieaugumam, ir šādi:

- ◆ ieguldījumi cilvēkkapitālā – izglītības kvalitāte un sabiedrības veselība, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas pilnveidošana un darbaspēka efektīvāka izmantošana, talantu un kvalitatīva darbaspēka piesaiste;
- ◆ konkurētspējīga uzņēmējdarbība - resursi uzņēmumu attīstībai un modernizācijai, jaunu biznesa ideju īstenošanai, atbalsts uzņēmumu konkurētspējai, inovāciju sistēmu un digitalizācijas attīstībai. Birokrātijas mazināšana - ātri publiskie procesi – digitāli transformēta publiskā pārvalde.
- ◆ reģionāli sabalansēta izaugsme - labi apmaksātas darba vietas, globāli konkurētspējīgi uzņēmumi, reģionālo centru savienojamība, pieejami kvalitatīvi publiskie pakalpojumi;
- ◆ moderna infrastruktūra un pieejami mājokļi – birokrātisko šķēršļu noņemšana nekustamo īpašumu attīstībai, ēku fonda atjaunošana un atbilstība klimata neitralitātei, zemas ires maksas mājokļu pieejamība un mājokļu tirgus attīstība, attīstīta transporta infrastruktūra un plaši pieejama sabiedriskā transporta pakalpojumu mobilitāte;
- ◆ klimata pārmaiņas un ieguldījumi zaļajā infrastruktūrā – enerģētiskā neatkarība un ambiciozi atjaunojamās enerģijas projekti.

Latvijas ekonomikā jābalstās uz nišu gala patēriņa produktu ražošanu ar augstāku pievienoto vērtību un attīstītu vietējo piegādātāju klasteri. Latvijas konkurētspējas priekšrocības pamatā ir jābalsta uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām, vidēja termiņa periodā Latvijai ir iespējas sasniegt politikas plānošanas dokumentos un arī 2023.gada 15.septembrī Saeimā apstiprinātās Evikas Siliņas vadītās valdības deklarācijā noteiktos izaugsmes mērķus.

1. ESOŠĀ SITUĀCIJA

1.1. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Pēdējos 20 gados Latvijas izaugsme bija straujāka nekā vidēji attīstītās valstīs

Kopš Latvijas pievienošanās Eiropas demokrātisko valstu pulkam ir veiktas vairākas būtiskas ekonomikas struktūrpolitikas pārmaiņas, kas radīja

priekšnosacījumus un deva iespēju pārvarēt finanšu krīzes, pandēmijas un jaunās ģeopolitiskās realitātes raisītos izaicinājumus.

Laika posmā kopš 2005.gada līdz 2023.gadam vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir pieaugusi no 350 līdz 1537 eiro jeb, ņemot vērā inflāciju, reālā darba samaksa

ir pieaugusi vairāk nekā 2 reizes, IKP uz 1 iedzīvotāju pieauga no 6,1 tūkst. līdz 21,4 tūkst. eiro jeb salīdzināmās cenās par 61%, un produktivitāte tajā pašā laikā pieauga par 50%. Šajos gados Latvija ir attīstījies straujāk nekā vidēji attīstītās valstīs un tas ir ļāvis mums pietuvoties ES vidējam līmenim. Pirktpējas paritātes standarta cenās Latvijas IKP uz 1 iedzīvotāju pret ES-27 vidējo līmeni ir audzis no 56% 2011.gadā līdz 65% 2015.gadā un 73 % 2022.gadā.

LATVIJAS EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS PAMATRĀDĪTĀJI

	2019	2020	2021	2022	2023	2024p
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās mljrd. EUR)	30,6	30,1	33,3	38,4	40,3	42,0
izmaiņas procentos						
Iekšzemes kopprodukts	0,6	-3,5	6,7	3,0	-0,3	1,8
Privātais patēriņš	0,0	-4,3	7,3	7,2	-1,3	2,0
Valsts patēriņš	5,6	2,1	3,5	2,8	7,0	1,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	1,5	-2,2	7,2	0,6	8,2	3,5
Eksports	1,3	0,4	9,0	10,3	-5,9	1,5
Imports	2,2	-1,1	15,1	11,1	-2,8	2,2
Patēriņa cenas	2,8	0,2	3,3	17,3	8,9	1,7
procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi						
Eksporta-importa saldo	-0,7	1,3	-3,2	-4,6	-3,9	-4,4
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, procentos pret iepriekšējo gadu)	0,1	-1,9	-3,2	2,6	-0,2	0,1
Nodarbinātības līmenis	65,0	64,2	62,5	63,9	64,2	64,8
Bezdarba līmenis (bezdarbnieki, procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	6,3	8,1	7,6	6,9	6,5	6,3
Vidējā mēneša bruto darba samaksa	7,2	6,2	11,8	7,5	11,9	7,8

p - EM prognoze

Covid-19 pandēmija būtiski ietekmēja ekonomikas attīstību globālā mērogā un arī Latvijā. IKP 2020. gadā Latvijā saruka par 3,5%. Apjomīgie valdības un ES fondu atbalsta pasākumi, kā arī epidemioloģiskās situācijas uzlabošanās 2021. gadā veicināja Latvijas ekonomikas atveseļošanās, un IKP pieauga par 6,7%.

Izaugsme Latvijā 2022. gadā palēninājās līdz 3%, ko būtiski ietekmēja Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisītie piegāžu ķēžu pārrāvumi, energoresursu un pārtikas dārdzības izraisītais inflācijas kāpums, kā arī globālā pieprasījuma samazināšanās. Inflāciju visbūtiskāk

ietekmēja energoresursu un pārtikas cenu kāpums pasaulē.

2023. gadā ekonomikas attīstību turpināja ietekmēt ģeopolitiskā situācija un nenoteiktība, augstās cenas un banku procentu likmju celšanās. IKP samazinājās par 0,3%, salīdzinot ar 2022.gadu. Gada otrajā pusē IKP kritums bija mazāks nekā gada pirmajā pusgadā. Kopumā 2023. gadā saruka privātais patēriņš, eksports un imports, bet pieauga valsts patēriņš un investīcijas. Pozitīvi ir tas, ka 2023. gadā patēriņa cenas stabilizējās, katru mēnesi sarūkot, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi - no 21,5% 2023.gada sākumā līdz 0,6% decembrī. Ņemot vērā inflācijas dinamikas bāzes efektu, 2023.gadā vidējā gada inflācija saglabājās augsta - 8,9%.

Neraugoties uz ekonomikas satricinājumiem, darba tirgus saglabājas stabils. 2023.gadā nodarbinātības līmenis palielinājās par 0,3 procentpunktiem - līdz 64,2%. Bezdarba līmenis 2023. gadā bija 6,5%, kas ir par 0,4 procentpunktiem zemāks rādītājs nekā pirms gada. Tomēr 2023.gadā nodarbināto skaits saruka par 0,2% jeb aptuveni 2 tūkstošiem nodarbināto, salīdzinot ar 2022.gadu. Nodarbināto skaita samazinājumu lielā mērā ir

ietekmējusi gan ekonomikas izaugsmes tempu palēnināšanās, gan arī darba tirgus piedāvājuma puses faktori - iedzīvotāju skaita samazinājums darbaspējas vecumā, kā arī kopējā darbaspēka piedāvājuma kritums.

Krievijas agresijas ietekme uz Latviju ir bijusi lielāka nekā vidēji ES, jo Latvija robežojas ar Krieviju un tai ir bijušas vēsturiskas saites ekonomiskajā sadarbībā. 2021.gadā Latvijas preču eksports uz Krieviju un Baltkrieviju veidoja 8,4% no visa eksporta, bet imports no šīm valstīm bija 11,5%. 2021. gadā bija vairākas preču grupas, kas veidoja gandrīz vienu trešdaļu no kopējā Latvijas importa no šīm valstīm - pārsvarā tās ir izejvielas, piemēram, metāli, koks, minerāli. No enerģētikas viedokļa Latvijas atkarība no Krievijas gāzes bija gandrīz 100%. 2023.gadā ārējā tirdzniecība ar Krieviju un Baltkrieviju bija krietni sarukusi, eksports sastādīja 6,8% no visa eksporta, bet imports - vien 3,4%.

Latvija ir uzlabojusi enerģētisko neatkarību, t.sk. plašāk izmantojot vietējos resursus. Enerģētiskā atkarības samazināšana ir svarīgs priekšnoteikums Latvijas ekonomikas noturīgai izaugsmei nākotnē.

Latvijas lielākajos eksporta tirgos 2024.gadā sagaidāma izaugsme, kas pozitīvi ietekmēs mūsu eksporta iespējas

Starptautiskās institūcijas prognozē, ka **Latvijas lielākajos eksporta tirgos 2024.gadā ekonomika augs,** kas pozitīvi ietekmēs valsts eksporta iespējas. Reālajai algai atsākot pieaugt, sagaidāms, ka atsāks augt arī privātais patēriņš.

ES fondu programmu īstenošana pozitīvi ietekmēs investīciju dinamiku. Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2024.gadā IKP pieaugums varētu sasniegt 1,8%, bet 2024.gadā vidējā gada inflācija sagaidāma 1,7% robežās.

Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības - tehnoloģiskie faktori, ražošanas efektivitātes uzlabošana, jauni produkti, pakalpojumi un inovācijas

Ekonomikas attīstība vidējā termiņā ir atkarīga no situācijas ārējā vidē un iekšējo reformu gaitas. Lielākais Latvijas izaugsmes risks ir saistīts ar globālās ekonomikas attīstību, īpaši ģeopolitisko situāciju. Tāpat svarīga ir ES kopējās ekonomiskās telpas turpmākā attīstība. Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīsies uz uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē, panākot privāto investīciju pieaugumu un finansējuma pieejamību.

Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā balstot uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām, vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi potenciāli var sasniegt 4-5% pieaugumu gadā.

1.2. LATVIJA PASAULĒ, STARPTAUTISKIE SALĪDZINĀJUMI

Atbilstoši Pasaules Bankas datiem 2022.gadā pasaulē bija 195 valstis un 38 autonomās teritorijas, kurās mājvietu 149 miljonus km² ir raduši 8 miljardi iedzīvotāju, kopā radot iekšzemes kopproduktu 100,9 triljonu ASV dolāru vērtībā. Citiem vārdiem sakot, pasaules vidēji aritmētiskā valstī 76,4 tūkst. km² platībā dzīvoju 41 miljons iedzīvotāju ar 12,6 tūkst. ASV dolāru lielu ienākumu gadā (IKP uz iedzīvotāju).

Latvijā 2022.gadā 65 tūkst. km² lielā teritorijā dzīvoja 1,83 miljoni iedzīvotāju ar 40,9 tūkst. ASV dolāru IKP uz vienu iedzīvotāju, kas krietni pārsniedz pasaules vidējo ienākuma līmeni.

Kā rāda dažādi starptautiskie salīdzinājumi, kopumā Latvija pēc ekonomiskās attīstības līmeņa ir pasaules līderos jeb tuvu tiem. Latvijā ir stabila makrovide un labi kredītreitīgi.

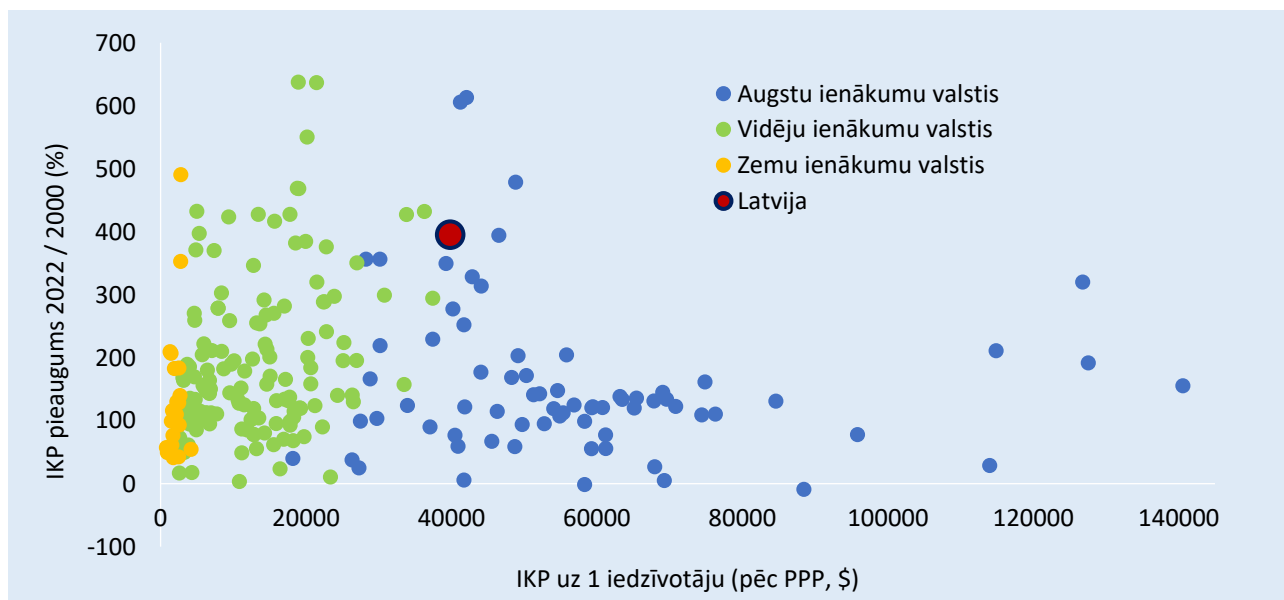
Latvijas virzību uz labklājības valsti palīdz sasniegt dalība Eiropas Savienībā un eirozonā, kā arī NATO. Pēc iestāšanās ES, Latvija 2016.gadā ir iestājusies arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (ESAO), kurā sadarbojas 37 demokrātisko valstu valdības ar tirgus ekonomiku, ar mērķi veicināt ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi.

Kopš 2000.gada Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju ir pieaudzis gandrīz 5 reizes, ierindojo Latviju starp pasaules valstīm ar augstiem ienākumiem

Atbilstoši Pasaules Bankas datiem Latvija pēc IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes, kas izteikta ASV dolāros, ir iekļauta augstu ienākumu valstu grupā. Tas

panākts pateicoties straujam IKP pieaugumam. IKP uz vienu iedzīvotāju 2022.gadā, salīdzinot ar 2000.gadu, ir pieaudzis gandrīz 5 reizes.

Latvija pēc IKP uz 1 iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes, ASV dolāros

Avots: Pasaules Banka

2009.gadā Latvija pēc IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes bija sasniegusi 54% no ES vidējā

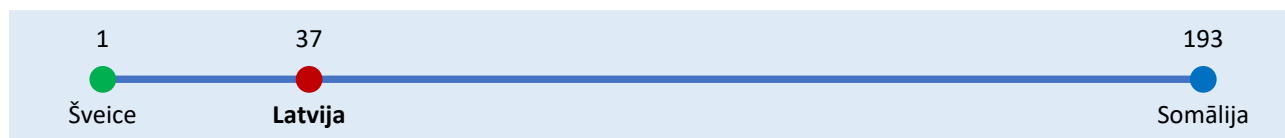
līmeņa un turpina uzlabot šo rādītāju, 2022.gadā sasniedzot 73% no ES vidējā līmeņa.

Latvija starptautiskos vērtējumos ir starp pasaules attīstītājām valstīm

Atbilstoši ANO Attīstības programmas veidotajam **“Tautas attīstības indeksam”** (*Human Development Index*) Latvija ir iekļauta ļoti augstu attīstīto valstu grupā. Latvija

jaunākajā Tautas attīstības indeksā 2023/2024 ieņēma 37.vietu 193 pasaules valstu starpā.

Latvijas vieta ANO Attīstības programmas veidotajā Tautas attīstības indeksā, 2023/2024

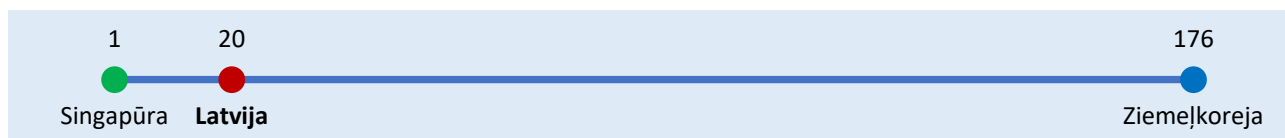

Avots: Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programma

Fonda “The Heritage Foundation” veidotajā **“Ekonomiskās brīvības indeksā”**, kuru veido četri pilāri, kas raksturo tiesiskumu, valdības izdevumus, likumdošanas efektivitāti

un tirgus atvērtību, Latvija 2024.gadā ir ierindota 20.vietā, kā pārsvarā brīvas ekonomikas valsts starp 184 pasaules valstīm.

Latvijas rezultāti Ekonomiskās brīvības indeksā, 2024

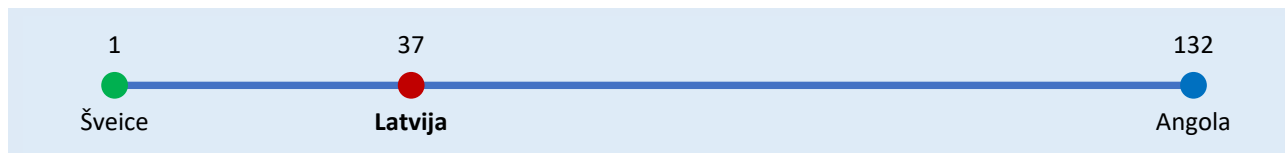

Avots: The Heritage Foundation

Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas veidotajā 2023.gada **“Globālajā Inovāciju indeksā”** Latvija ir ierindota 37.vietā starp 132 pasaules valstīm. Kā Latvijas stiprās puses ir izceltas šādas: skolēnu un skolotāju attiecība vidējās izglītības iestādēs, augstskolā uzņemto vidējo izglītību ieguvušo īpatsvars, IKT izmantošana,

ekoloģiskā efektivitāte, zinātnisko grādu saņēmušo nodarbināto sieviešu īpatsvars, iekšzemes bruto izdevumi pētniecībai un attīstībai, kas finansēti no ārvalstīm, augsto tehnoloģiju eksports, kultūras un radošo pakalpojumu eksports, nacionālo spēlfilmu skaits, poligrāfijas un citu mediju nozaru īpatsvars, radošo industriju preču eksports.

Latvijas vieta Globālajā Inovāciju indeksā, 2023

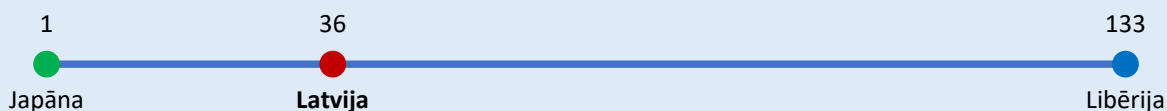
Avots: Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija

Hārvardas Universitātes Izaugsmes laboratorijas veidotajā **“Ekonomiskās sarežģītības indeksā”** Latvija 2021.gadā ierindota 36.vietā starp 133 pasaules valstīm.

Latvijas ekonomika ir sarežģītāka nekā tas ir raksturīgs analogiska ienākuma līmeņa valstīm. Līdz ar to tiek

prognozēts mēreni stabils tās ekonomikas pieaugums. Hārvardas Universitātes Izaugsmes laboratorijas izaugsmes prognozes 2031.gadam paredz, ka nākamajā desmitgadē Latvijā izaugsme būs 3,4% gadā, kas nodrošinās Latvijas atrašanos starp 50% attīstītāko pasaules valstu.

Latvijas vieta Ekonomiskās sarežģītības indeksā, 2021

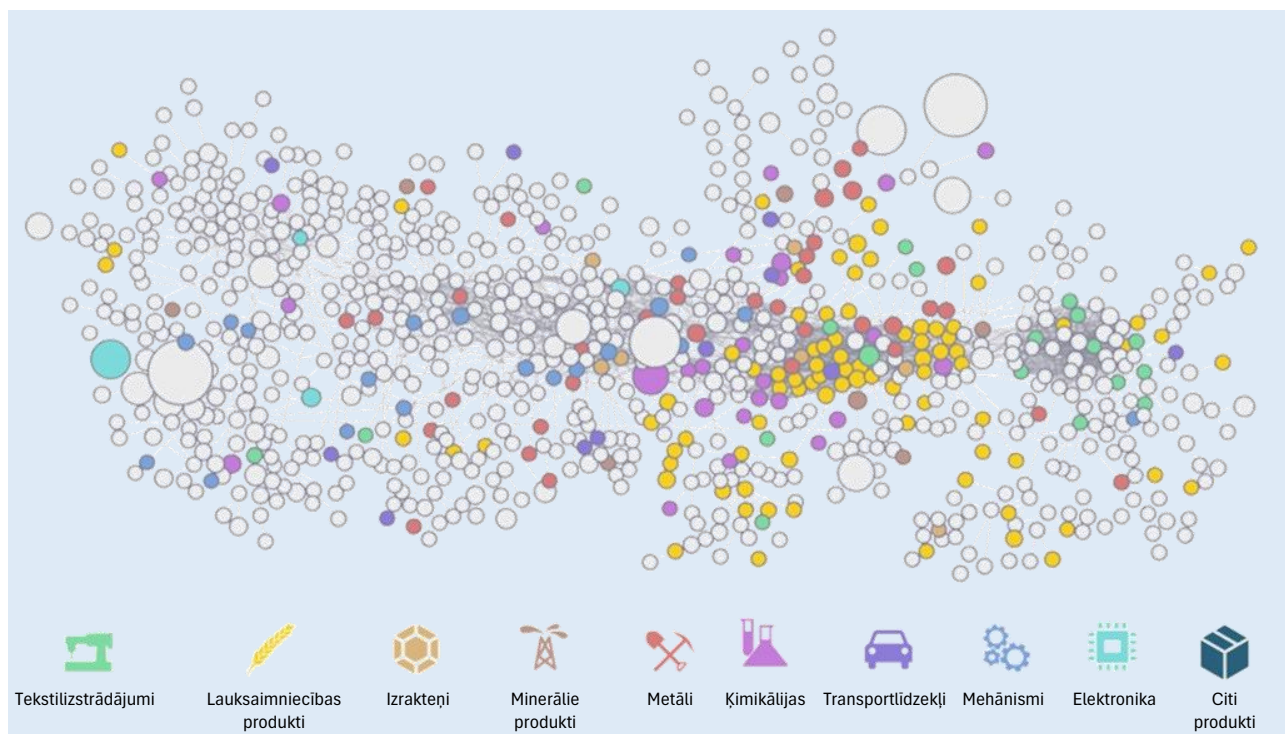

Avots: Hārvardas Universitātes Izaugsmes laboratorija

Ir vērojamas pozitīvas izmaiņas preču eksporta struktūrā – palielinās augsto tehnoloģiju produktu un pakalpojumu īpatsvars. 2022.gadā, salīdzinot ar 2015.gadu, eksporta vērtība augsto tehnoloģiju jomā nominālā izteiksmē Latvijā palielinājās gandrīz par 66,4%. Pēc pēdējiem pieejamiem datiem, 2022.gadā tā veidoja 8,7% no kopējā Latvijas preču eksporta.

Pakāpeniski palielinās arī Latvijas eksporta groza sarežģītība. Atbilstoši Hārvardas Universitātes Izaugsmes laboratorijas “*The Atlas of Economic Complexity*” pētījumam Latvija pēc **Sarežģītības perspektīvas indeksa** 2021.gadā ieņēma 36.vietu starp 133 pasaules valstīm. Sarežģītības perspektīvas indekss raksturo valsts iespēju ražot jaunus ekonomiski sarežģītus produktus skatoties no pašreizējām ražošanas iespējām vai zinātību (*know-how*).

Latvijas preču eksporta telpas analīze, 2021

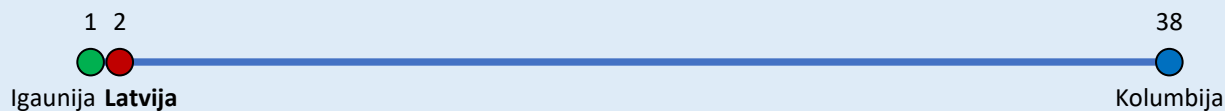

ASV domnīcas “Tax Foundation” 2023.gadā publicētajā “**Starptautiskajā nodokļu konkurētspējas indeksā**” Latvija 38 ESAO valstu vidū ir ierindojusies 2.vietā, saglabājot šo vietu kopš 2020.gada. Starptautiskais nodokļu konkurētspējas indekss ietver vairāk nekā 40 nodokļu politikas mainīgos lielumus, mērot ne tikai nodokļu likmju lielumu, bet arī to, kā nodokļi ir strukturēti. Indekss aplūko valstu uzņēmumu ienākuma nodokļus, iedzīvotāju ienākuma nodokļus, patēriņa nodokļus, īpašuma nodokļus un attieksmi pret ārvalstīs gūto peļņu.

Indeksa pārskatā Latvija ir atzīmēta kā valsts, kura ir pieņēmusi šobrīd visaugstāk vērtēto uzņēmuma nodokļa sistēmu un kurai ir samērā efektīva sistēma darbaspēka ienākumu aplikšanai ar nodokli. Šim indeksam ir izveidota versija (“2023.gada Eiropas nodokļu politikas rādītāju karte”), kas ietver 32 Eiropas valstis (27 ES valstis un Šveici, Islandi, Apvienoto Karalisti, Norvēģiju un Turciju). Eiropas valstu vidū Latvija ir ierindojusies 5.vietā, uzrādot vislabāko rezultātu uzņēmuma nodokļu sistēmai.

Vienlaikus darbaspēka nodokļu jomā īpaši jāvērtē konkurētspēja augstāku algu segmentā, lai Latvija nezaudē starptautisko investīciju piesaistē.

Latvijas vieta OECD Starptautiskajā nodokļu konkurētspējas indeksā, 2023

Avots: Tax Foundation

Panāktais makroekonomiskās stabilitātes līmenis Latvijā ir nozīmīgs nosacījums ekonomikas noturībai pret ārējiem un iekšējiem šokiem

Eiropas Komisijas veidotais Makroekonomiskās nelīdzsvarotības rādītāju saraksts (*Macroeconomic imbalance procedure scoreboard*) liecina, ka **Latvijas ekonomika ir līdzsvarota, kas ir nozīmīgs nosacījums ekonomikas noturībai pret ārējiem un iekšējiem šokiem**. 2022.gadā tikai 3 no 14 rādītājiem makroekonomiskās nelīdzsvarotības monitoringa rādītājiem pārsniedza pieļaujamos indikatīvos sliekšņus.

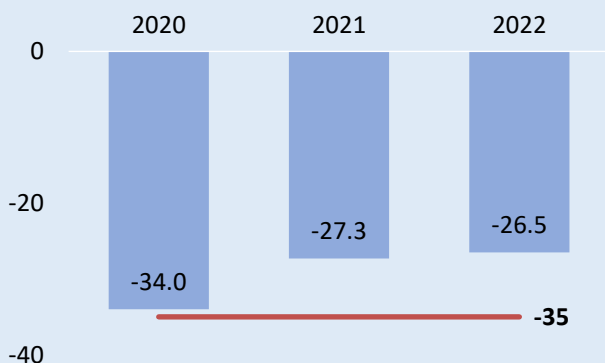
Ārējās un iekšējās nelīdzsvarotības rādītāji liecina par makroekonomisko līdzsvarotību un stabilitāti. Ilgtermiņā iekšējās un ārējās makroekonomiskās nesabalansētības rādītājiem ir tendences uzlaboties. Tekošā konta bilances, kas ir ārējās nelīdzsvarotības rādītājs, kopš 2010.gada svārstības bija nenozīmīgas. Neskatoties uz maksājumu bilances tekošā konta deficīta palielināšanos pēdējos gados, tas nepārsniedz ES brīdināšanas mehānismā noteiktos indikatīvos sliekšņus un ir vērtējams kā ilgtspējīgs. Latvijai ir zems neto ārējais parāds. Neto starptautisko ieguldījumu pozīcija kopš 2020.gada vairs

nepārsniedz sliekšni un turpina samazināties, 2022.gadā sasniedzot -26,5% pret iekšzemes kopproduktu (IKP). Par makroekonomisko stabilitāti liecina arī iekšējās nelīdzsvarotības monitoringa rādītāji. Stabils ir vispārējās valdības parāda līmenis, kas 2022.gadā bija 41% no IKP līmeni (gandrīz par 20 procentpunktiem zemāks nekā noteiktais sliekšnis). Arī privātā sektora parādsaistībām ir tendences samazināties. Kopš 2010.gada tas vairs nepārsniedz noteikto sliekšni (133% no IKP) un ir zemā līmenī – 52,5% no IKP.

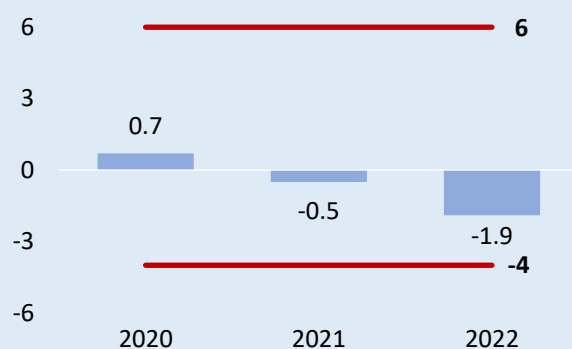
Latvijā ir vērojams **izmaksu konkurētspējas spiediens** (pieaug nominālās darbaspēka vienības izmaksas un reālais efektīvais valūtas kurss), tomēr ar to saistītie makroekonomiskie riski ir ierobežoti. Par to liecina Latvijas eksporta tirgus daļas ilgtermiņa dinamika, kas joprojām ir pozitīva. Piecos gados (2018.-2022.) tā pieauga par 15,3%, tai skaitā preču eksporta tirgus daļa palielinājās – par 19,9%, kamēr pakalpojumu eksporta tirgus daļas pieaugums bija mērenāks – par 5,2%.

Ārējās nelīdzsvarotības rādītāji*

Latvijas neto starptautisko ieguldījumu pozīcija,
% no IKP

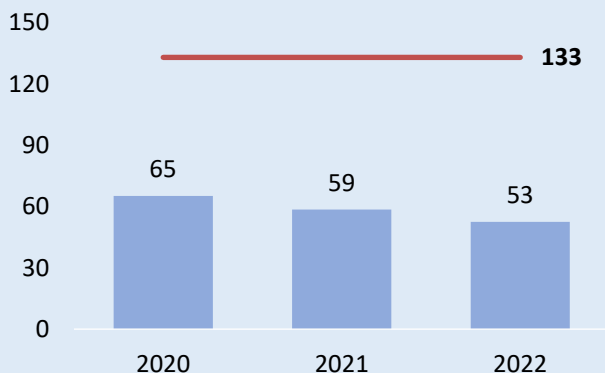

Latvijas tekošā konta bilance,
% no IKP, 3 gadu vidējais

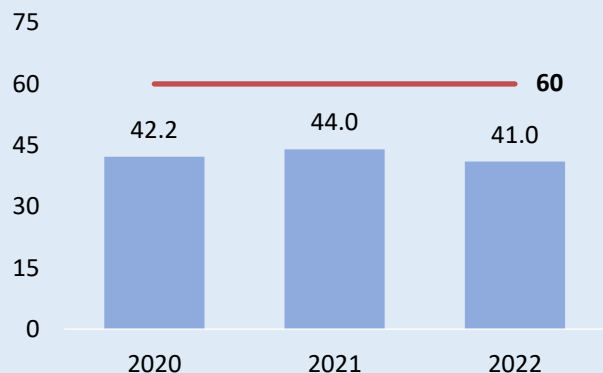

Iekšējās nesabalansētības rādītāji*

Privātā sektora parāds,
izteikts % no IKP, konsolidēts

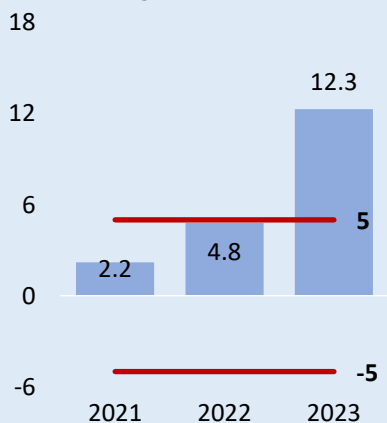

Vispārējās valdības parāds,
izteikts % no IKP

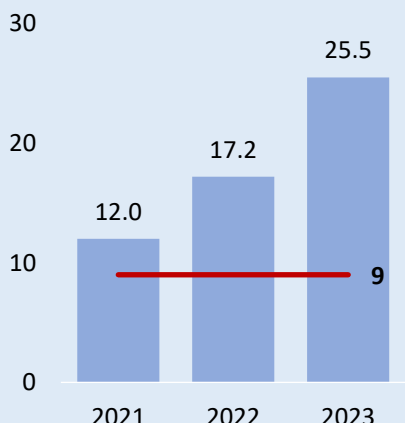

Latvijas konkurētspēju raksturojošie rādītāji*

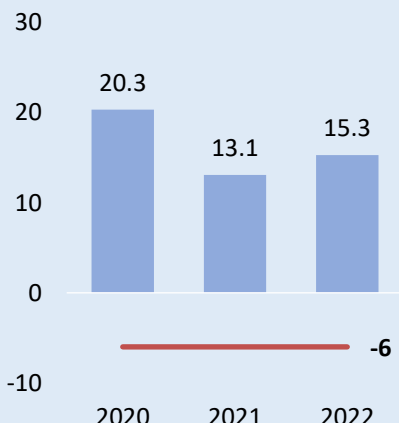
Reālais efektīvais valūtas kurss –
42 tirdzniecības partneri,
SPCI deflators, izmaiņas
3 gadu laikā, %

Nominālās darbaspēka vienības
izmaksu indekss, izmaiņas 3 gadu
laikā, %

Eksporta tirgus daļa –
procentos no pasaules eksporta,
izmaiņas 5 gadu laikā

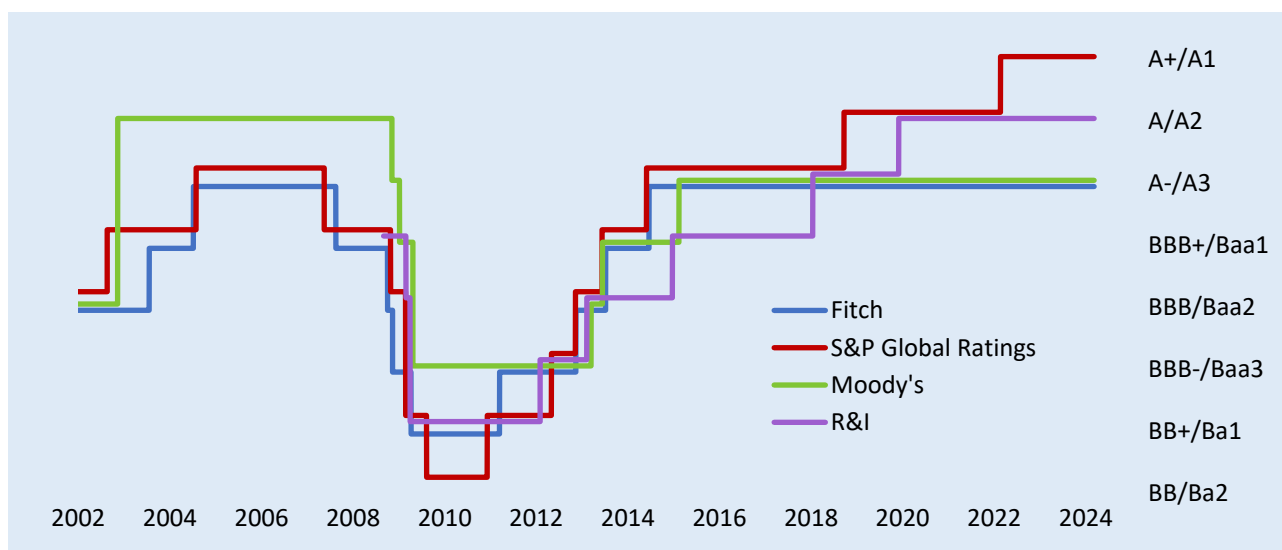
* ar sarkanām līnijām norādīti ES brīdināšanas mehānismā noteiktie sliekšņi
Avots: Eurostat

Latvijas kredītreitingi ir stabili augsti – augsta starptautiskā uzticamība

Lielākās starptautiskās kredītreitingu aģentūras kā **“Moody’s Investors Service”**, **“Fitch Ratings”**, **“S&P Global Ratings”** un Japānas reitingu aģentūra **“R&I”**, vērtē Latviju kā zema riska valsti, pamatojot to ar salīdzinoši zemu valsts parāda līmeni un mērenu privātā sektora parāda līmeni, pārdomātu fiskālo politiku, kā arī dalību ES un eirozonā.

Novērtējot Latvijas spējas pārvarēt Covid-19 pandēmijas un Krievijas agresijas pret Ukrainu izraisītās sekas, kredītreitingu aģentūras jau vairākus gadus nav mainījušas Latvijas novērtējumu, saglabājot vēsturiski augstākos Latvijas kredītreitingus. Tas palīdz Latvijai saglabāt zemas valsts parāda apkalpošanas izmaksas.

Latvijas kredītreitingi ilgtermiņa saistībām

Avots: Valsts kase

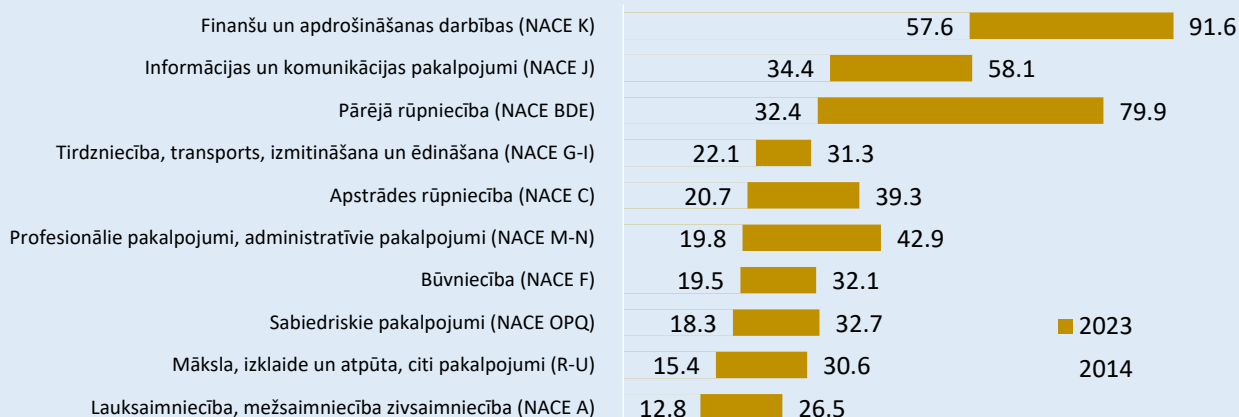
Straujākam produktivitātes pieaugumam nepieciešams mērķētāks valsts atbalsts

Produktivitātes dinamika Latvijā pēdējās desmitgadēs ir bijusi visai strauja un pārsniegusi attīstīto valstu vidējos pieauguma tempus. Tomēr, salīdzinot ar augsti attīstītajām valstīm, joprojām saglabājas būtiska Latvijas produktivitātes līmeņa atpalicība, kas galvenokārt ir skaidrojama ar zemo kopējo faktoru produktivitāti, būtiskām atšķirībām ražošanas resursu (cilvēku un kapitāla) kvalitātē.

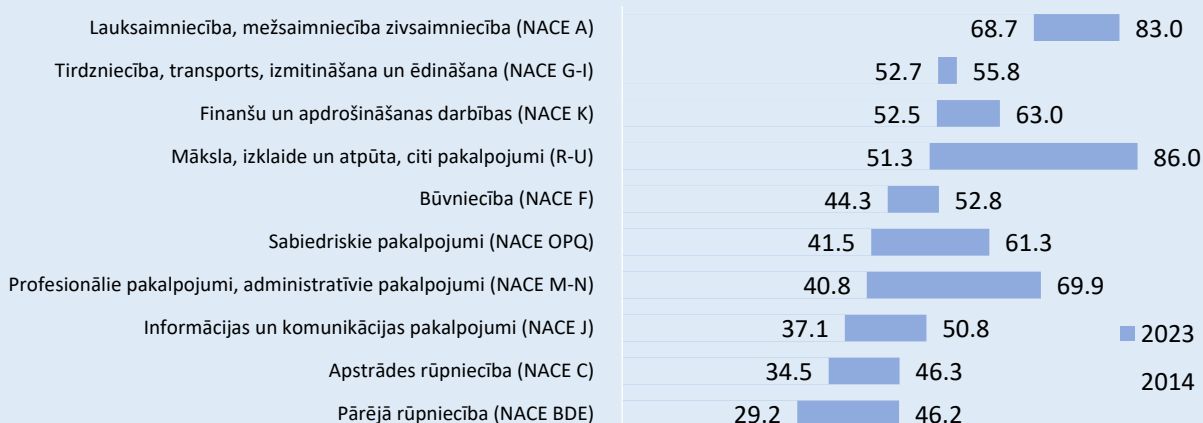
Produktivitātes līmeņa paaugstināšanā būtiska nozīme ir tehnoloģiskiem faktoriem, piemēram, ražošanas modernizācijai, esošo tehnoloģiju pilnveidošanai un jauno tehnoloģiju ieviešanai. Pāreja no vecām uz jaunākām tehnoloģijām sekmē produktivitātes pieaugumu uzņēmuma un nozares līmenī. Tomēr, šādu pārmaiņu sniegums kopējā produktivitātes līmeņa paaugstināšanā lielā mērā ir atkarīgs no resursu pārdales no zemākas uz augstākas produktivitātes uzņēmumiem, kā arī uz nozarēm ar straujāku produktivitātes dinamiku.

Latvijas nozaru produktivitātes dinamika

No 2014. līdz 2023.gadam, tūkstošos eiro uz vienu nodarbināto, faktiskajās cenās

No 2014. līdz 2023.gadam, pret ES vidējo līmeni nozarē, ES = 100, faktiskajās cenās

Ekonomikas ministrija uzskata, ka izvērtējot valsts atbalsta piešķiršanu noteiktam uzņēmumam, ir nepieciešams mērķētāks valsts atbalsts produktivitātes veicināšanai. Šajā sakarā būtu izvērtējama Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Produktivitātes zinātniskā institūta "Latvijas Universitātes domnīca LV PEAK" (tālāk tekstā - LV PEAK) piedāvātā metode uzņēmumu atlasei valsts atbalsta sniegšanai.

Ekonomikas ministrija piedāvā trīs valsts atbalsta kritērijus produktivitātes veicināšanai. Pirmais – vai uzņēmums ir spējīgs nodrošināt augstāku produktivitāti maksājot augstāku vidējo atalgojumu un solot to kāpināt. Šis pamatkritērijs nodrošina to, ka valsts atbalstu saņem uzņēmumi, kas arī nākotnē visticamāk spēs uzrādīt augstu produktivitāti, ceļ straujāk sabiedrības labklājību un ir motivēti veikt nodokļu nomaksu. Otrais kritērijs ir – uzņēmuma piederība pie uzņēmumu grupas, kas ražo patēriņa preces un piesaista izejmateriālu ražotājus Latvijā. Augstāka varbūtība turpināt saimniecisko darbību

ir apstrādes rūpniecības uzņēmumiem, kā arī gados vecākiem uzņēmumiem ar darbinieku skaitu virs desmit. Trešais kritērijs – projekta saimnieciskā darbība tiek veikta teritorijā ar augstu bezdarba līmeni.

Lietderīgi būtu analizēt arī citu kritēriju izmantošanas iespējas (eksportspēja, piederība ekosistēmai, augstas pievienotās vērtības radīšana u.c.). Jāpiekrit secinātajam monogrāfijā "Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi", ka Latvijā ar produktivitāti saistīto aspektu pētīšana ir fragmentāra un tai trūkst sistēmiskas pieejas. Pētījumi tiek veikti pārsvarā makrolīmenī, turklāt uz uzņēmuma līmeņa datiem balstīto pētījumu ir visai maz, bet starpnozaru (mezolīmeņa) aspekti praktiski nav analizēti, kas lielā mērā saistīts ar datu pieejamību. Tas ierobežo iespējas izstrādāt uz pētījumiem balstītas un zinātniski pamatotas rekomendācijas struktūrpolitikas veidošanai¹.

¹ Šteinbuka I. (zin. red.). Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 146.lpp.

https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PD/F/Monografijas/Produktivitates_celsana/Produktivitate.pdf

Lai uzlabotu produktivitātes un konkurētspējas analīzi, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi konsultatīvu institūciju – Latvijas Produktivitātes padomi, kuras funkcija ir sniegt priekšlikumus par darbības virzieniem konkurētspējas un produktivitātes attīstības politikas jomā balstoties uz sadarbību ar LV PEAK. Sadarbības ietvaros LV PEAK katru gadu sagatavo Latvijas produktivitātes ziņojumu un organizē produktivitātes dialogus. Saskaņā ar MK rīkojumu, LV PEAK ir deleģēts pārstāvēt Latviju Eiropas Savienības dalībvalstu produktivitātes padomju tīklā.

Valsts konkurētspējas komisija sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzsāks pētījumu par Latvijas lielākajiem

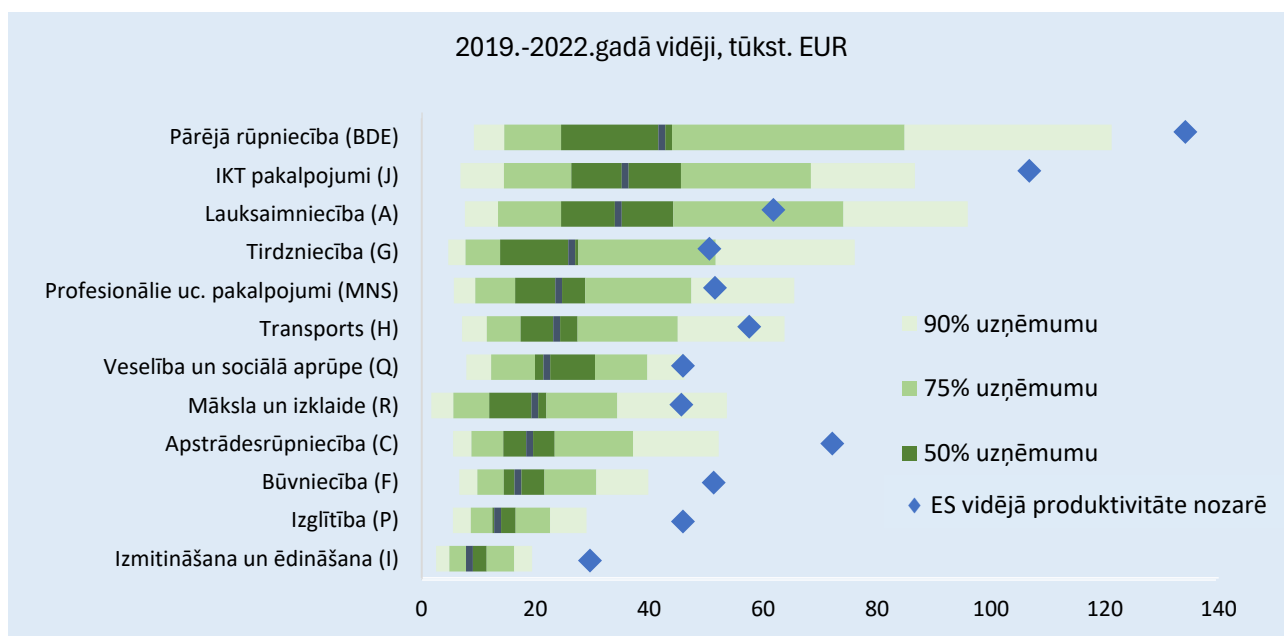
eksportējošajiem un inovatīvajiem uzņēmumiem. Pētījums paredz identificēt šo uzņēmumu galvenos izaicinājumus, kā arī precizēt konkrētas vajadzības, lai veicinātu uzņēmumu turpmāku izaugsmi un konkurētspēju nacionālā un starptautiskā mērogā. Pētījuma rezultātus izmantos, lai uzlabotu esošās Ekonomikas ministrijas programmas vai izstrādātu jaunas. Pētījuma ietvaros plānots aptaujāt ap 100 lielākos eksportējošos Latvijas uzņēmumus par izaicinājumiem, tirgus iespējām, plānotajiem ieguldījumiem ražojošajos aktīvos, kādas inovācijas plāno izpētīt vai ieviest, ko sagaida no valsts, lai varētu kāpināt eksportu, kuras valstis saskata kā eksporta tirgus, kas nepieciešams cilvēkkapitāla jomā.

Latvijā jau tagad ir uzņēmumi, kuri produktivitātes rādītājos apsteidz ES vidējo līmeni, taču liela daļa darba vietu koncentrējas vidējas un zemas produktivitātes aktivitātēs

Uzņēmumu darbības rezultātu mikrodatu analīze par 2019. – 2022. gadu liecina, ka produktivitātes līmenis starp uzņēmumiem vienas nozares ietvaros ir būtiski atšķirīgs. Dati liecina, ka atsevišķos uzņēmumos Latvijā

produktivitātes līmenis jau pārsniedz ES vidējos rādītājus un arī pārējiem uzņēmumiem, istenojot mērķētas pārmaiņas, ir produktivitātes pieaugumā balstīts izaugsmes potenciāls.

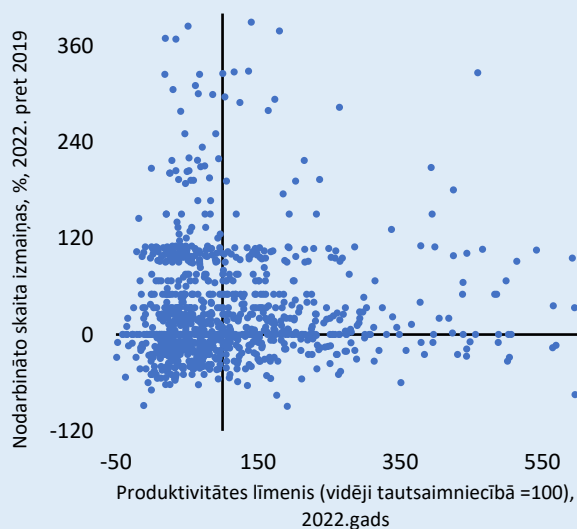
Uzņēmumu produktivitātes variācija tautsaimniecības nozaru dalījumā

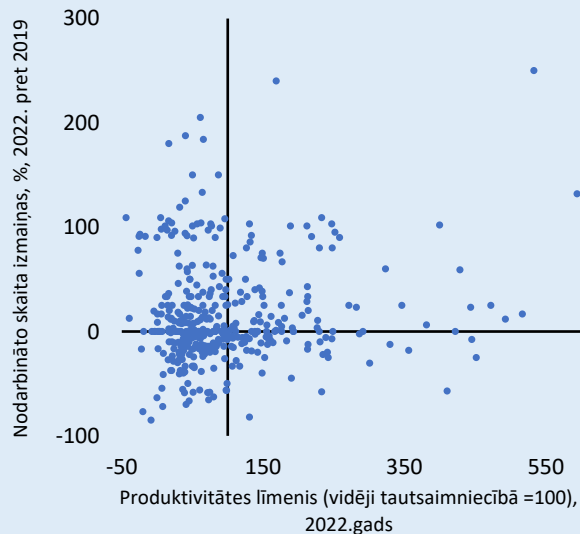
Piezīmes: attēlā redzams produktivitātes līmenis 50%, 75% un 90% uzņēmumiem katrā grupā.

Mikro datu analīze nozaru griezumā – nodarbinātie & produktivitāte

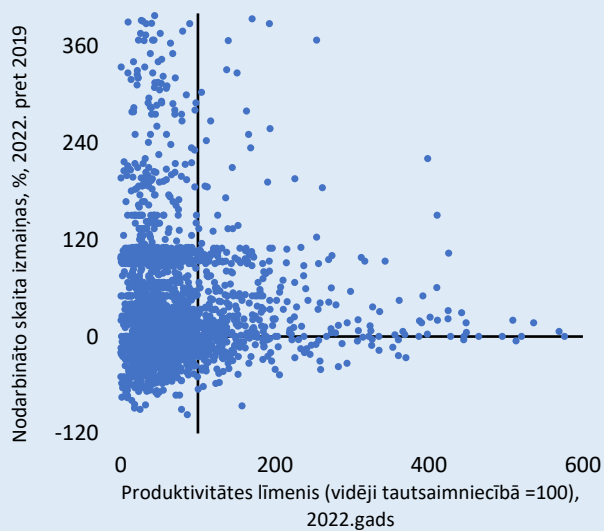
Lauksaimniecība, mežsaimniecība (NACE A)

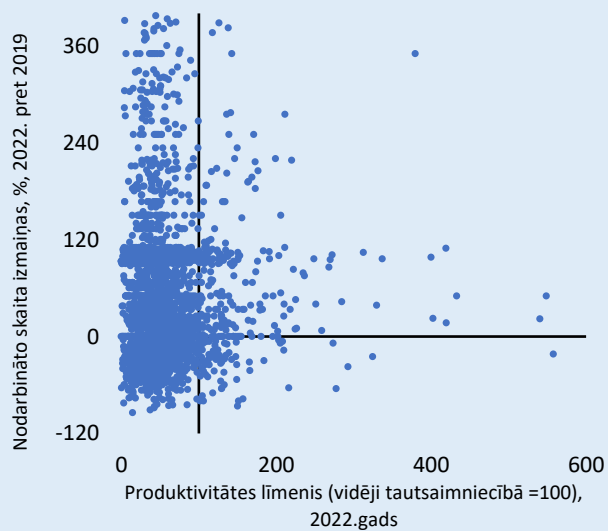
Pārējā rūpniecība (NACE BDE)

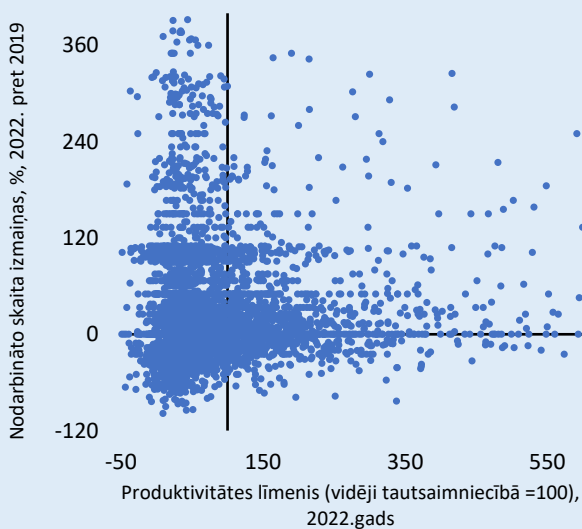
Apstrādes rūpniecība (NACE C)

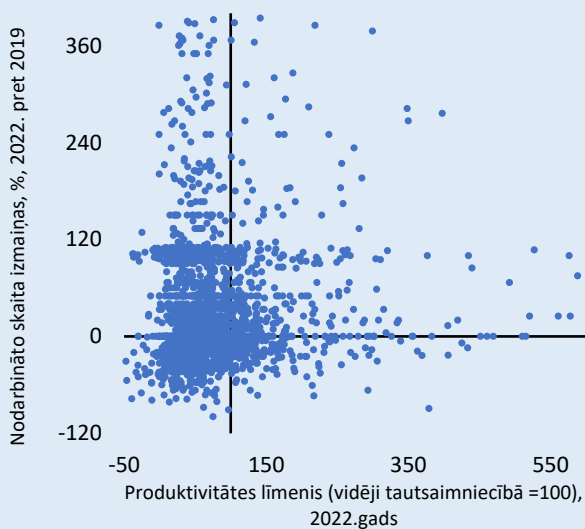
Būvniecība (NACE F)

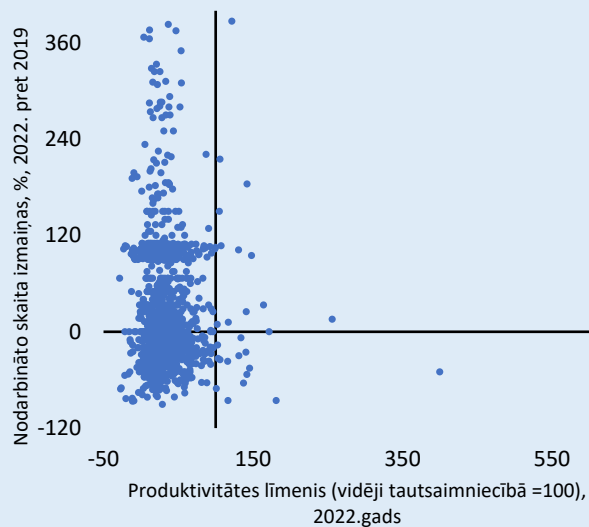
Tirdzniecība (NACE G)

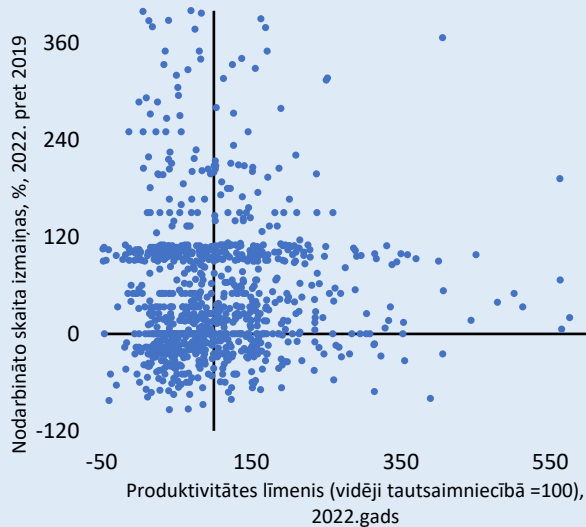
Transports un uzglabāšana (NACE H)

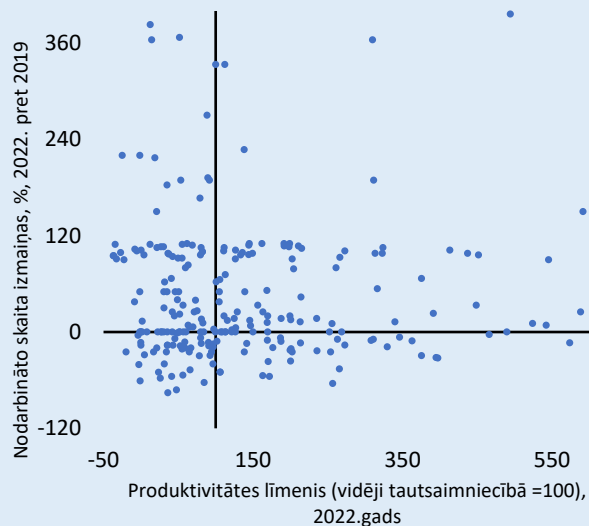
Izmitināšana un ēdināšana (NACE I)

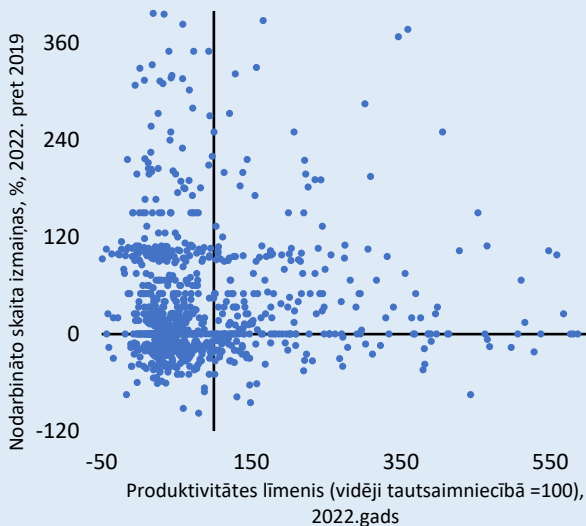
Informācijas un komunikācijas pak. (NACE J)

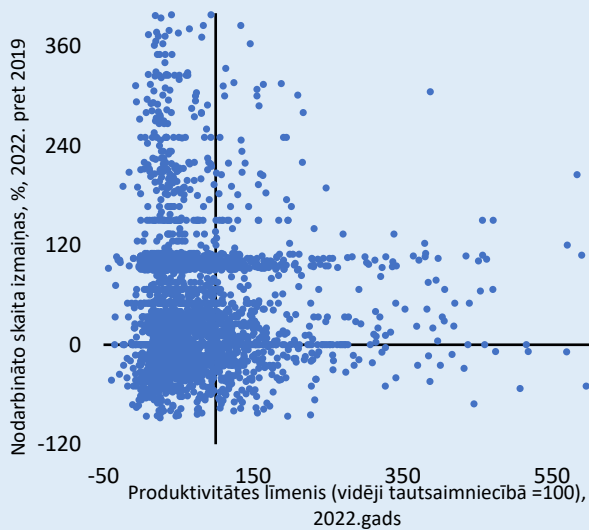
Finanšu un apdrošināšanas darbības (NACE K)

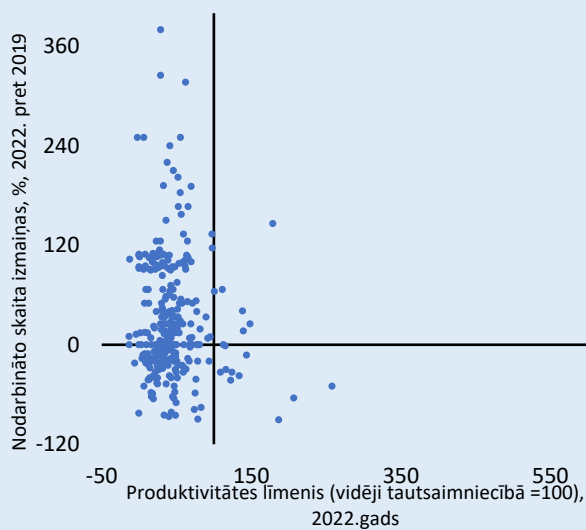
Operācijas ar nekustamo īpašumu (NACE L)

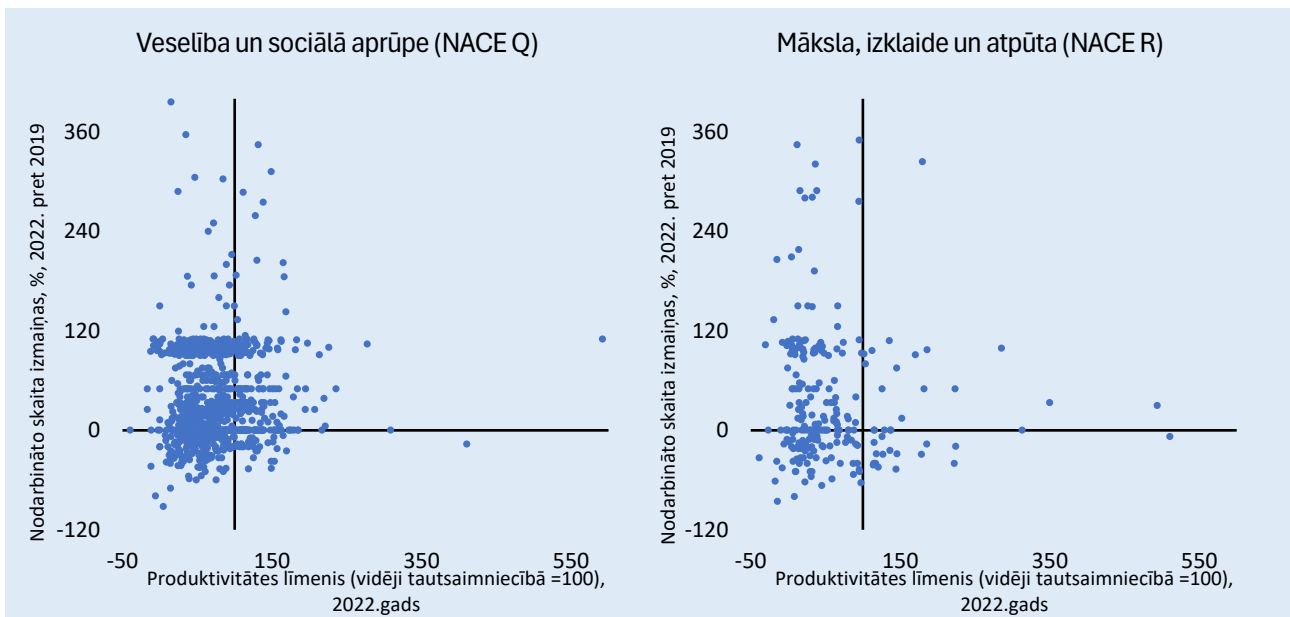

Profesionālie un administratīvie pak. (NACE MNS)

Izglītība (NACE P)

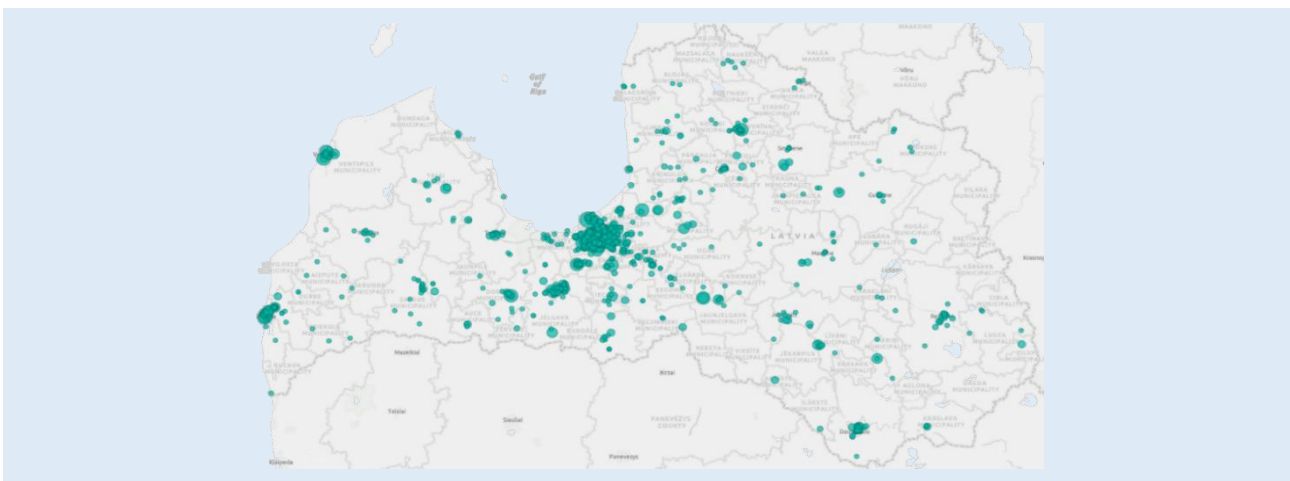
Avots: CSB, EM aprēķini

Latvijas lielākie eksportējošie uzņēmumi darbojas visā Latvijā

2022. gadā produkcijas apjomus virs 1 milj. EUR vērtībā eksportēja aptuveni 2 396 uzņēmumi, t.sk. preces eksportēja 1 630 uzņēmumi, bet pakalpojumus – 766 uzņēmumi. Vislielākais uzņēmumu skaits darbojās tirdzniecībā, apstrādes rūpniecībā (kokapstrāde, metālapstrāde un pārtikas rūpniecība), transportā (sauszemes transports) un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs. Virs 50 milj. EUR produkcijas apjomus eksportēja 93 uzņēmumi, kur lielākais uzņēmumu skaits darbojās apstrādes rūpniecībā

(kokapstrāde, pārtikas rūpniecība, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana un elektrisko iekārtu ražošana), tirdzniecībā un informācijas un komunikācijas pakalpojumos. Mērogojot esošos veiksmes stāstus un spēcīgos biznesa virzienus, kopsakarībā ar nozaru attīstības stratēģiju veidošanu un tirgus nepilnību identificēšanu būtu iespējams panākt lielāku ieguldījumu atdevi un straujāku ekonomikas attīstību vidējā un ilgtermiņā.

Latvijas lielāko eksportētāju ģeogrāfiskais izvietojums

Analīze liecina: lai gan lielākā daļa ekonomisko aktivitāšu ir koncentrētas Rīgā, arī reģioniem, apzinot un realizējot savas salīdzinošās konkurētspējas priekšrocības, ir augsts izaugsmes potenciāls nišas aktivitāšu attīstībai, kas dotu

būtisku pienesumu kopējai ģeogrāfiski līdzsvarotai ekonomikas izaugsmei un sabalansētai reģionu attīstībai, radot pievilcīgus darba un dzīves apstākļus un ļoti apmaksātas darba vietas jebkur Latvijā.

2. LATVIJAS IESPĒJAS

2.1. GALVENIE IZAUGSMES MĒRĶI

Latvijas izaugsmes mērķus nosaka šādu stratēģisko politikas plānošanas dokumentu ietvars:

- ◆ Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Ilgtspējīgas attīstības mērķi
- ◆ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija (turpmāk - Latvija 2030)
- ◆ Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam (turpmāk – NAP2027)
- ◆ Ministru kabineta (turpmāk – MK) Deklarācija par iecerēto darbību
- ◆ nozaru politikas pamatnostādnes (Latvijas Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam, Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam, Prasmju

stratēģija un Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam, un citi nozaru politikas plānošanas dokumenti nosaka mērķus un stratēģiskos rīcības virzienus konkrētajās jomās)

Latvija 2030 kā hierarhiski augstākā ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumenta prioritātes:

- ◆ ieguldījumi cilvēkkapitālā
- ◆ paradigmas maiņa izglītībā
- ◆ inovatīva un eko-efektīva ekonomika
- ◆ daba kā nākotnes kapitāls
- ◆ telpiskās attīstības perspektīva
- ◆ inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība
- ◆ kultūras telpas attīstība

Saeima 2020. gadā apstiprināja NAP2027, nosakot stratēģiskos mērķus, prioritātes un uzdevumus Latvijas ilgtspējīgai un līdzsvarotai attīstībai nākamajam septiņu gadu plānošanas periodam un ietvaru, uz kā pamata tiek veikti valsts budžeta, ES fondu un citi ieguldījumi Latvijas attīstībā. **Valdībām mainoties, pozitīvi vērtējama ir stabilā politiku apņemšanās virzīt valsti uz paradigmas maiņu, ilgtspējīgas un zaļas ekonomiskās izaugsmes virzienā.**

Latvijas progress ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā skatāms kontekstā ar 2021. un 2022. gada Augsta līmeņa politikas foruma atziņām, ka **IAM ieviešana globālā līmenī ievērojami atpaliek no vēlamā tempa un nepieciešami būtiski papildus ieguldījumi un resursi, kas ļautu paātrināt IAM ieviešanu.**

2023. gada 15. septembrī Saeimā apstiprinātās **Evikas Siliņas vadītās valdības ekonomiskās politikas mērķis** ir sasniegt ilgtspējīgu IKP pieaugumu, audzējot produktivitāti, investīcijas, eksportu un nodarbinātību. Lai īstenotu valdības ekonomisko mērķi, paredzētas mērķtiecīgas valsts investīcijas tautsaimniecībā, kas kopā ar ES fondu, tostarp Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM), investīcijām, sniedzot būtisku atbalstu mūsu uzņēmēju produktivitātes, digitalizācijas, energoefektivitātes, eksportspējas un konkurētspējas kāpināšanai, dos būtisku ieguldījumu Latvijas ekonomikā, tādējādi veicinot Latvijas tautsaimniecības izaugsmi un eksporta apjoma palielināšanu. **Kopumā 2024. gadā investīcijām budžetā pieejami 1,6 miljardi EUR – vēsturiski lielākais finansējuma apjoms.** Reizē ar izaugsmes iespējām tas rada arī atbildību investēt produktīvi, lai neradītu papildu spiedienu uz inflāciju.

2.2. IZAUGSMES MĒRĶI, TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI UN IESPĒJAS

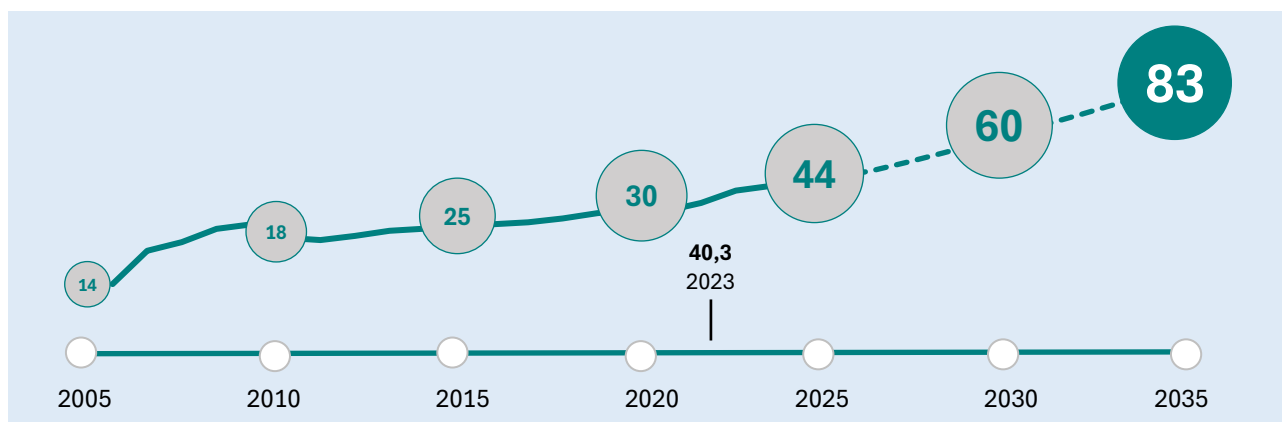
Lai arī ģeopolitiskā situācija reģionā negatīvi ietekmē ekonomiku, tomēr tautsaimniecības attīstības ilgtermiņa mērķi, kas jau ir noteikti politikas plānošanas dokumentos, kā nepieciešamība palielināt Latvijas preču un

pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās. Tāpat joprojām aktuālas ir arī ES uzsāktās iniciatīvas kā, piemēram, zaļais kurss un digitalizācija.

Latvijai ir bijuši un, visticamāk, arī turpmāk būs gan iekšējie, gan ārējie izaicinājumi, taču tie nedrīkst kavēt valsts attīstību izvirzīto izaugsmes mērķu sasniegšanai

MĒRĶIS – līdz 2035.gadam dubultot Latvijas IKP apmēru

Iekšzemes kopprodukts reģionos

Lai panāktu, ka tuvāko 10 gadu laikā Latvijas IKP apmērs dubultotos ir:

- ◆ jāsasniedz 4-5% vidējie ekonomikas pieauguma tempi ik gadu, pie nosacījuma, ka inflācija saglabājas stabila 2% robežās
- ◆ nepieciešams nodrošināt darbaspēka resursus - vismaz 900 tūkst. nodarbināto

- ◆ jāpanāk eksporta īpatsvara pieaugums vismaz līdz 80% no IKP
- ◆ jānodrošina ikgadējs investīciju apjoms vismaz 25 % apmērā no IKP
- ◆ produktivitātē balstīta izaugsme nākamo 10 gadu laikā var nodrošināt vidējās mēneša bruto darba algas pieaugumu līdz 3 200 EUR

Sagaidāmo demogrāfijas tendenču dēļ **ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana. Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana, kas ir saistīts ar investīcijām cilvēkkapitālā, tehnoloģijās, inovācijā, pētniecībā, digitalizācijā, eksporta noietu tirgus paplašināšanai un eksporta apjomu pieaugumam, kam ir jāklūst par galveno izaugsmes dzinuli.** Latvijas konkurētspēju ārējos un iekšējos tirgos noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Produktivitātes paaugstināšanas pamatā ir ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošana, bet arī esošo resursu, jo īpaši Latvijā pieejamo cilvēkresursu, pārdale augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai.

Lai sasniegtu mērķus, vidējā termiņā IKP izaugsmei jāsasniedz vidēji 4,3% ik gadu, kam fundamentāls priekšnosacījums ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spēja pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas. Ilgtermiņā ekonomikai sasniedzot augstāku labklājības līmeni (no 2031. līdz 2040.gadam), ikgadējie izaugsmes tempi kļūs lēnāki un var būt 3% robežās.

Neatkarīgi no produktivitātes pieauguma atvērta darba tirgus apstākļos turpināsies algu konverģence, kas zemas pievienotās vērtības segmentos negatīvi ietekmēs uzņēmumu konkurētspēju.

Vidēja un ilgtermiņa pieņēmumi mērķu sasniegšanai:

ĀRĒJĀ VIDE

Ģeopolitiskā situācija stabilizējas. Uzņēmumi atrod risinājumus darbības pārorientācijai uz jaunām uzņēmējdarbības nišām un jauniem preču noieta tirgiem. Piegāžu ķēdes relatīvi ātri pielāgojas jaunajiem apstākļiem.

INVESTĪCIJAS, TEHNOLOĢIJAS

Pieejamie finanšu līdzekļi pārsvarā tiek ieguldīti augstas produktivitātes uzņēmumos. Ieguldījumi ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošanai, bet arī esošo resursu pārdalei augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai. Būtisks privāto investīciju pieaugums.

INOVĀCIJAS, PĒTNIECĪBA

Būtiski palielinās finansējums P&A, 2027. gadā sasniedzot 1,5% no IKP. Pieaug privātie ieguldījumi pētniecībā un inovācijās.

DIGITALIZĀCIJA UN MĀKSLĪGAIS INTELEKTS

Pastiprinās pašreizējā tendence pieaugt digitālo pakalpojumu izplatībai. Atbilstoši katra uzņēmuma digitālā brieduma pakāpei notiek nepārtraukts digitālo tehnoloģiju, tai skaitā mākslīgā intelekta ieviešanas process. Veidojas jauni produkti un tirgus nišas. Būtiski palielinās uzņēmumu īpatsvars, kuri ikdienā izmanto mākoņdatošanas pakalpojumus, kā arī ir apguvuši un lieto lielo datu analīzes metodes.

ZAĻAIS KURSS

Savlaicīga pārorientācija un sagatavošanās pārmaiņām. Jaunu biznesa nišu meklēšana zaļo tehnoloģiju izstrādei un eksportam.

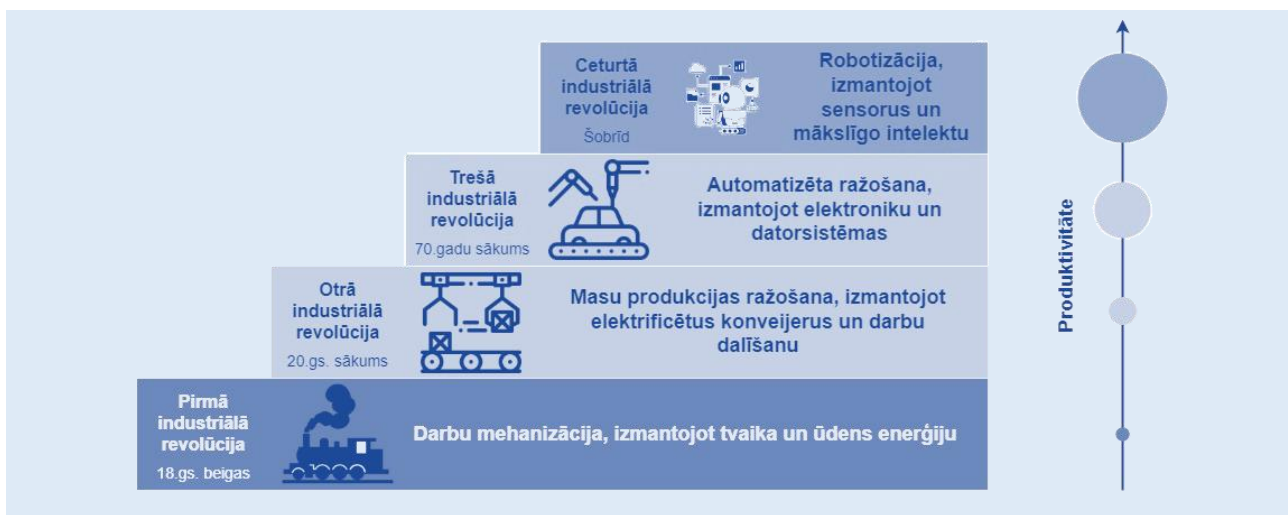
CILVĒKKAPITĀLS

Papildus publiskie un privātie ieguldījumi prasmju pilnveidei, darbaspēka pārkvalificēšana uz nozarēm ar lielāko izaugsmes potenciālu. Pieaugušo izglītības piedāvājums jauno digitālo tehnoloģiju kontekstā visām sabiedrības grupām, tādējādi mazinot nevienlīdzības pieauguma riskus. Darba devēju aktīva iesaiste esošo darbinieku kompetenču paaugstināšanā, kā arī jaunu prasmju kopu izveide, lai cilvēki varētu kvalificēties jaunām profesijām ekonomikas transformācijas un robotizācijas apstākļos. Vienkāršota kārtība ārvalstu darbaspēka piesaistei uzņēmumiem, kas veic ieguldījumus vai nespēj piesaistīt darbiniekus ar nepieciešamo kvalifikāciju.

Globālās tehnoloģiju pārmaiņas būtiski ietekmēs ekonomikas attīstību

Pēdējos gados pasaulē notiek straujas un visaptverošas pārmaiņas, paātrinās tehnoloģisko jauninājumu un inovāciju attīstība. Sabiedrības dzīves aspektos arvien pieaugošu lomu ieņem procesu digitalizācija un jaunās tehnoloģijas. Tādēļ aizvien nozīmīgāka kļūs valsts spēja

pielāgot ekonomiku nākotnes vajadzībām, gūstot lielāko iespējamo labumu no jaunajām iespējām un tirgus nišām, vienlaikus mazinot riskus, un saglabājot spēju elastīgi reaģēt uz jauniem izaicinājumiem.

Galvenās globālās tehnoloģiju tendences pamatā ir saistītas ar IT attīstību, digitalizāciju – mākslīgais intelekts un mašīnmācīšanās, lietu internets (IoT), lielle dati un paplašinātā analīze, viedās pilsētas, blokķēžu tehnoloģijas, mākoņskaitļošana, digitāli paplašināta realitāte, valodas digitalizācija un apstrāde, balss saskarnes, datora redze un sejas atpazīšana, roboti, autonomie transportlīdzekļi, 5G tehnoloģijas, ģenētika un gēnu sekvencēšana, mašīnu radošums un dizains, digitālās platformas, bezpilota lidaparāti, 3D un 4D printeri, kibernetika, kvantu skaitļošana. Teju visas apkārtējās lietas un ierīces būs savienotas, kas viennozīmīgi maina gan biznesa modeļus, gan cilvēku dzīvesveidu. Mainīsies arī pieprasījuma struktūra, piemēram, cilvēki aizvien vairāk izmantos sev saistošus/piemērotus pakalpojumus, balstoties uz liela apjoma datu analīzi.

Arī Latvijā jaunās tehnoloģijas ietekmēs praktiski visas tautsaimniecības nozares. Tas izpaudīsies kā esošo biznesa procesu uzlabošana, fiziska cilvēku darba atvieglošana ar viedajām iekārtām, plašāka lielo datu izmantošana lēmumu pieņemšanā un pieprasījuma apmierināšanā. Papildus digitālo tehnoloģiju attīstība rada

jaunas produktu un pakalpojumu nišas. Mūsdienās viedie materiāli ir ar dažādām dzīves situācijām un vajadzībām pielāgotas dinamiskas funkcijas, kas ļauj tiem pielāgoties videi. Viedie materiāli sastopami gan sensoros, izpildmehānismos, t.sk. tie nākotnē ieņems ar vien būtiskāku lomu dažādos veselības aprūpes tehnoloģiskos risinājumos.²

Viedajiem nanomateriāliem vislielākā ietekme sagaidāma veselības aprūpē un medicīnā – tās implantanti, protēzes, kas izgatavotas no materiāliem, kas var mainīt to virsmas. Attīstīsies biofunkcionalitāte, lai palielinātu bioloģisko savietojamību, vai sintētiskas šūnas, kas var radīt olbaltumvielu zāles, kad tās iedarbina ar gaismu utt.³ Atsevišķās tehnoloģiju jomās Latvijā jau ir vērā ņemami sasniegumi, piemēram, 5G, bezpilota lidaparāti, gēnu sekvencēšana, valodas digitalizācija, lielle dati.

Strauja tehnoloģiskā attīstība palielinās pārmaiņu tempu un radīs jaunas iespējas, vienlaikus saasinot sašķeltību starp uzvarētājiem un zaudētājiem. Automatizācija un mākslīgais intelekts varētu mainīt nozares ātrāk, nekā ekonomika spēj pielāgoties, potenciāli pārvietojot darbiniekus un ierobežojot trūcīgāko reģionu attīstības ceļu.

Klimata pārmaiņas rada ne tikai izaicinājumus, bet arī iespējas Latvijai

Latvijas ekonomikas attīstību ietekmēs Eiropas kopējā **klimata politika**. ES mērķis ir panākt, ka līdz 2050. gadam Eiropa kļūst klimatneitrāla – tās ekonomika sasniedz siltumnīcefekta gāzu neto emisiju nulles līmeni. Zaļais kurss paredz darbības resursu efektīvas izmantošanas veicināšanai, pārejot uz tīru, aprītes ekonomiku, un klimata pārmaiņu, bioloģiskās daudzveidības zuduma un piesārņošanas mazināšanu⁴. Eiropas Zaļais kurss

ietekmēs visas ekonomikas nozares, jo sevišķi transportu, enerģētiku, lauksaimniecību un rūpniecību.

Enerģētikas sektorā lielākais izaicinājums ir saistīts ar dekarbonizāciju. Enerģijas ražošanā daudz lielāks uzsvars būs jāliek uz atjaunojamiem un alternatīvajiem energoresursiem. Savukārt fosilo resursu aizstāšana Zaļā kursa konceptā nozīmēs būtisku naftas, dabasgāzes un

² https://www.researchgate.net/publication/273515631_The_Grand_Challenges_in_Smart_Materials_Research

³ <http://www.jscholaronline.org/full-text/JNSM/e101/Smart-materials-from-nanotechnology-for-global-challenges.php>

⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lv

akmeņogļu patēriņa ierobežošanu visā ES. Esošā ģeopolitiskā situācija to tikai paātrinās.

Piesārņojuma ziņā tirāku privātā un sabiedriskā transporta veidu ieviešana ietekmēs pastāvošās piegāžu ķēdes iekšdedzes dzinēju automobiļu ražotājiem. Tajā pašā laikā šāda pāreja var veidot jaunas uzņēmējdarbības nišas alternatīvo degvielu transportlīdzekļu ražošanas ķēdēs. Transporta sektora transformācija radīs nepieciešamību pēc alternatīvo degvielu viedās infrastruktūras izveides, piemēram, viedos tīklus, ūdeņraža tīklus vai oglekļa uztveršanu, glabāšanu un izmantošanu, kā arī enerģijas uzglabāšanas risinājumu izstrādes.

Lai mazinātu enerģijas patēriņu un izmaksas, būtisks virziens ir ēku renovācija un siltināšana. Ēku renovācija nozīmē gan celtniecības materiālu ražošanas pieaugumu, inovatīvu produktu izstrādes iespējas, gan papildus pieprasījumu pēc cilvēkresursiem jo īpaši būvniecības nozarē.

Būtiska pārorientācija sagaida lauksaimniecības nozari, kas ietver tādas aktivitātes kā oglekļa pārvaldību un uzglabāšanu augsnē, minerālmēslu labāku pārvaldību, novatoriskus veidus, lai aizvietotu līdzšinējos augu aizsardzībā izmantotos ķīmijas līdzekļus.

Pāreja uz klimata neitralitāti cieši skar arī rūpniecības nozari. Būs nepieciešams aizvien lielāku uzmanību

pievērst inovācijām, lai palīdzētu uzņēmumiem transformēt esošās darbības un palīdzētu veikt veco iekārtu nomaiņu ar jaunākām, energoefektīvākām iekārtām, kas, savukārt pozitīvi ietekmēs produktivitāti. Jo īpaši tas skar cementa ražošanu, kam augstās energoietilpības dēļ pievērstā īpaša uzmanība. Vienas rūpniecības nozares un visu tās vērtības ķēžu pārveidei vajadzīgi 25 gadi⁵. Tāpēc jau tagad nozarēm, plānojot savu ilgtermiņa attīstību, jāņem vērā klimata pārmaiņu iespējamie efekti. **Zaļais kurss prasīs lielus finansiālus ieguldījumus un būs darbietilpīgs process, vienlaikus tas var radīt jaunas uzņēmējdarbības iespējas un konkurētspējas priekšrocības.**

Papildus jāņem vērā, ka līdz 2027. gadam Eiropas Komisija nāks klajā ar aizvien jaunām prioritāro produktu grupām, kurām tiks attiecinātas ekodizaina prasības. Lai arī katrai produktu grupai būs noteiktas specifiskas prasības ilgtspējai (produktu otrreizēja izmantojamība, remontējamība, izturība u.tml.), vienojošais ilgtspējas elements visiem produktiem būs prasība pēc digitālās produktu pases. Šīm pasēm būs jāsniedz informācija par produkta sastāvu, lai veicinātu apzinātus pirkumus patērētājiem un nodrošinot informācijas pieejamību ekonomikas operatoriem un tirgus uzraudzības iestādēm.

Mākslīgais intelekts maina ekonomikas izaugsmes paradigmu

Mākslīgais intelekts (AI) pēdējos gados ir kļuvis par vienu no visstraujāk augošajām un ietekmīgākajām tehnoloģijām pasaulē, radot būtiskas pārmaiņas gan ekonomikā, gan darba tirgū. Ar spēju automatizēt kompleksus uzdevumus, analizēt milzīgus datu apjomus un pat veikt lēmumu pieņemšanu, AI ir radījis jaunas iespējas uzņēmumu efektivitātes un inovāciju veicināšanai.

Pasaules Ekonomikas foruma ziņojums par 2023. gadu attiecībā uz darba tirgus nākotni atklāj, ka aptuveni trīs ceturtdaļas aptaujāto organizāciju plāno ieviest mākslīgo intelektu (AI) savā darbībā, un katrs otrais no tiem uzskata, ka AI lietošana nākotnē sekmēs jaunu darbvietu radīšanu. Mākslīgā intelekta izmantojums galvenokārt uzlabos cilvēku produktivitāti, nevis aizstās cilvēku darbu. Tas neizstums cilvēkus no darba vietām, bet gan uzlabos viņu sniegumu, aizpildot zināšanu trūkumus un paplašinot piekļuvi informācijai. Pasaules Ekonomikas forums paredz, ka mākslīgais intelekts līdz 2027. gadam kļūs par neto darbvietu radītāju.

Mākslīgais intelekts mainīs prasības darba vietās, radot vajadzību pēc jaunām prasmēm. Piemēram, kognitīvās prasmes kļūst arvien svarīgākas, liecinot par sarežģītu problēmu risināšanas nozīmes pieaugumu darbavietā.

Gan darba devējiem, gan darbiniekiem būs jāiegulda prasmju attīstībā un pārkvalifikācijā, lai saglabātu konkurētspēju darba tirgū.

Automatizācijas iespējas nākamajos gados turpinās pieaugt, jo mākslīgā intelekta metodes kļūst attīstītākas un iegūst plašu pielietojumu dažādās nozarēs. Tehnoloģijas, kas piedzīvo straujākās izmaiņas, piemēram, ģeneratīvā mākslīgā intelekta tehnoloģija, turpmāk varētu mainīt automatizējamo uzdevumu struktūru 2023.–2027. gada laikā, ņemot vērā nesenās pētījumu atziņas, ka Lielie Valodu Modeļi jau šobrīd spēj automatizēt 15% uzdevumu. Apvienojot tos ar aplikācijām, kas var novērst zināmas esošo Lielo Valodu Modeļu problēmas, šī daļa varētu pieaugt līdz pat 50%, ievērojami paaugstinot produktivitāti.

McKinsey tiešsaistes seminārā ar partneriem Lareina Yee un Michael Chui apsprieda jaunā pētījuma "Ģeneratīvā AI ekonomiskais potenciāls: nākamā produktivitātes robeža" secinājumus par to, kā uzņēmumiem vajadzētu sagatavoties, lai gūtu labumu un mazinātu ar ģeneratīvo AI saistītos riskus. Ģeneratīvā AI ietekmēs visas nozares, taču lielākās ieguvējas būs mazumtirdzniecība un

⁵ Eiropas Komisijas paziņojums. Eiropas zaļais kurss. COM(2019) 640 final. Briselē, 11.12.2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640>

patērētājiem paredzēto preču ražošanas nozares, finanšu pakalpojumu sektors, kā arī medicīnas nozare.

AI ir paredzams plašs pielietojuma potenciāls visās ekonomikas nozarēs, taču precīzu ietekmi uz ekonomiku šajā stadijā ar augstu ticamības pakāpi ir grūti prognozēt.

Ģeneratīvais AI ietekmēs visas nozares, taču lielākās ieguvējas būs mazumtirdzniecība un plašam patēriņam paredzēto preču ražošanas nozares, finanšu pakalpojumu sektors

Vienā no jaunākajiem pētījumiem McKinsey Globālajā Institutā par ģeneratīvo mākslīgo intelektu, izpētot 63 dažādus pielietojumus, tika prognozēts, ka mākslīgais intelekts uzlabos produktivitāti dažādos veidos. Balstoties uz dabiskām valodu komandām mākslīgais intelekts spēs uzlabot produktivitāti klientu apkalpošanā, radot mārketinga saturu un izstrādājot programmatūras kodus. Šāda veida uzlabojumi palielinās mākslīgā intelekta un datu analīzes radīto produktivitātes vērtību par 15% līdz

40% salīdzinot ar iepriekšējām tehnoloģiju paaudzēm. Lai ģeneratīvais mākslīgais intelekts veicinātu produktivitātes pieaugumu, darbiniekiem, kuri darba vidē strādā ar tehnoloģijām, būs nepieciešams pārorientēties un apgūt jaunas prasmes. Institūts prognozēja, ka AI var palielināt produktivitāti par 0,1% līdz 0,6% ik gadu līdz 2040. gadam. Kopā ar citām tehnoloģijām darba automatizācija varētu pievienot papildus 0,2 līdz 3,3 procentpunktu produktivitātes izaugsmei.

Jāmainās tautsaimniecības nozaru struktūrai salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju par labu nozarēm ar augstāku pievienoto vērtību

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus ir jāmainās tautsaimniecības nozaru struktūrai salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju par labu nozarēm ar augstāku pievienoto vērtību. Pamatnozarū griezumā **komercpakalpojumu nozaru īpatsvars nākamo 10 gadu laikā varētu palielināties. Pieaugs arī IT un rūpniecības nozaru īpatsvars tautsaimniecībā.** Savukārt lauksaimniecības, transporta, finanšu pakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozaru īpatsvars varētu nedaudz samazināties.

Lauksaimniecības nozarē vidējā un ilgtermiņā izaugsmes tempi varētu būt lēnāki nekā bija vērojami iepriekšējā desmitgadē. Nozarē aizvien lielāka loma būs lielajiem

uzņēmumiem, kuru izaugsmi pamatā noteiks produktivitātes pieaugums.

Vidējā un ilgtermiņā apstrādes rūpniecībai saglabāsies straujāki pieauguma tempi nekā vidēji tautsaimniecībā. Vienlaikus izaugsme ne tik daudz būs saistīta ar ekstensīvu materiālietilpīgu ražošanas apjomu kāpināšanu, cik jaunāko tehnoloģisko procesu izmantošanu, digitalizāciju, procesu optimizēšanu utt. Straujāka attīstība iepriekšminēto faktoru dēļ ir sagaidāma augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs (piemēram, elektronikā). Salīdzinoši strauji izaugsmes tempi tiek prognozēti arī lielākajā apstrādes rūpniecības nozarē – kokapstrādē. Nemetālisko minerālu ražošanas nozare būs cieši saistīta ar būvniecības tendencēm.

Globālās attīstības tendences un Latvijas izvēlētās viedās specializācijas jomas mainīs Latvijas ekonomikas nozaru struktūru

No tautsaimniecības pamatnozarēm viena no straujākajām izaugsmēm sagaidāma informācijas un komunikācijas pakalpojumiem. Tas ir saistīts ar aizvien pieaugošu pieprasījumu pēc ražošanas un pakalpojumu procesu digitalizācijas, kā arī globālajām IT nozares attīstības tendencēm. Salīdzinoši strauji pieauguma tempi sagaidāmi arī izmitināšanas un ēdināšanas nozarē.

Būvniecības nozarē vidējā termiņā sagaidāma strauja izaugsme, ko sekmēs gan lielo investīciju projektu

īstenošana (piemēram, *Rail Baltica*), gan nepieciešamība turpināt atjaunot un attīstīt dzīvojamo fondu.

Savukārt tranzīta nozarē dinamika būs atkarīga no Krievijas un Baltkrievijas turpmākās rīcības. Nozīmīga loma būs *RailBaltic* projekta īstenošanai ilgtermiņā.

Uz iekšējo pieprasījumu orientēto nozaru – tirdzniecība un citi komercpakalpojumi – attīstība būs cieši saistīta ar privātā patēriņa dinamiku un pārējo tautsaimniecības nozaru radīto pieprasījumu. Tirdzniecības nozarē izaugsme

lielā mērā būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, ņemot vērā ar vien plašāku dažādu tirdzniecības procesu automatizācijas risinājumu izplatību.

Ekonomikas transformācijai būtiska loma nākamajos gados būs uzņēmumu klasteru un piegādātāju veidošanai ap produktiem un pakalpojumiem ar augstu pievienoto vērtību.

Aizvien biežāk saskarsimies ar augstas pievienotās vērtības starpnozaru produktiem, kuru radīšanai nepieciešama dažādu jomu profesionāļu sinerģiska sadarbība.

Ekonomiskās izaugsmes prioritātes tuvākajos gados ir paaugstināt uzņēmējdarbības konkurētspēju, tautsaimniecības noturību un enerģētisko neatkarību, pilnveidot nekustamā īpašuma attīstīšanas procesus, veicināt mājokļu pieejamību, kā arī uzlabot cilvēkkapitāla pieejamību un kvalitāti. Jau 2024. gadā plānojam sniegt būtisku atbalstu mūsu uzņēmēju produktivitātes, digitalizācijas, energoefektivitātes,

eksportspējas un konkurētspējas kāpināšanai. 2024. gadā uzņēmējdarbības konkurētspējas paaugstināšanas programmās vien paredzēti 77,3 miljoni EUR, kas tiks novirzīti industriālo zonu, jaunu darba vietu ar augstu pievienoto vērtību radīšanai, augstas pievienotās vērtības investīciju piesaistišanai, ekonomikas transformācijai un eksportspējas atbalstam.

Virzība uz klimatneitralitāti prasis ieguldījumus, tādēļ valsts budžeta iespēju robežās sniedzams atbalsts iedzīvotājiem ar zemāku rocību un jo īpaši energointensīviem ražošanas uzņēmumiem pārejai uz atjaunojamiem energoresursiem.

Sabiedrībai novecojot, ir augušas arī veselības un sociālās aprūpes izmaksas. Vidējā termiņā arvien lielāka ietekme būs pieaugošajai cilvēku mobilitātei un starptautiskajai migrācijai, sabiedrības **novecošanās procesiem un veselības saglabāšanas jautājumiem.** Latvijas cilvēkkapitālam īpaši būtiskas ir sabiedrības novecošanās un darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju piesaiste.

Ņemot vērā klimata pārmaiņas un dabas resursu izsīkšanu, kā arī pieaugošo piesārņojumu, ar vien būtiskāku lomu tautsaimniecībā nākamajos gados ieņems **bioekonomika**. Bioekonomika no vides viedokļa piedāvā ilgtspējīgākus risinājumus salīdzinājumā ar tradicionālajām - uz fosilo kurināmo balstītajām nozarēm, jo izmanto atjaunojamus resursus un samazina oglekļa emisijas. Vienlaikus bioekonomika aptver tādas tradicionālās nozares kā lauksaimniecība, zivsaimniecība, akvakultūra, mežsaimniecība, kokapstrāde, pārtikas un dzērienu ražošana, kur Latvijai jau ir izveidojušās konkurētspējas priekšrocības salīdzinoši pret citām valstīm. Sagaidāms, ka gan vidējā, gan ilgtermiņā pasaules bioproduktu tirgus turpinās augt, ņemot vērā pieaugošo pieprasījumu pēc ilgtspējīgām alternatīvām. Tāpat būtisks nozares izaugsmes atbalsts ir īstenotās “zaļās” politikas, piemēram, ES īstenotais “Zaļais kurss”, kas nodrošina nozares attīstības priekšrocības, salīdzinoši ar citām tradicionālām nozarēm.

Biomedicīna, biofarmācija, veselības tehnoloģijas un biotehnoloģijas ir joma ar augstu nākotnes izaugsmes potenciālu, kurā Latvijai ir gan bagātīgas tradīcijas, gan plaša starptautiskā atpazīstamība un konkurētspēja. Pētniecība Latvijā aptver gan tradicionālo augstas kvalitātes bioloģisko pētniecību, gan klīnisko izpēti, gan pieaugošā apmērā digitalizēto veselības aprūpi. Biomedicīnas attīstība ir cieši saistīta ar globālajiem procesiem, t.sk., novecošanos, mobilitāti, klimata pārmaiņu vadību, kuros nozīmīgu lomu ieņem spēja noteikt likumsakarības, analizējot datu masīvus un parasto un lielo datu apstrādes tehnoloģiju sinerģiju veidošana.

Nozarei ir būtiska loma Latvijas tautsaimniecības attīstībā, un tai ir vislielākais potenciāls jaunu, inovatīvu, ar augstu pievienoto vērtību produktu un tehnoloģiju radīšanā. Pētniecība un inovācija viedo materiālu, tehnoloģiju un inženiersistēmu jomā sniedz pienesumu tehnoloģisko iespēju uzlabošanai un modernizācijai, un energoefektīvāku un videi draudzīgāku tehnoloģiju izmantošanai rūpnieciskajos procesos, kā arī enerģētiskā, būvniecībā, lauksaimniecībā, medicīnā, u.c. un sekmē ilgtspējīgu attīstību ilgtermiņā. Nozares aktuālās tematiskās nišas veido: implantu materiāli; biomateriāli, kompozītmateriāli un polimēri; plānie slāņi un pārklājumi; iekārtas, ierīces un sistēmas; tehnoloģijas, funkcionālie materiāli fotonikai un elektronikai un nanotehnoloģijas, nanokompozīti un keramika.

Viedā enerģētika sniedz ieguldījumu enerģētikas nozares attīstībā un izvīzīto energoefektivitātes un dekarbonizācijas mērķu sasniegšanā, attīstot jaunus materiālus, inženiertehnoloģiskos un digitālos risinājumus atjaunojamās enerģijas ilgtspējīgai un izmaksu efektīvai ieguvei, uzkrāšanai un integrēšanai energosistēmā, energoefektivitātes uzlabošanai būvniecībā un ražošanas procesu automatizācijai un optimizācijai, kā arī attīstot alternatīvās degvielas transportam. Kopumā jomai ir augsts izaugsmes potenciāls, sagaidāms, ka nākotnē pieprasījums pēc zaļās enerģijas ģenerēšanas un integrācijas risinājumiem turpinās paplašināties, kā arī jomai ir horizontāla ietekme uz visām tautsaimniecības nozarēm.

No tautsaimniecības pamatnozarēm **IKT nozarē prognozēta viena no straujākajām izaugsmēm** gan vidējā, gan ilgtermiņā, kas ir saistīts ar aizvien pieaugošo pieprasījumu pēc ražošanas un pakalpojumu procesu digitalizācijas, kā arī globālajām IT nozares attīstības tendencēm. Vienlaikus IKT nozarei ir arī būtiska horizontāla ietekme uz citām tautsaimniecības nozarēm, un tai ir nozīmīga loma tautsaimniecības transformācijas veicināšanā. **IKT nozarē aktuālās tematiskās nišas ir elektronika un robotika, algoritmi un datormodeļi, datorlingvistika, datu uzglabāšanas un pārraidīšanas sistēmas, zemes tālzipēte, mākslīgais intelekts un mašīnmācīšanās, izglītības tehnoloģijas un digitalizācija, kā arī kibernetika.**

2.3. LASER INSTITŪTA PĒTĪJUMS “LATVIJA 2040 – ČETRI NĀKOTNES SCENĀRIJI”

2024.gada aprīlī tika publiskots Latvijas stratēģijas un ekonomikas risinājumu (LaSER) institūta pētījums “Latvija 2040 – četri nākotnes scenāriji”. Ziņojuma mērķis ir stimulēt stratēģisko domāšanu par Latvijas nākotni. Nākotnēšana (angļu val. – foresight) ir būtisks rīks ilgtermiņa politikas plānošanā un veidošanā ar mērķi jau šodien meklēt risinājumus rītdienas izaicinājumiem.

Latvijas drošību un ilgtermiņa attīstību apdraud valstiska mēroga mērķu un rīcībspējīgas politikas neesamība saimnieciskajās jomās, valsts pārvaldē, demogrāfijā un drošībā, kuru novērst var tikai izlēmīga un uz ilgtermiņa ekonomisko attīstību orientēta valsts politika, kas virzītu mūsdienīgu, eiropesku, drošu un plaukstošu Latvijas valsti un sabiedrību. Plašāk - <https://domnicalaser.lv/>.

Globālie dzinuļi

Ģeopolitika

Valstis ir nepiekāpīgākas savās nostājās dažādās jomās (militārajā, ekonomiskajā, tehnoloģiju u.c.), kas rada vairāk konfliktsituāciju

Zaļais kurss un enerģijas sistēmas transformācija

ES ir izvēlējusies īstenot zaļo kursu un būt līderis vides un zaļo tehnoloģiju jomā, kam būs jāpielāgojas, bet kas arī radīs attīstības iespējas

Tehnoloģiju attīstība

Tiek radīts arvien vairāk datu, ko var izmantot, lai attīstītu tehnoloģijas, kas risina daudzas cilvēcei nozīmīgas problēmas (piemēram, palielina darbaspēka produktivitāti, novērš globālo sasilšanu un klimata pārmaiņas), bet tehnoloģiju pielietojums var būt arī destruktīvs

Demokrātijas lejupslīde

Kopš 2005. gada to valstu skaits, kurās situācija brīvības ziņā pasliktinās, ik gadu pārsniedz to valstu skaitu, kurās novērojami uzlabojumi.

Demogrāfija un globālā migrācija

Cilvēki no reģioniem ar pieaugošu iedzīvotāju skaitu, bet mazākām iespējām, turpinās meklēt labvēlīgākus apstākļus

Vietējie dzinuļi

Inovācijas un jauno tehnoloģiju izmantošana

Vismaz dažās jomās jābūt starp tehnoloģiju līderiem – jāizmanto iespējas un attīstības nišas

Cilvēkkapitāls

Betons jāaizstāj ar gudriem ieguldījumiem cilvēkkapitālā, kas būtu ienesīgi gan indivīdiem, gan sabiedrībai kopumā

Neuzticēšanās politikas sistēmai

Efektīvāka valsts pārvalde palīdzētu uzņēmumu konkurētspējai un celtu iedzīvotāju dzīves kvalitāti

Spiediens uz budžetu

Sabiedrība noveco, bet aizsardzības izdevumi pieaug un paredzams, ka turpinās pieaugt

Rīga kā visas Latvijas attīstības dzinējspēks

Rīgas globālā konkurētspēja noteiks Latvijas, un līdz ar to arī Latvijas reģionu izaugsmi

1. scenārijs – Baltijas Tīģeris

2040. gadā trīs Baltijas valstis veido starptautiski atzītu, inovatīvu un dziļi politiski un ekonomiski integrētu reģionu. Latvija, it sevišķi Rīgas pilsēta, kā Baltijas reģiona ģeogrāfiskais centrs ir vislielākā ieguvēja no ciešākām saitēm starp trim valstīm.

3. scenārijs – Gurdenā Latvija

Latvija nemainīgi turpina jau iesākto attīstības ceļu un ekonomika turpina augt, lai gan gausāk nekā kaimiņvalstīs Igaunijā un Lietuvā. Valsts pakalpojumu apjoms ir palielinājies, bet nodokļu likmes palikušas nemainīgas. Sasniegumi veselības, izglītības un citās jomās ir nemainīgi vāji,

2. scenārijs – Ziemeļvalsts Latvija

2040. gadā Latvija ir viena no astoņām Ziemeļvalstīm ar atbilstošu Ziemeļvalstu ekonomisko un politisko modeli. Nodokļu likmes pakāpeniski saplūdušas ar Ziemeļvalstīm un Latvijas valdības izdevumi pret IKP ir pieauguši no 40% no IKP 2022. gadā līdz 50% no IKP.

4. scenārijs – Vientuļā Latvija

2040. gadā Latvija ir kļuvusi autoritārākā un starptautiski izolētāka no Baltijas kaimiņvalstīm. ES ir iesaldējusi finansētos līdzekļus, jo Latvija pārkāpj tiesiskuma principus. Valsts budžetā spriedzi rada aizsardzības izmaksas, nelabvēlīgā demogrāfiskā piramīda un nepieciešamība finansēt infrastruktūras un cilvēkkapitāla attīstību no ierobežotajiem valsts līdzekļiem

3. RĪCĪBAS VIRZIENI

3.1. CILVĒKKAPITĀLS

Mērķis – nodrošināt darbaspēka piedāvājuma pielāgošanos nākotnes darba tirgus vajadzībām un ekonomikas pārejai uz augstāku produktivitāti

Latvijā ir redzami vairāki ar darbaspēka pieejamību un tā prasību nepilnībām saistīti šķēršļi, kurus ir jārisina, lai veicinātu digitālo un zaļo transformāciju un nodrošinātu ilgtspējīgu tautsaimniecības izaugsmi. Iedzīvotāju skaits laika periodā no 2000. līdz 2024. gada sākumam ir sarucis kopumā par 518 tūkst., no kuriem migrācija radījusi vairāk nekā pusi no kopējā samazinājuma (273 tūkst.).

Arī Ekonomikas ministrijas izstrādātajā informatīvajā ziņojumā “Par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm”⁶ tiek norādīta arvien lielāka plaisa starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu, kas liek apzināties spēcīga un stabila darbaspēka nozīmi valsts ekonomiskās dzīvotspējas attīstībai.

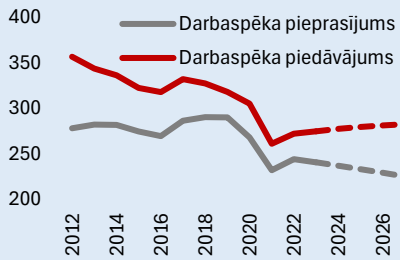
2022.gada *Darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu ziņojumā* identificētās darba tirgus disproporcijas uz 2030.gadu

- ▶ Augstākas kvalifikācijas dabaszinātņu, IKT un inženierzinātņu speciālistu trūkums. Augstākas kvalifikācijas speciālistu trūkums STEM virzienos līdz 2030. gadam var pieaugt līdz ~9,1 tūkst.
- ▶ Augstākas kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums ar izglītību sociālajās, komerczinātnēs un humanitārajās zinātnēs. Darbaspēka pārpalikums ar augstāko izglītību sociālo, komerczinību un humanitāro zinātņu tematiskajās jomās līdz 2030.gadam var pieaugt līdz ~26,5 tūkst.
- ▶ Darbaspēka ar profesionālo vidējo izglītību trūkums. Vidējā termiņā var veidoties darbaspēka trūkums ar profesionālo vidējo izglītību (~69 tūkst.), turklāt trūkums būs vērojams praktiski visās izglītības tematiskajās grupās, it īpaši inženierzinātnēs un ražošanā.
- ▶ Darbaspēka pārpalikums ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni. Sagaidāms, ka vidējā termiņā šāds darbaspēka pārpalikums līdz 2030.gadam var sasniegt ~95,8 tūkst. (ar vispārējo vidējo izglītību ~34 tūkst., ar pamatizglītību un zemāku ~61,8 tūkst.).

⁶ <https://www.em.gov.lv/lv/darba-tirgus-zinojums>

Darba tirgus izaicinājumi un sasniedzamie mērķi

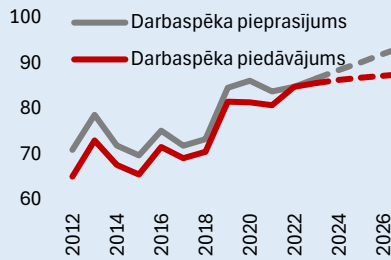
Mazkvalificēti nodarbinātie ar vispārējo vidējo un pamatizglītību, tūkst.

50 000

MAZKVALIFICĒTO PĀRKVALIFIKĀCIJA

STEM deficīts, tūkst.

+6 000

ABSOLVENTI AR STEM PRASMĒM

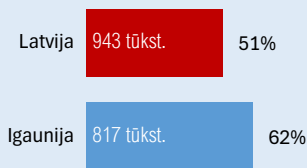
IKT speciālisti 2022.gadā, procentos no nodarbinātajiem

+10 000

IKT SPECIĀLISTI

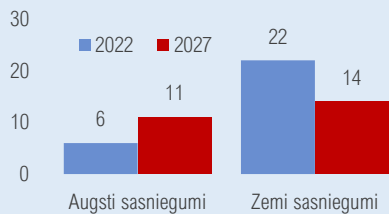
Digitālās prasmes, iedzīvotāji ar pamata digitālajām prasmēm

51% ⇒ 70%

943 TŪKSTOŠI 1.3 MILJONI

PISA sasniegums matemātikā, skolēnu (15.g. vecumā) mācību rezultāti, procentos

6% ⇒ 11%

VISMAZ 11% IZGLĪTOJAMO AR AUGSTIEM SASNIEGUMIEM MATEMĀTIKĀ

Vidējā profesionālā izglītība

SASNIEGT

50/50

IZGLĪTOJAMO SKAITA PROPORCIJU PROFESIONĀLĀS UN VISPĀRĒJĀS VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS PAKĀPĒ LĪDZ 2027.GADAM

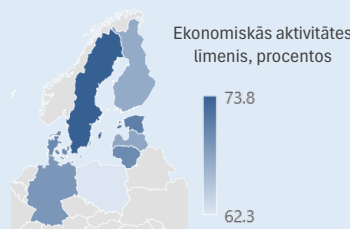
Migrācija

**KVALIFICĒTA
DARBASPĒKA
PIESAISTE**

MAZINĀTA BIROKRĀTIJA,
KOORDINĒTS PROCESS, NODOKĻU
NOMAKSA LATVIJĀ

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji

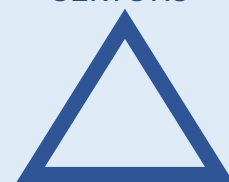

68% ⇒ 72.5%

+23 500 EKONOMISKI AKTĪVO
IEDZĪVOTĀJU

Ilgspējīgs pieaugušo iedzīvotāju izglītības finansējuma modelis – kopīga atbildība

**PUBLISKAIS
SEKTORS**

INDIVĪDS UZŅĒMUMS

Izglītības paradigmas maiņa – darba tirgus pārmaiņas kļūst aizvien straujākas, darba tirgu aizvien vairāk ietekmē tehnoloģiskais progress.

2024. gadā tiks pabeigts darbs pie “Cilvēkkapitāla attīstības stratēģija 2024.-2027.gadam”, kuras mērķis ir nodrošināt koordinētu cilvēkkapitāla jautājumu pārvaldību. Ņemot vērā novecošanās tendences, **iedzīvotāju skaita samazinājumu un iespējamo ražošanas izmaksu pieaugumu darbaspēka nepietiekamības dēļ, būtiska ir efektīva resursu izmantošana, gan veicinot digitalizāciju, automatizāciju, robotizāciju un pārkvalificējot pieejamo darbaspēku, gan paplašinot darba tirgu.** Latvijā joprojām ir augsts nabadzības un sociālās nevienlīdzības līmenis. Tas var radīt izaicinājumus arī sociālai drošībai, jo nepieciešams nodrošināt apjomīgu atbalstu sociāli mazaizsargātām personu grupām. Sagaidāms, ka līdz ar straujo tehnoloģiju attīstību automatizācija un robotizācija var ietekmēt darba tirgu jo īpaši zemākas kvalifikācijas profesiju grupās. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu sociālo drošību, jāveicina

mūžizglītība, darbaspēka pārkvalifikācija un iepriekšminēto iedzīvotāju grupu iesaiste nodarbinātībā, lai palīdzētu iedzīvotājiem pielāgoties mainīgajām darba tirgus prasībām.

Saistībā ar darbaspēka pieejamību ir nepieciešams vienkāršot esošos procesus, kas ļautu piesaistīt ekonomikas izaugsmei nepieciešamo augstas kvalifikācijas ārvalstu darbaspēku. Tas nozīmē negodīgas nodarbinātības prakses apkarošanu, kā arī prasību atvieglošanu un nevajadzīgu administratīvo šķēršļu novēršanu ārvalstu darbaspēka nodarbinātībai. Šobrīd notiek darbs pie "Zaļā koridora" kritēriju izstrādes, ar mērķi samazināt komersantiem administratīvo slogu un paātrināt administratīvos procesus darbaspēka piesaistes jautājumos.

Ekonomikas ministrija apkopo nozaru vajadzību pasūtījumu, cilvēkkapitāla attīstībā nozīmīga loma ir uzņēmēju plašākai un efektīvai iesaistei

Būtiska ir uzņēmēju plašāka iesaiste cilvēkkapitāla attīstībā, ņemot vērā to ekspertīzi un tiešo ietekmi uz darba tirgu. Minētā darba devēju un nozaru ekspertu padomju iesaiste cilvēkkapitāla attīstības jautājumos kļūs par platformu, kurā ir iespējams veidot nozaru ilgtermiņa attīstības mērķu noteikšanas procesu, piemēram:

- ◆ nozares mērķu un darbaspēka prognožu validāciju;
- ◆ jauno prasmju identificēšanu pasaules ekonomikas attīstības procesā;
- ◆ nosakot un attīstot nozarēs balstītas eksaminācijas modeļus visos profesionālās kvalifikācijas izglītības līmeņos, kas nodrošina nozaru līdzdalību kvalifikāciju ieguves procesa kvalitatīvā novērtēšanā;
- ◆ veicinot nozaru izcilības attīstības programmas izveidi – talantu un jauno profesionāļu attīstību.

IEGULDĪJUMI CIVĒKKAPITĀLĀ

AUGSTA LĪMEŅA MĀKSLĪGĀ INTELEKTA SPECIĀLISTU SAGATAVOŠANA

Augstskolu konsorcijs, ārvalstu speciālistu piesaiste - vismaz 50 absolventu gadā

STEM ZINĀŠANU STIPRINĀŠANA VISOS IZGLĪTĪBAS LĪMEŅOS

Saturs, mācību materiāli, eksāmeni. STEM zināšanas kritiski svarīgas jaunu nozaru attīstībai, jo īpaši zaļajās tehnoloģijās

NĀKOTNES DARBA TIRGUM ATBILSTOŠA DARBA LIKUMDOŠANA

Grozījumi darba likumdošanā, lai to padarītu elastīgāku, modernāku un piemērotāku globālajām darba tirgus pārmaiņu tendencēm

Nozīmīgi darbi

Formālā izglītība

- ▶ **STEM zināšanu stiprināšana visos izglītības līmeņos**, publiskā finansējuma pārdale, ņemot vērā nākotnes darba tirgus attīstības tendences un tautsaimniecības pieprasījumu
- ▶ **Paplašināts vidējās profesionālās izglītības piedāvājums atbilstoši darba tirgus vajadzībām**, vidusskolēnu un profesionālās vidējās izglītības audzēkņu proporcija 50/50
- ▶ Mērķtiecīgai nozaru vajadzībās balstītai profesionālo **prasmju pilnveidei augstskolu izglītības programmās tiks ieviests nepieciešamais prakses apjoms pie nozaru uzņēmumiem**
- ▶ **Augsta līmeņa mākslīgā intelekta speciālistu sagatavošana**
- ▶ Izveidot ātru **mehānismu, lai apstiprinātu jaunas mācību programmas, balstoties uz darba tirgus attīstības tendencēm**

Darba tirgus paplašināšana

- ▶ **Ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju grupu motivācija un iesaiste darba tirgū** - atbalsts nelabvēlīgā situācijā esošiem jauniešiem, labvēlīgi nosacījumi skolnieku iesaistīšanai vasaras darba praksēs, pārskatīta pabalstu sistēma, jauno vecāku motivācija ātrākai atgriešanai darba tirgū, atbalsts personām ar invaliditāti ilgtspējīgai nodarbinātībai, motivācijas mehānismi pensijas vecuma iedzīvotājiem, izdienas pensiju sistēmas pārskatīšana, kopumā iesaistot papildus vismaz 23 tūkst.
- ▶ **Iedzīvotāju iekšzemes mobilitāte** – mūsdienām atbilstošs sabiedriskais transports, atbalsts zemas ires mājokļu būvniecībai vietās, kur veidojas jaunas darba vietas
- ▶ **Mērķtiecīga trešo valstu pilsoņu ar nepieciešamām iemaņām piesaiste darba tirgum** - uzlabota trešo valstu pilsoņu integrācija darba tirgū (izglītošana, apmācība, pašnodarbinātības atbalsts, valodas kursi)
- ▶ **Summētā nepilnā darba laika risinājumi** - veicināt darbaspēka pieejamību nepilna darba laika nodarbinātības gadījumos
- ▶ **Risinājumi negodprātīgu darbnespējas lapu izmantošanas ierobežošanai**
- ▶ **Personu ar kredītparādu saistībām iesaiste legālajā nodarbinātībā**
- ▶ **Grozījumi darba likumdošanā, lai to padarītu elastīgāku, modernāku un piemērotāku mūsdienu darba tirgus tendencēm.**
- ▶ **Kopīgumu slēgšana starp darba devējiem un darba ņēmējiem**, kas veicina vienlīdzību, uzlabo uzņēmuma rezultātus, stimulē produktivitātes pieaugumu, ceļ uzņēmuma prestižu esošo un potenciālo investoru un sabiedrības acīs, uzlabo piekļuvi mūžizglītibai un pielāgo apmācību saturu darbinieku, uzņēmuma un nozares vajadzībām
- ▶ **Jauniešu iesaiste darba tirgū** – vasaras nodarbinātības programmas paplašināšana, motivācijas mehānismi plašākai uzņēmēju un jauniešu iesaistei, jauniešu pirmās darba pieredzes iegūšanai un sekmīgākai integrācijai darba tirgū

Pieaugušo izglītība

- ▶ **Motivācijas mehānismi sabiedrībai aktīvi iesaistīties pieaugušo izglītībā** jaunu prasmju apguvei strauji mainīgajos apstākļos, t.sk. digitālo pakalpojumu lietošanas prasmju un iespēju paplašināšana jauniešiem, senioriem un ekonomiski neaizsargāto iedzīvotāju grupām
- ▶ **Darba tirgus vajadzībām atbilstošs mācību saturs un apjoms**, t.sk. mācības digitalizācijā, automatizācijā, robotizācijā, digitālo prasmju apmācība nolūkā veicināt talantu attīstīšanu uzņēmējdarbības stiprināšanai
- ▶ Profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides **izglītības programmu absolventu monitorings un analīze, lai efektīvāk pielāgotu programmu saturu darba tirgus pārmaiņām**
- ▶ **Profilēšanas sistēma un prasmju novērtēšanas rīki** efektīvai pieaugušo iesaistei izglītības pasākumos

- ▶ letvars, kurā izglītības iestādes spēj piedāvāt mācības, kas atbilst nozarēs esošajiem standartiem, veidojot **ilgtspējīgu kvalitātes sistēmu**

Sabiedrības veselība, veselības nozares ekonomiskais piensums

- ▶ Sabiedrības veselības stāvokļa uzlabošanai nepieciešama **veselības aprūpes finansējuma sistemātiska palielināšana (t.sk. veselības apdrošināšana) un veselības aprūpes uzlabošana**, preventīvi novēršot darbaspēju zaudēšanu un izkrišanu no darba tirgus, jo īpaši vecāka gadagājuma nodarbinātajiem, darbinieku izdegšanas samazināšana
- ▶ Veselības nozares ekonomiskā potenciāla izmantošana – **veselības pakalpojumu eksporta apjoma kāpināšana**

3.2. KONKURĒTSPĒJĪGA UZŅEMĒJDARBĪBA

3.2.1. EKSPORTĀ BALSTĪTA IZAUGSME UN PRODUKTIVITĀTE

MĒRĶIS – nacionālo uzņēmēju eksportspējas veicināšana

Latvijas eksporta iespējas ietekmē neprovocētā un nepamatotā Krievijas agresīvā kara pret Ukrainu izraisītie piegāžu ķēžu pārrāvumi, energoresursu un pārtikas cenu straujais kāpums, kā arī globālā pieprasījuma samazināšanās.

Šobrīd atbalsts pieejams lieliem un vidējiem eksportējošiem uzņēmumiem to investīciju projektu īstenošanai. MK 2021.gada 6.jūlijā pieņēma noteikumus Nr.503 "Noteikumi par aizdevumiem ar kapitāla atlaidi investīciju projektiem komersantiem konkurētspējas veicināšanai" (Investīciju fonds 252,5 milj. EUR). Uz 2024.gada martu, ALTUM ir pieņēmis 16 pozitīvus lēmumus par kopējo summu 355,08 milj. EUR apmērā un kapitāla atlaidi 98,49-milj. EUR. Šobrīd Investīciju fonda ietvaros ir pārsniegti prognozētie rezultāti, radot vairāk nekā 1000 labi apmaksātas darba vietas reģionos, nodrošinot eksporta apjomu 207,27 milj. EUR gadā un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā vismaz 14 milj. EUR gadā.

Lai atbalstītu Latvijas uzņēmumus eksporta palielināšanā, darbu turpina 19 Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības ārvalstīs.

Uzņēmumiem jākāpina ieguldījumi gan kapitālā, gan cilvēkos, t.sk. jāoptimizē procesi, jāapmāca nākotnes lomām darbinieki. Izmantojot uzņēmumu ilgtspējas transformācijai, digitalizācijai, cilvēkresursu attīstībai, energoefektivitātei pieejamos ES un valsts atbalsta mehānismus, jāveicina uzņēmumu produktivitāti, produktu pilnveidošanu, attīstību, eksporta uzsākšanu, vai jaunu eksporta tirgu iegūšanu. Latvijas uzņēmumi eksportē daudz mazāku daļu no saražotā nekā kaimiņvalstīs, pietrūkst ambīciju. Atbalsta programmām jāvirza uzņēmumi uz ieiešanu eksporta tirgos. Esošo eksportētāju atbalsts, jo viņi jau ir uz pareizā ceļa, un viņiem galvenais ir netraucēt ar lieku birokrātiju, administratīvo slogu un regulējuma izmaiņām.

Nozīmīgi darbi

LIAA kapacitātes celšana investīciju piesaistei un eksporta veicināšanai, uzlabojot investīciju piesaistes procesu, tai skaitā izveidojot operacionālo darba grupu, kuras uzdevums būs sagatavot

konkrētus priekšlikumus izskatīšanai un lēmumu pieņemšanai Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomē

- ▶ **Atbalsts stratēģiskas nozīmes projektam katru gadu** – atbalsts projektam no 100 līdz 150 milj. EUR ar 30% grantu. Tas būtu komplekss atbalsts jaunu darba vietu radīšanai uz eksportu orientētiem komersantiem (tai skaitā, mikročipu rūpnīcas attīstībai)
- ▶ **Atbalsts lielajiem investīciju projektiem**, izstrādājot budžeta neitrālu finanšu instrumentu – aizdevumi ar kapitāla atlaidi līdz 10 milj. EUR nepārsniedzot 30% no projekta izmaksām (jaunām iekārtām un infrastruktūras izbūvei), kā arī paplašinot atbalstu primārās apstrādes ražotājiem (lauksaimniecība)
- ▶ **Atbalsts MVU inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai** - tai skaitā grantu atbalsts starptautiskās konkurētspējas veicināšanai (dalībai izstādēs, mārketinga aktivitātēm konferenču organizēšanai u.c. aktivitātēm)
- ▶ **Atbalstāmo izmaksu pozīciju paplašināšana, lai nodrošinātu arvien mērķtiecīgu Latvijas uzņēmumu izešanu eksporta tirgos**, kā piemēram, paredzot iespēju komersantiem kompensēt arī reklāmas izdevumus pasaules platformās
- ▶ **Eksportspējīgo uzņēmumu kapacitātes celšana**, nodrošinot augstākas atbalsta intensitātes MVU un pieeju atbalstam papildus gala labuma guvēju veidiem – piemēram, lielajiem uzņēmumiem (par papildus finansējumu)
- ▶ **Atbalsts duālas nozīmes produktu ražošanai Latvijā**. Elektronikas, ķīmijas, vides tehnoloģiju u.c. nozaru zināšanu un pieredzes izmantošana valsts drošības stiprināšanā
- ▶ **Atcelt ierobežojumus valsts kapitālsabiedrībām startēt eksporta tirgos** un eksporta tirgu apgušanai, kā arī resursu piesaistei caur kapitāla tirgus instrumentiem

3.2.2. ATBALSTS UZŅĒMUMU KAPITĀLA PIEJAMĪBAI UN KONKURĒTSPĒJAI

MĒRĶIS – produktīvāki uzņēmumi maksātspējīgākos tirgos

ALTUM 2023. gadā īstenoja 42 atbalsta programmas. ALTUM portfelis no 2023. gada sākuma ir audzis gan pēc apjoma, gan darījumu skaita, kopējam portfelim septembra beigās tuvojoties jau 1,1 miljardam eiro. 2023. gada deviņos mēnešos kopējais ALTUM portfelis pēc apjoma audzis par 3,6% un pēc projektu skaita – par 4,2%. Atsevišķos darbības virzienos, piemēram, mājokļu garantiju programmās jaunu darījumu apjoms mazinājās, savukārt vairākos citos, piemēram, lielo uzņēmumu un MVU segmentos, šis apjoms ir audzis. Finanšu instrumentu griezumā lielākā izaugsme ir aizdevumu portfelī, kas deviņos mēnešos pieauga par 8,5%. Savukārt garantiju portfelis pēc apjoma audzis par 1,5% un pēc

projektu skaita – par 4,2%. Nemainīgi lielāko daļu jeb 57% no garantiju portfeļa veido privātpersonu garantijas.

Savlaicīgi reaģējot uz norisēm ekonomikā, kredītēšanas veicināšanai ALTUM jau 2023. gada pavasarī sāka ieviest atvieglojumus uzņēmumiem garantiju programmās, turpinot to arī rudenī ar procentu likmju atvieglojumiem tiešo aizdevumu programmās. ALTUM aktīvi vērtē situāciju kredītēšanā un plāno 2024.gadā ieviest turpmākus risinājumus, kas palīdzētu aktivizēt uzņēmumu finansēšanu un veicināt tautsaimniecības izaugsmi. Ir uzsākta arī jaunā ES fondu perioda atbalsta programmu izstrāde.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Atbalsts iespējkapitāla ieguldījumiem** - pirmssēklas ieguldījumiem līdz 250 tūkst. EUR, sēklas ieguldījumiem līdz 1,5 milj. EUR, sākuma un izaugsmes ieguldījumiem līdz 2 milj. EUR sākuma iespējkapitāla fondā un līdz 4 milj. EUR izaugsmes iespējkapitāla fondā

- ▶ **Atbalsts mikro aizdevumiem un starta aizdevumiem** - MVU, mazajām un vidējām (līdz 499 darbiniekiem), un vidējām (līdz 3 000 darbiniekiem) kapitālsabiedrībām - investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem līdz 250 tūkst. EUR apmērā
- ▶ **Aizdevumi produktivitātes kāpināšanai** – gan MVU, gan mazajām un vidējām (līdz 499 darbiniekiem), un vidējām (līdz 3 000 darbiniekiem) kapitālsabiedrībām - investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem līdz 5 milj. EUR
- ▶ **Atbalsts - garantijas, t.sk., eksporta darījumiem** – mazajām (līdz 499 darbiniekiem) un vidējām (līdz 3 000 darbiniekiem) kapitālsabiedrībām
- ▶ **Atbalsts uzņēmumu dalībai kapitāla tirgos** - akciju un parāda vērstpapīru iekļaušanai tirdzniecības vietā – konsultantu piesaistes un pakalpojumu izmaksām, nepārsniedzot 50 % no projekta attiecināmām izmaksām
- ▶ **Atbalsts uzņēmumu IPO** - mazo un vidējo uzņēmumu sākotnēja publiskā piedāvājuma fonda izveide Baltijā. Fonds nodrošinās finansējumu MVU sākotnējai kotēšanai un iekļaušanai Baltijas valstu vērtspapīru tirgū, prioritāri akciju tirgū (gan regulētajā tirgū, gan daudzpusējās tirdzniecības sistēmas (MTF) alternatīvajā tirgū Nasdaq Baltijas biržā). Fonds darbosies kā specializēts finanšu starpnieks, tas būs vērst uz pelnošiem MVU, paredzams, ka vidēji vienā uzņēmumā tiks ieguldīti 2-3 milj. EUR.

3.2.3. TAUTSAIMNIECĪBAS DIGITALIZĀCIJA

MĒRĶIS – pilnībā spēt izmantot mūsdienu tehnoloģiju sniegtās iespējas uzņēmējdarbības konkurētspējas stiprināšanai

Digitālo tehnoloģiju integrācija uzņēmumos ir krietni zem ES vidējā līmeņa. Ir vairāki rādītāji, kas liecina par Latvijas progresu, kā, piemēram, fiksēto līniju un digitālo sabiedrisko pakalpojumu jomā. Tomēr salīdzinoši lēni uzlabojumi ir 5G un gigabitu pakalpojumu ieviešanā, kā arī Latvija atpaliek uzņēmējdarbības digitalizācijas jomā.

Lai sekmētu uzņēmuma digitālo transformāciju un konkurētspēju, tiek īstenotas vairākas atbalsta programmas digitālās transformācijas veicināšanai Latvijas uzņēmumu komercdarbībā.

Ar Atveseļošanas un noturības mehānisma un Eiropas Reģionālās attīstības fonda atbalsta instrumentiem plānots sniegt ieguldījumu arī Eiropas Komisijas noteikto

Digitālās desmitgades mērķu 2030.gadam sasniegšanai, t.i. veicināt mākoņdatošanas, mākslīgā intelekta, lielo datu pakalpojumu izmantošanu, veicināt MVU ar vismaz pamata digitālās intensitātes līmeni skaita un vienradžu skaita pieaugumu.

Minētos mērķus plānots sasniegt sadarbojoties ar nozares pārstāvjiem, tādējādi līdz 2030. gadam veicinot mērķu sasniegšanu ES līmenī, t.i., **75% MVU, kas izmanto mākoņdatošanas, lielo datu un mākslīgā intelekta pakalpojumus, 90% MVU, kuru digitālā intensitāte ir vismaz pamatlīmenī** (izmantotas 4 no 12 digitālajām tehnoloģijām) un **dubultots vienradžu skaits**.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Atbalsts procesu digitalizācijai komercdarbībā** - komersantiem ir iespējams ar grantu starpniecību veicināt komercdarbības procesu digitalizāciju. Komersantiem pieejams finansējums grantiem līdz 5 tūkst. EUR un grantiem līdz 100 tūkst. EUR.
- ▶ **Atbalsts jaunu produktu un pakalpojumu ieviešanai uzņēmējdarbībā** sīkiem (mikro), maziem, vidējiem un lielajiem komersantiem, tai skaitā valsts kapitālsabiedrībām un pētniecības un zināšanu izplatīšanas organizācijām, lai īstenotu rūpnieciskus pētījumus, eksperimentālas izstrādes un tehniski ekonomisko priekšizpēti. Atbalsts grantu veidā, kur atbalsta intensitāte atkarīga no komersanta lieluma un īstenotajām aktivitātēm.

- ▶ **Finanšu instrumenti komersantu digitālās transformācijas veicināšanai** sīkajiem (mikro), mazajiem, vidējiem un lielajiem komersantiem. Investīciju mērķis ir veicināt komersantu digitālo transformāciju, komersantu attīstību un apgrozījuma apjoma pieaugumu, atbalstot uz produktivitātes pieaugumu vērstus ieguldījumus uzņēmējdarbības digitālās transformācijas rīkos. Atbalsta programmas ietvaros ir pieejami aizdevumi no 100 tūkst. līdz 7 milj. EUR ar kapitāla atlaidi līdz 35%, bet ne vairāk kā 1 milj. EUR komersantu digitālās transformācijas veicināšanai.
- ▶ **Drošākas, paredzamākas un uzticamākas tiešsaistes vides radīšana digitālās vides lietotājiem**, nosakot jaunu pienākumu un aizliegumu starpniecības pakalpojumu sniedzējiem (tostarp, interneta provaidēriem, platformu uzturētājiem, mitināšanas pakalpojumu sniedzējiem) digitālajā telpā, lai mazinātu nelikumīga satura izplatību tiešsaistē un izskaust nekontrolētas digitālās telpas attīstības radītās negatīvās blakusparādības.
- ▶ **Vienotu datu kvalitātes minimālo standartu noteikšanai**, tai skaitā sistemātiski sakārtojot esošās datu bāzes.

3.2.4. ZINĀŠANU IETILPĪGA UZ INOVĀCIJĀM BALSTĪTA IZAUGSME

MĒRĶIS – Latvijas priekšrocību izmantošana jaunu eksportspējīgu produktu un pakalpojumu radīšanā

Būtisks priekšnoteikums pārejai uz zināšanu ekonomiku ir Latvijas inovāciju sistēmas stiprināšana, novēršot tās nepilnības un veicinot savstarpēju mijiedarbību starp visām inovāciju sistēmas pusēm – uzņēmējdarbības, zinātnes un izglītības, kā arī publiskā sektora pārstāvjiem.

Nelieli ieguldījumi pētniecībā un izstrādē, zemi vispārējie rezultāti inovāciju jomā un vidēji izglītības jomas rezultāti negatīvi ietekmē Latvijas centienus sasniegt augstāku ražīgumu. No ES inovatīvajām ekonomikām Latvija visvairāk atpaliek šādās jomās: pētniecisko iestāžu kapacitāte, izdevumi pētniecībai un attīstībai, starptautiskie izgudrojumi, patenti pieteikumi u.c.

Valsts kapitālsabiedrības joprojām ir neizmantots potenciāls gan ieguldījumu P&A un inovāciju sekmēšanā, gan pieprasījuma veicināšanā inovatīvu risinājumu

izstrādei un ieviešanai atbilstoši valsts kapitālsabiedrību vajadzībām. Turklāt, **valsts kapitālsabiedrības var kļūt par centrālo elementu inovāciju ekosistēmā**, kas ap sevi pulcē citus inovāciju jomā spēcīgus uzņēmumus, tai skaitā jaunuzņēmumus, kā arī attīsta sadarbību ar pētniecības organizācijām un iesaistās ES un starptautiska mēroga P&A un inovāciju projektos.

Jaunuzņēmumiem ir būtiska loma kopējā inovāciju ekosistēmā, jo tie nodrošina inovatīvu biznesa ideju ieplūdi un veicina straujāku ekonomikas paradigmas maiņu uz zināšanu ekonomiku. Latvijas jaunuzņēmumu “ekosistēmu” veido ap 800 jaunuzņēmumi, un no tiem vairāk nekā puse darbojas informācijas un sakaru pakalpojumu nozarē, un vairāk nekā 20 % ražošanā un profesionālajos, zinātniskajos un tehniskajos pakalpojumos.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Atbalsts MVU biznesa inkubācijai augsto līmeņu tehnoloģiju inovācijām**, kas ietver grantus pakalpojumiem uzņēmējdarbības attīstībai, telpu un darba vietas nomai, prototipēšanas un tehnoloģiju izstrādei, ražošanas aprīkojuma un iekārtu iegādei, izejmateriālu un izejvielu iegādei, kā arī valstī noteiktās vienas minimālās mēneša darba algas un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām vienam darbiniekam vienu reizi 12 mēnešu periodā inovatīvam komersantam.
- ▶ **Tirtelpu inkubators augstas pievienotās vērtības tehnoloģiju uzņēmumu attīstībai**, kur ir nepieciešama īpaša augstāka līmeņa vides tīrības sertifikācija (ISO Class 8 / ISO 14644-1:2015 / Class 100,000), t.i. elektronikas (mikroshēmas, optika, precizitātes mehānika), biofarmācijas, biomedicīnas, kosmosa tehnoloģijai attīstībai un ražošanai.

- ▶ **Dalība starptautiskās zinātniskajās organizācijās**, tai skaitā Eiropas Kosmosa aģentūrā un Eiropas Kodolpētniecības organizācijā.
- ▶ **Speciālās regulatīvās vides jeb regulatīvo smilškastu inovāciju attīstībai izveide** t.i. konkrēts tiesiskais ietvars, tostarp konkrētā ierobežotā teritorijā, kur darbojas no spēkā esošiem normatīvajiem aktiem atšķirīgi nosacījumi, kuru ietvaros komersanti un zinātniskās institūcijas varēs testēt un pārbaudīt inovatīvus produktus, tehnoloģijas un pakalpojumus attiecīgo risinājumu komercializācijai.
- ▶ **Atbalsts jaunuzņēmumiem**, nodrošinot finanšu pieejamību to attīstībai, stiprinot sadarbību ar jaunuzņēmumu vides pārstāvjiem un tos pārstāvošajām organizācijām, un ar vienotas stratēģijas palīdzību veidojot tādu uzņēmējdarbībai atbalstošu vidi, kurā var veidoties jaunuzņēmumi un attīstīties to radītās inovācijas.
- ▶ **Inovāciju fonds** – ieguldījumi komerciālās ievirzes pētījumu īstenošanai atbilstoši valsts un industrijas pieprasījumam, veicinot budžeta ieguldījumus P&A un attīstot sadarbību starp spēcīgākajām pētniecības organizācijām.
- ▶ **Kapitālsabiedrībām ar valsts kapitālu kāpināt investīcijas pētniecībā un inovācijās.**
- ▶ **Latvijas attīstības vajadzību pusvadītāju jomā apzināšana un īstenošana.**
- ▶ **Ar publiskā iepirkuma palīdzību īstenot valsts pasūtījumu inovāciju jomā.**

3.2.5. BIROKRĀTIJAS MAZINĀŠANA UN DIALOGS AR UZŅĒMĒJIEM

MĒRĶIS – ātri publiskie procesi – digitāla publiskā pārvalde

Ir virkne uzņēmējdarbības šķēršļu, kurus par traucējošiem ilgtermiņa plānošanā atzinuši uzņēmēji, piemēram, biežas un neprognozējamas izmaiņas normatīvajā regulējumā, nodokļu sistēmā, nozaru uzraudzības un kontroles pasākumos, nodokļu administrēšanas nepilnības, kā arī lēns valsts pārvaldes lēmumu pieņemšanas process.

Uzņēmējdarbības videi ir jābūt uzņēmējiem pieejamai un saprotamai, maksimāli mazinot birokrātisko un administratīvo slogu, vienkāršojot regulējošo vidi un stiprinot sadarbību ar nozaru asociācijām.

Lai radītu pievilcīgāku un motivējošāku uzņēmējdarbības vidi un konkurētspējīgākus uzņēmējdarbības nosacījumus reģionā, tiks īstenoti **uzņēmēju asociāciju prioritizētās administratīvo vai fiskālo slogu mazinošas aktivitātes**.

Kopš 2021.gada **Latvijā darbojas "zaļā koridora" iniciatīva**, kas sniedz iespēju investīciju projektos prioritārajās jomās saņemt noteiktus valsts iestāžu pakalpojumus paātrinātā kārtībā un termiņā. "Inovatīvas uzņēmējdarbības un prioritāro projektu atbalsta" likumprojekts paredz, ka prioritāros projektus izvērtē prioritārā kārtībā un termiņā. Likumā ir skaidri noteikts, ka prioritāro projektu īstenošanai nepieciešamā infrastruktūra vai citi ieguldījumi tiek nodrošināti prioritārā kārtībā.

Kopš 2021.gada prioritāro projektu statuss ir piešķirts 27 uzņēmumiem, kuru paredzētais investīciju apjoms sastāda 660 milj. EUR.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Uzņēmējiem kritisko lēmumu ātra pieņemšana** – digitāli transformēti procesi. Investīcijas digitālo risinājumu izstrādei.
- ▶ **Pārorientēt iestādes no procesa uz rezultātu** – atbilstošas iestāžu stratēģijas, izmērāmi sasniegzami rezultatīvie rādītāji, motivācijas mehānismi mērķu sasniegšanai.
- ▶ **VID reitingu sistēma un tās kvalifikācija visā valsts pārvaldē**, kur augstākos reitingus ieguvušie uzņēmumi jebkuram administratīvajam procesam, jebkurā no iestādēm pakalpojumu un tā būtību piesaka, taču nepilda nevienu no sadaļām, kas saistītas ar datiem par uzņēmumu un skaidrojumu,

kādēļ pakalpojums nepieciešams. To visu aizpilda paši ierēdņi un sistēma. Mērķis - saņemt pakalpojumu ar viena e-pasta pieteikumu.

- ▶ Uzņēmumu reģistra pakalpojumu lēmumu pieņemšanas procesa samazināšana.
- ▶ Preču ievešanas muitas procedūras (preču laišana apgrozībā) vienkāršošana.
- ▶ Atļauju izsniegšana enerģētikas nozarē vienkāršošana.

3.2.6. VIENLĪDZĪGAS IZAUGSMES IESPĒJAS VISIEM

MĒRĶIS – brīva un godīga konkurence

Konkurences politikas **vīrsmērķis** ir nodrošināt brīvu un godīgu konkurenci, veicināt tās attīstību visās tautsaimniecības jomās starp tirgus dalībniekiem, jaunu un inovatīvu preču radīšanu, kā arī novērst dažādus, pret konkurenci vērstus ierobežojumus.

Efektīvāka Konkurences padomes darbība palīdzēs novērst nepamatotus ierobežojumus brīvai konkurencei, radot būtisku ieguvumu sabiedrībai. Ik gadu paredzētais sabiedrības ieguvums no konkurences politikas īstenošanas būs vismaz 30 miljonu eiro gadā.

Tuvākie mērķi ir panākt efektīvāku tirgus dalībnieku konkurenci sabiedrībai nozīmīgos pakalpojumos.

Galvenie konkurences politikas izaicinājumi

- ▶ **Sekmēt vienlīdzīgu un nediskriminējošu konkurenci starp visiem tirgus spēlētājiem.**
- ▶ **Karteli iepirkumos**, kas katru gadu rada būtiskus zaudējumus Latvijas ekonomikai, iepērkot preces un pakalpojumus, kuru cenas nav noteiktas godīgas konkurences apstākļos.
- ▶ **Būtiski tirgi, kur būtu veicināma konkurence Latvijā, ir pārtikas mazumtirdzniecība, veselības nozare, finanšu sektors** un citi, no kā iegūtu ikviens patērētājs.
- ▶ **Netiek regulēti uzņēmumi, kuriem ir būtiska tirgus vara**, bet, kuri likuma izpratnē neatrodas dominējošā stāvoklī.
- ▶ **Sabiedrībai nozīmīgos tirgos un pakalpojumos ir nepieciešama caurskatāma konkurences tiesību uzraudzība.**
- ▶ **Sekot līdzi digitālo tirgu attīstībai un pielāgot normatīvos aktus**, kas veicinātu godīgu komercpraksi.
- ▶ **Ārvalstu subsīdijas regulas ieviešana** – tā ir transponēta Latvijas nacionālajā normatīvajā regulējumā, un turpmākie izaicinājumi ir saistīti ar jaunas prakses iedibināšanu šādu pārkāpumu atklāšanā un novēršanā.
- ▶ **Uzlabot uzņēmumu apvienošanās izvērtēšanas regulējumu**, lai tas saskanētu ar Eiropas Savienības apvienošanās normām.
- ▶ **Eiropas Savienībā, ņemot vērā tirgu attīstību, ir grozīti noteikumi, kādos gadījumos uzņēmumu horizontālas un vertikālas vienošanās būtu jāatbrīvo no likumā noteiktā aizlieguma.** Turpmākā perioda izaicinājumi ir ES normu iestrādāšana nacionālajā normatīvajā regulējumā, izdiskutējot tās ar tirgu un izstrādājot Latvijas tirgum piemērotus risinājumus.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Padziļinātas tirgus izpētes un preventīvi pasākumi pārtikas mazumtirdzniecības, veselības, komercbanku, publiskā sektora IT sistēmu, elektronisko sakaru tīklu jomās**, sagatavojot priekšlikumus politikas veidotājiem nepamatotu barjeru, konkurences ierobežojumu likvidēšanai un konkurētspējīgākas uzņēmējdarbības vides veicināšanai. Ik gadu veikt 3 plānotas nozaru pārbaudes.
- ▶ **Stiprināt konkurenci banku sektorā un veicināt klientu mobilitāti** mainot pakalpojumu sniedzēju

- ▶ **Būtiskāku uzmanību pievērst godīgai un konkurētspējīgai digitālajai nozarei,** tai skaitā uzraudzīt “Digitālo tirgu aktu” un sniegt atbalstu Eiropas Komisijai pārkāpumu izmeklēšanā
- ▶ **Novērst ārvalstu (trešo valstu) subsīdiju negatīvo ietekmi,** kas kropļo konkurenci, tai skaitā sniedzot atbalstu Eiropas Komisijai, vācot pierādījumus vai sniedzot atbalstu inspekcijās Latvijas teritorijā
- ▶ **Atbalsts publiskajiem pasūtītājiem radīto zaudējumu apzināšanā, novērtēšanā un aprēķināšanā,** kas cietuši no aizliegtu vienošanos radītajām sekām, tajā skaitā sadārdzinātiem projektiem
- ▶ **Uzņēmumu ar būtiski tirgus varu uzraudzība,** kad konkurenci ierobežo uzņēmumi, kas neatrodas dominējošā stāvoklī, bet ir ar būtisku tirgus varu
- ▶ **Skaidrāki noteikumi atļautām vertikālām vienošanām,** pilnveidojot nacionālos vertikālo nolīgumu grupu atbrīvojuma noteikumus, tos izveidojot pilnībā saskaņotus ar Eiropas Savienības līmenī noteiktajiem vertikālo nolīgumu grupu atbrīvojuma noteikumiem, tādējādi atvieglojot uzņēmumiem radīto birokrātisko slogu - sagatavot divus vertikālu vienošanos novērtējumus, kas atbilstu gan Eiropas Savienības, gan nacionālajām tiesību normām

3.3. REĢIONĀLI SABALANSĒTA IZAUGSME

MĒRĶIS - valsts konkurētspēja, kuras pamatā ir reģionu stiprās puses un priekšrocības - labi apmaksātas darba vietas, globāli konkurētspējīgi uzņēmumi un reģionālo centru savienojamība

Pašvaldībām un reģioniem svarīgu jautājumu risināšanā nepieciešams iesaistīt pēc iespējas vairāk iedzīvotāju un ekonomisko un sociālo partneru. Pašvaldībām jāklūst daudz aktīvākām ekonomiskās vides uzlabošanas jomā un nepieciešamo pasākumu īstenošanā. Ir nepieciešams finansiāli motivēt pašvaldības jaunajām darba vietām un iedzīvotāju skaita pieaugumam. Katrā novadā

nepieciešams izveidot ekspertu sadarbības platformas, kas konsultētu reģionālās attīstības padomes un pašvaldības attīstības plānošanas, privāto investīciju piesaistes, mārketinga un citos jautājumos. Reģionālās attīstības padomēm jāklūst par reāliem sava reģionu attīstības līderiem, uzņemoties lielākas pilnvaras un meklējot efektīvākās attīstības metodes.

REĢIONĀLI SABALANSĒTA IZAUGSME

INDUSTRIĀLIE PARKI LATVIJAS REĢIONOS

Industriālo teritoriju attīstība, industriālo pieslēgumu ierīkošana, jaudas palielināšana, pievedceļu atjaunošana, ierīkošana, kā arī komercdarbības mērķiem paredzēto ēku un to saistītās infrastruktūras attīstīšana

VIENOTA PAKALPOJUMU PIEEJAMĪBAS GROZA PLĀNOŠANA

Atkarībā no apdzīvotības blīvuma nedefinēts visa spektra publisko pakalpojumu pieejamības standarts visā valsts teritorijā, lai motivētu jaunās ģimenes izvēlēties savu dzīves vietu ārpus pilsētām, veicinot reģionu attīstību

PAŠVALDĪBU EKONOMISKO UN SOCIĀLO SASNIEGUMU RĀDĪTĀJU SISTĒMA

Pašvaldību ekonomisko un sociālo sasniegumu rādītāju sistēma, saskaņā ar kuru pašvaldībām tiek plānoti ES fondu līdzekļi, investīcijas un valsts budžeta dotācijas

Nozīmīgi darbi

- ▶ Izveidota **pašvaldību ekonomisko un sociālo sasniegumu rādītāju sistēma**, saskaņā ar kuru pašvaldībām tiek plānoti ES fondu līdzekļi, valsts investīcijas un valsts budžeta dotācijas.
- ▶ Aizņēmumu un parādu pārstrukturēšanas mehānismi. Ieviests **jauns stratēģiskās plānošanas dokumentu modelis, saskaņojot valsts, reģionālā un pašvaldību līmeņa mērķus**.
- ▶ **Reģionālās attīstības fonds**, kas dod iespēju pašvaldībām izmantot papildu finansiālās iespējas harmoniskai un ilgtspējīgai attīstībai. Šis finanšu mehānisms apvieno subsīdijas ar izdevīgākiem kredīta nosacījumiem, privāto sektoru, ārvalstu investīcijām, attīstības shēmām un inovatīviem finanšu instrumentiem, t.sk. veidojot uz IIN pieaugumu balstītu modeli. Pastāvīgi jāpalielina pašvaldību stimuli ekonomiskās vides uzlabošanai un jāveicina pašvaldību sadarbība šajā jomā. Reģioniem ir jāklūst par līderiem skaidri noteiktās ekonomikas specializācijas jomā

- ▶ **Motivācijas mehānismi pašvaldībām privāto investīciju piesaistei, izstrādājot atbilstošu fiskālo un nodokļu vidi.**
- ▶ **Funkcionāla ĢIS rīka izveide reģionālās un valsts rīcības nepārtrauktai plānošanai un ietekmes novērtēšanai,** pamatojoties uz objektīviem datiem un izvērtējot nākotnes tendences. Pēc viedo reģionu rīka integrēšanas stratēģiskās plānošanas un uzraudzības sistēmā vietējās, reģionālās un centrālās valdības to izmanto, lai plānotu savu attīstību, investīcijas vai pakalpojumu sniegšanu.
- ▶ **Definēts publisko pakalpojumu pieejamības standarts visā teritorijā.** ĢIS rīks nepārtraukti seko aktuālākajām iedzīvotāju kustības, vecuma, dzimuma, izglītības un citu aktualitāšu tendencēm un ļauj pieņemt lēmumus par pašvaldību, reģionu vai valsts iestāžu izvietojumu un to sniegto pakalpojumu izvēli.
- ▶ **Profesionālās izglītības un augstākās izglītības sistēmas ir pielāgotas reģiona sabiedrības un ekonomikas vajadzībām.**
- ▶ Pakalpojumu kvalitāti un pieejamību nedrīkst ierobežot pašvaldību administratīvās robežas. **Vienota pasažieru autotransporta un dzelzceļa pārvadājumu maršrutu koordinēšanas sistēma,** ieviestas kombinēto maršrutu un kombinēto biļešu sistēmas, risinājumi dzelzceļa transporta cenu samazināšanai. Transporta koplietošanas ekonomika attālos reģionos, izveidojot norēķinu sistēmu un iesaistot kopienas un privātpersonas transporta pakalpojumu sniegšanā.
- ▶ **Reģionu savienojamība - ātrgaitas ceļu un dzelzceļa savienojumi ar kravu termināļiem** ostās Rīga - Daugavpils; Rīga - Liepāja; Rīga – Alūksne.
- ▶ **Atbalsta instrumenti jauniešu uzņēmējdarbības uzsākšanai** kā turpinājumam jauniešu izvēlētajam augstākās izglītības virzienam, veicinot vietējos resursos balstītu un apdzīvotību atbalstošu vietējo teritoriju attīstību
- ▶ **Inovatīvi risinājumi nākotnes lauksaimniecības apstrādes metodēm SEG emisiju segšanai, t.sk. aktīvāk izmantojot biomasas potenciālu.** Lieli investīciju projekti biomasas ražošanai Latvijas reģionos, jāizpēta iespējas lielo ūdeņraža rūpnīcu būvēšanai Latvijā. Tas palīdzētu vienlaicīgi atrisināt vairākus izaicinājumus - klimatneitralitātes un enerģētiskās autonomijas, cilvēkkapitāla attīstības un jaunu darba viedu radīšanas, emisiju ierobežošanas, investīciju piesaistes, reģionu attīstības.
- ▶ **Atbalsts MVU biznesa inkubācijai reģionos,** kas ietver grantus pakalpojumiem uzņēmējdarbības attīstībai, telpu un darba vietas noma, prototipēšanas un tehnoloģiju izstrādei, ražošanas aprīkojuma un iekārtu, kā arī izejmateriālu un izejvielu iegādei, tāpat arī valstī noteiktās vienas minimālās mēneša darba algas un valsts sociālās apdrošināšanas obligātām iemaksām vienam darbiniekam vienu reizi 12 mēnešu periodam inovatīvam komersantam.
- ▶ **Industriālie parki Latvijas reģionos** - atbalsta instruments ir grants industriālo teritoriju attīstībai, industriālo pieslēgumu ierīkošanai un to saistītās jaudas palielināšanai (tai skaitā, siltumapgāde, ūdens un kanalizācija, elektrība, gāze), pievedceļu atjaunošanai vai ierīkošanai pie industriālajām teritorijām, kā arī komercdarbības mērķiem paredzēto ēku un to saistītās infrastruktūras attīstīšana.

Ar konkurētspējīgu nodokļu politiku uzņēmējiem radīti labāki apstākļi attīstībai un eksportspējai

Ar konkurētspējīgu nodokļu politiku uzņēmējiem jārada apstākļus attīstībai un eksportspējai, tādējādi nodrošinot augstu labklājību Latvijas iedzīvotājiem, rodot būtiski lielāku publisko tēriņu finanšu avotu. **Galvenie pasākumi: darbaspēka nodokļu pārskatīšana, nodrošinot**

darbaspēka izmaksu konkurētspēju reģionā un vienkāršību (mazinot administratīvo slogu).

3.4. MODERNA INFRASTRUKTŪRA UN PIEEJAMI MĀJOKĻI

3.4.1. NEKUSTAMO ĪPAŠUMU ATTĪSTĪŠANA

MĒRĶIS - nodrošināt nekustamā īpašuma attīstīšanas procesu, lai tas būtu skaidrs, prognozējams, samērīgs un ātrs

Nekustamā īpašuma attīstīšanas process ir efektīvs, ja tajā ir sabalansētas investora un sabiedrības intereses.

Nekustamā īpašuma attīstīšanas process ir komplikēts, lai gan tas sastāv no vairākiem posmiem, tam jābūt vienotam, loģiski organizētam, secīgam un papildinošam. Tas sākas ar teritorijas plānošanu un noslēdzas ar būves ierakstīšanu zemesgrāmatā. Pārlicia birokrātija, nesamērīgs administratīvais slogs, ierobežojošas un pārmērīgas prasības ikvienā procesa posmā kavē ieguldījumus - publiskās un privātās.

Ekonomikas ministrijas vadībā ir veikts vispusīgs nekustamā īpašuma attīstīšanas procesa novērtējums, analizējot gan procesu kopumā, gan katra procesa posma efektivitāti.

2024. gada 2. aprīļa MK sēdē tika atbalstīts informatīvais ziņojums “Par rīcības plānu administratīvā sloga mazināšanai nekustamo īpašumu attīstīšanas jomā”, kurā definēti turpmākie uzdevumi katrā no nekustamā īpašuma attīstīšanas posmiem. Rīcības plāns ietver kompleksus un pārdomātus pasākumus sadrumstalotības novēršanai un vienota, secīga un loģiski organizēta nekustamā īpašuma attīstīšanas procesa ieviešanai. Tas paredz būtiskus pilnveidojumus sabiedrības līdzdalībai, iesaistīto pušu prasību un nosacījumu saņemšanai, būvdarbu organizācijai un ēkas reģistrācijai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā un zemesgrāmatā, atsakoties no dublējotām un laikietilpīgām darbībām un veicinot digitalizāciju un efektīvu datu apmaiņu valsts informācijas sistēmu līmenī.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Pārskatīt normatīvo regulējumu teritorijas plānošanas, ietekmes uz vidi novērtēšanas, atmežošanas, būvniecības un īpašuma reģistrācijas jomā,** novēršot konstatētos trūkumus.
- ▶ **Sagatavot un publicēt skaidrojošos materiālus un labās prakses apkopojumus,** lai nodrošinātu vienveidīgu un kvalitatīvu regulējuma piemērošanu.

▶ **Attīstīt digitālos procesus**, uzlabojot nekustamā īpašuma attīstīšanai nepieciešamo datu iegūšanu un šo datu pieejamību, sekmējot uz objektīviem datiem balstītus procesus, kā arī pilnveidojot datu apmaiņu informācijas sistēmu līmenī, u.c.

3.4.2. MĀJOKĻU PIEEJAMĪBA

MĒRĶIS – nodrošināt kvalitatīvu mājokli par pieņemamu cenu ikvienai mājsaimniecībai

Mājokļa kvalitātes problēmas galvenokārt ir rezultāts ilgstoši zemi iedzīvotāju pirktspējai un ienākumiem. Lai gan mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi ik gadu pieaug, tie nav pietiekami, lai veidotu nozīmīgus uzkrājumus mūsdienu prasībām atbilstoša mājokļa iegādei vai īrei, kā arī rada izaicinājumus esošā dzīvojamā fonda uzturēšanā un atjaunošanā.

Kopš 2001. gada jaunbūvēto mājokļu skaits Latvijā sastāda tikai 7,6% no kopējā mājokļu skaita Latvijā. Turklāt jaunu mājokļu būvniecība vai iegāde pārsvarā notiek tikai galvaspilsētas reģionā. Mājsaimniecības, kuru ienākumi ir pietiekami, saskaras ar mājokļu piedāvājuma trūkumu gan kvalitātes, gan platības ziņā, īpaši reģionos ar pieaugošu nodarbinātību.

Pēc OECD aplēsēm atbalsts mājokļu jomā nav pieejams lielai daļai mājsaimniecību, kuru veido aptuveni 44% no visām Latvijas mājsaimniecībām jeb 359 tūkst. mājsaimniecību, kas ir pārāk "turīgas", lai saņemtu

sociālo mājokli vai dzīvokļa pabalstu, bet kuru ienākumi nav pietiekoši, lai tās varētu saņemt hipotekāro kredītu.

2023. gada 7. novembrī MK apstiprinātas "Mājokļu pieejamības pamatnostādnes 2023.-2027. gadam", ietverot rīcības virzienus, politikas rādītājus un uzdevumu kopumu, lai veicinātu mājokļu pieejamību, piedāvājot risinājumus mājokļu pieejamības nodrošināšanai dažādu ienākumu līmeņu mājsaimniecībām, tostarp mājsaimniecībām ar viszemākajiem ienākumiem, un lai tiktu nodrošināta gan esošā dzīvojamā fonda uzlabošana, gan jauna dzīvojamā fonda attīstība. Tādējādi pamatnostādnēs ietvertie risinājumi fokusēti uz četriem rīcības virzieniem: atbalsts mazaizsargātajām iedzīvotāju grupām; atbalsts mājsaimniecībām ar vidējiem ienākumiem; atbalsts mājsaimniecībām ar vidēji augstiem ienākumiem; atbalsts esošā dzīvojamā fonda uzlabošanai.

Pamatnostādnēs arī noteikts, ka, lai nodrošinātu pietiekamu dzīvojamā fonda atjaunošanos, ik gadu būtu nepieciešams uzbūvēt 1% jaunu mājokļu.

Sociālo mājokļu būvniecības vai atjaunošanas programma

2023. gada 19. septembrī MK apstiprināta "**Sociālo mājokļu atjaunošana vai jaunu sociālo mājokļu būvniecība**" programma. Atbalsts pieejams pašvaldībām granta veidā ar atbalsta intensitāti 85% apmērā esošā sociālā dzīvojamā fonda atjaunošanai un jauna būvniecībai.

Atbalsts zemas īres maksas mājokļu būvniecībai

Ir izveidots mājokļu pieejamības fonds zemas īres maksas mājokļu būvniecībai. Atbilstoši programmas nosacījumiem tiek nodrošināts 30 gadu aizdevums ar zemām procentu likmēm un kapitāla atlaidi līdz 30% īres mājokļu būvniecībai, kā arī noteikti īres maksas ierobežojumi. Aizdevumu atmaksātais finansējums, kā arī 50% no īres maksām pēc aizdevuma atmaksas tiks izmantotas nākamo mājokļu būvniecībai, tādējādi radot risinājumu finansējuma pieejamībai ilgtermiņā. Lai nodrošinātu pozitīvu naudas plūsmu un vienlaikus zemu īres maksu, Ministru kabinets 2024. gada 26. janvārī apstiprināja grozījumus atbalsta programmā, kas Mājokļu pieejamības fondam piešķir papildus finanšu resursu PVN izmaksu finansēšanai.

Mājokļa iegādes vai būvniecības garantijas

Mājokļu garantiju programma atvieglo ģimenēm ar bērniem iespēju nodrošināt pirmo iemaksu kredītam mājokļa iegādei vai būvniecībai. Programmas ietvaros ALTUM kopš 2015. gada izsniedz garantijas mājsaimniecībām ar kurām kopā dzīvo un kuru apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns, vai, ja

iestājusies grūtniecība. Kopš 2018.gada garantija ir pieejama arī jaunajiem speciālistiem, bet kopš 2023.gada – Nacionālo bruņoto spēku karavīriem.

2024.gada 26.martā MK apstiprināja grozījumus atbalsta programmā, kas ļauj sniegt atbalstu līdz pat 50% apmērā no aizdevuma summas ģimenēm ar bērniem reģionos. Ņemot vērā pieaugušo inflāciju un būvniecības sadārdzinājumu, ar grozījumiem programmā neatkarīgi no reģiona palielināts maksimālais darījumu sliekšnis no 250 tūkst. EUR līdz 300 tūkst. EUR.

Subsidija “Balsts” daudz bērnu ģimenēm

Kopš 2020.gada daudz bērnu ģimenēm mājokļa pieejamības veicināšanai ir pieejams atbalsta mehānisms “Balsts”, kas paredz šīm ģimenēm iespēju saņemt subsidiju mājokļa iegādei vai būvniecībai. 2023.gada 22.decembrī Ministru kabinetā pieņemti grozījumi 2018.gada 20.februāra noteikumos Nr.95 “Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai”, kas paredz, ka subsidiju “Balsts” var saņemt arī ģimenes, kurās aug bērns ar invaliditāti neatkarīgi no bērnu skaita ģimenē.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Ievērojot augstās būvniecības izmaksas paredzēt papildus finansējumu** no valsts budžeta vai pārdalot Eiropas struktūrfondu finansējumu “ieskriešanās” periodā zemas īres maksas mājokļu programmai vismaz 30 milj. EUR ik gadu.
- ▶ **Piesaistīt nepieciešamās investīcijas izmaksu ziņā pieejamu mājokļu būvniecībai arī publiskās privātās partnerības starp pašvaldībām un institucionāliem attīstītājiem ietvaros**, kur institucionālie attīstītāji nodrošinātu pašvaldībām īres mājas, ja vienlaikus tas ļauj noteikt pieejamu īres maksu kā mērķi nosakot 4000 līdz 6000 jaunu dzīvokļu izīrēšanu
- ▶ **Turpināt pilnveidot nekustamā īpašuma attīstīšanas administratīvo procesu** (detalizētāk skatīt sadaļu “Nekustamā īpašuma attīstīšana”.

3.4.3. ĒKU ATJAUNOŠANA

MĒRĶIS – ēku fonds 2050. gadā, kas atbilst klimatneitralitātes prasībām

Ievērojot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas par ēku energosniegumu prasības, no 2028.gada 1.janvāra visām valsts jaunbūvēm jābūt nulles emisiju ēkām, savukārt no 2030.gada 1.janvāra visām jaunbūvēm būs jāatbilst nulles emisiju ēkām.

Ēku renovācijas mērķu sasniegšanai:

- 1) līdz 2030.gadam jāatjauno 16% nedzīvojamās ēkas ar vissliktākajiem enerģijas patēriņa rādītājiem, savukārt līdz 2033.gadam jāpanāk 26% nedzīvojamo ēku ar vissliktāko energosniegumu renovāciju.
- 2) Dzīvojamo ēku sektorā līdz 2030.gadam jāsasniedz 16% vidējā primārās enerģijas patēriņa samazinājums, savukārt līdz 2035.gadam jāsasniedz 20-22% ietaupījums. Turklāt 55% no minētā samazinājuma jābūt sasniegtam, renovējot ēkas ar vissliktāko energosniegumu.

Latvijā būtiski jākāpina ēku atjaunošanas tempi, lai virzītos uz ēku fonda atjaunošanas mērķiem.

Daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes veicināšanas pasākumu īstenošanu kavē daudzdzīvokļu īpašnieku nespēja pieņemt lēmumus. Daudzos gadījumos tas ir saistīts ar māsaimniecību zemo maksātspējas līmeni, kas liedz uzņemties papildus saistības. Lai veicinātu daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošanu, nepieciešams atbalsts trūcīgākajām māsaimniecībām, viņu vietā sedzot projekta īstenošanas izdevumus

Jāievieš rūpnieciski ražotas konstrukcijas – koka siltināšanas paneļus, lai būtiski saīsinātu daudzdzīvokļu māju atjaunošanas termiņus, nodrošinātu augstas kvalitātes siltināšanas risinājumus, uzlabotu daudzdzīvokļu māju energoefektivitāti. Ņemot vērā, ka

Latvijā šāda pieeja ēku siltināšanā vēl netiek izmantota, lai veicinātu inovatīvu pieeju sērijveida daudzdzīvokļu ēku atjaunošanā, jāsniedz papildus atbalsts daudzdzīvokļu māju dzīvokļu īpašniekiem, kas daudzdzīvokļu mājas atjaunošanā kā fasādes apdares un siltināšanas veidu izmantotu koka paneļus.

Izmantojot ES fondu un citu ārvalstu instrumentu finansējumu, līdz 2023.gada beigām Latvijā ir atjaunotas 1 346 daudzdzīvokļu ēkas (5,13% no visām daudzdzīvokļu ēkām), 1 185 privātmājas (5,5% no visām privātmāju ēkām) un energoefektivitātes uzlabojumi sasniegti 130 valsts ēkās (15% no visām valsts ēkām).

Daudzdzīvokļu māju energoefektivitāte

Pieejams atbalsts daudzdzīvokļu māju energoefektivitātei - energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem un atjaunojamo energoresursu tehnoloģiju iegādei un uzstādīšanai. Atbalstu sniedz ALTUM kombinētā finanšu instrumenta veidā - aizdevums ar kapitāla atlaidi; paralēlais aizdevums ar kapitāla atlaidi; garantija ar kapitāla atlaidi. Maksimālais aizdevuma apmērs projekta īstenošanai ir līdz 3,75 milj. EUR. Kapitāla atlaide ir līdz 49% no projekta attiecināmajām izmaksām bez PVN.

Valsts ēku energoefektivitāte

Pieejams atbalsts valsts ēku energoefektivitātei atbilstoši pasākumiem, kas noteikti ēkas energosertifikācijas dokumentācijā, projekta tehniskās dokumentācijas sagatavošana, ēkas restaurācijas un iekšējās apdares darbi, ēkas konstrukciju atjaunošanas un restaurācijas darbi. Atbalstu sniedz grantu veidā.

Privātmāju energoefektivitāte

Pieejams atbalsts privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai – grantu veidā, ALTUM sniedzot atbalstu privātmājas energoefektivitātes pasākumiem, kā arī saules paneļu uzstādīšanai.

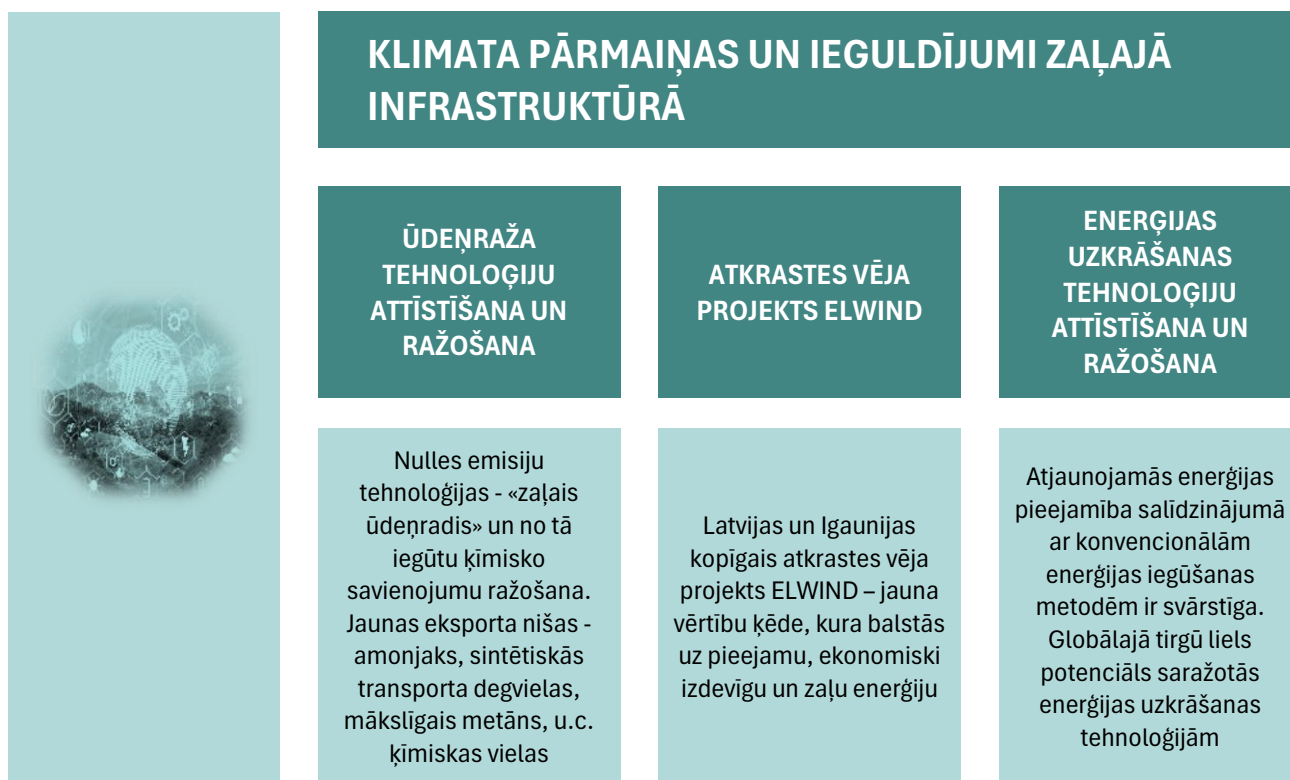
Uzņēmējdarbības energoefektivitāte, tai skaitā, uzņēmējdarbībai paredzēto ēku energoefektivitāte

Pieejams atbalsts uzņēmējdarbības energoefektivitātei, tai skaitā ēku energoefektivitātei, ALTUM kombinētā finanšu instrumenta veidā, kas var būt kā ALTUM aizdevums ar kapitāla atlaidi vai paralēlais aizdevums ar kapitāla atlaidi. Ar ANM un ES fondu finansējumu kopā plānots sasniegt 6,8% atjaunotas daudzdzīvokļu ēkas no visām daudzdzīvokļu ēku fonda (1 796 daudzdzīvokļu ēkas), aptuveni 21,9% no visa valsts ēku fonda (190 ēkas), 5,7% no privātmājām.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Veicināt rūpnieciski ražotu siltināšanas paneļu izmantošanu siltināšanas projektos**, palielinot šādiem risinājumiem atbalsta intensitāti, tādējādi radot pieprasījumu ražošanas attīstībai Latvijā, kā arī potenciāli samazinot atjaunošanas izmaksas.
- ▶ **Samazināt administratīvos šķēršļus** (tai skaitā risinot jautājumu par dzīvokļu īpašnieku kopības identifikatora piešķiršanu, stiprinot pārvaldnieka kapacitāti), lai dzīvokļu īpašnieku kopības lēmums par ēkas atjaunošanu tiek pieņemts sasaucot ne vairāk kā divas kopsapulces.
- ▶ **Veikt izmaiņas normatīvajā regulējumā**, lai lēmuma pieņemšanai nepieciešamie dokumenti būtu sagatavoti jau pirms lēmuma pieņemšanas un dzīvokļu īpašnieku kopības rīcībā būtu informācija, kas ļautu izvērtēt gan ēkas tehnisko stāvokli un energoefektivitātes līmeni, gan arī iespējamo enerģijas ietaupījumu.
- ▶ **Sniegt metodisko atbalstu**, lai tehniskās dokumentācijas sagatavošana izmaksātu būtiski mazāk nekā šobrīd (tipveida projekti, vienkāršotais energosertifikāts).
- ▶ **Pārskatīt tiesisko regulējumu, nosakot minimālo sasniedzamo energoefektivitātes līmeni ēkām** tādējādi pielīdzinot ieguldījumus ēku energoefektivitātē lietai taisītajiem nepieciešamajiem izdevumiem.
- ▶ **Sagatavot priekšlikumus valsts finansējuma piesaistei saistību segšanai trūcīgu un maznodrošinātu personu vietā**, kas bieži ir iemesls, ka daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās nav iespējams vienoties par projektu īstenošanu.

3.5. ZAĻĀ INFRASTRUKTŪRA

Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām un 2015. gada Parīzes vienošanās, kas nosaka globālu apņemšanos ierobežot temperatūras paaugstināšanos krietni zem 2°C virs pirmsindustriālā perioda līmeņa un tiecas sasniegt 1,5°C robežu, atzīstot, ka tas būtiski mazinās tādus klimata pārmaiņu radītos riskus un ietekmi, kā ekstremāli laikapstākļi, jūras līmeņa celšanās un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās.

Eiropas Komisijas 2019. gada decembra paziņojumā "Eiropas zaļais kurss" pausta apņemšanās cīnīties pret klimata pārmaiņām, pārveidojot ES ekonomiku un sabiedrības uzvedību, lai līdz 2050. gadam panāktu klimatneitralitāti, ņemot vērā nepieciešamību novērst klimata pārmaiņu negatīvās sekas, tostarp draudus pārtikas nodrošinājumam, sabiedrības veselībai un ekonomikas stabilitātei.

Latvija ir apņēmusies sasniegt ES 2030. gada mērķi – samazināt siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas vismaz par 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, reaģējot uz klimata pārmaiņu izraisīto katastrofu, kas ietekmē kopienas, ekosistēmas un ekonomiku, pieaugošo smagumu un biežumu.

Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam iezīmē valsts enerģētikas un klimata politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus nākamajā desmitgadē, iekļaujot ilgtermiņa attīstības virzienus un galvenās stratēģijas ekonomikas un sabiedrības pārveidošanai.

Šajā ziņojuma nodaļā lielāks uzsvars ir vērsts uz eksporta potenciāla veicināšanu uzņēmējdarbībā.

MĒRĶIS – Zaļā infrastruktūra kā efektīvs instruments, kas, izmantojot dabas likumus, vairo dabas kapitālu, kā arī ekonomisko un sociālo labklājību

Galvenie izaicinājumi “zaļās infrastruktūras” attīstīšanā ir birokrātiskais un administratīvais slogs saistībā ar investīciju projektu un eksporta aktivitāšu veikšanu, normatīvo aktu ietvara trūkums inovāciju testēšanai un

komercializēšanai, ietvara trūkums ad-hoc investīciju piesaistei.

2024. gada martā Saeima pieņēma “Inovatīvas uzņēmējdarbības un prioritāro projektu atbalsta likumu”, kas, cita starpā ietver t.s. “zaļo koridoru” konkrētu prioritāro investīciju un eksporta projektu īstenošanai. “Zaļā koridora” ietvaros Latvijā reģistrētiem komersantiem, kas plāno īstenot konkrētus projektus prioritārajos sektoros, ir iespēja saņemt valsts sniegtos pakalpojumus paātrinātā kārtībā (piemēram, būvniecības, ietekmes uz vides novērtējuma, teritorijas plānošanas un

migrācijas jomā sniedzamos valsts pārvaldes pakalpojumus).

Likumā kā prioritāra joma noteikta arī viedā enerģētika, mobilitāte un neto nulles emisiju tehnoloģijas. Tādējādi projektiem, kas koncentrējas uz šiem sektoriem, tiek dota iespēja kvalificēties “zaļā koridora” vai prioritāra projekta statusam.

Neto nulles emisiju tehnoloģijas – potenciāls jaunu, strauji augošu nozaru attīstībai

Galvenais izaicinājums neto nulles emisiju tehnoloģiju ieviešanā - trūkst vienota, koordinēta pieeja nulles emisiju investīciju projektu, kritisko izejvielu jautājumu, kā arī pusvadītāju tehnoloģiju apkalpošanai.

Koordinētai nulles emisiju investīciju projektu, kritisko izejvielu jautājumu, kā arī pusvadītāju tehnoloģiju apkalpošanai nepieciešams veidot vienoto kontaktpunktu (VKP) šajās ES līmenī un Latvijai nozīmīgajās jomās. Nacionālā līmenī minēto funkciju īstenošanas nepieciešamība ir noteikta:

- ◆ Neto nulles emisiju industrijas akta regula (NZIA) paredz katrā dalībvalstī izveidot VKP, kura darbība būtu vērsta uz investīciju sekmēšanu neto nulles emisiju tehnoloģiju izstrādē un ražošanā un kuras pienākumos ietilptu: (1) neto nulles emisiju tehnoloģiju un stratēģisku projektu apkalpošana; (2)

vajadzīgo atļauju piešķiršanas procesa atvieglošana un koordinēšana; (3) konsultāciju sniegšana par administratīvā sloga samazināšanu; (4) pieteikumu iesniedzēju nodrošināšana ar piekļuvi informācijai un vienkāršām tādu strīdu izšķiršanas procedūrām, kas attiecas uz projektu būvniecībai vai paplašināšanai vajadzīgo atļauju piešķiršanas procesu un atļauju izdošanu, t.sk. strīdu izšķiršanas mehānismiem.

- ◆ Kritisko izejvielu akta regula (CRMA) izvirza, ka dalībvalstīm ir jāizraugās VKP, kas ir atbildīgs par kritiski svarīgu izejvielu projektu atļauju piešķiršanas procesa atvieglošanu un koordinēšanu.
- ◆ Pusvadītāju akta regula (CA) nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina nepieciešamo stratēģisko pusvadītāju kartēšana, uzraudzība, brīdināšana un reaģēšana krīzes situācijās.

Nozīmīgi darbi

- ▶ **Birokrātisko šķēršļu novēršana un regulatīvo procesu vienkāršošana atjaunojamās enerģijas projektu attīstībai** ar mērķi samazināt elektroenerģijas cenu Latvijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem, tai skaitā iedzīvotājiem visās procedūrās principu, ka atjaunojamo energoresursu staciju plānošana, būvniecība, ekspluatācija, to pieslēgšana tīklam, saistītā tīkla infrastruktūra un uzglabāšanas resursi būtu jāuzskata par darbībām, kas ir sevišķi svarīgas sabiedrības interesēs
- ▶ **Panākt vienošanos par enerģētikas starpsavienojumiem, lai Latvijai nodrošinātu stabilu, daudzveidīgu un drošu energoapgādi,** atzīstot, ka šie starpsavienojumi ir būtiski valsts drošībai, ekonomiskajai stabilitātei un reģionālajai sadarbībai
- ▶ **Regulāri izvērtēt un atjaunināt Latvijas klimata politiku un rīcības plānus, lai tos saskaņotu ar mainīgajiem globālajiem klimata mērķiem,** zinātniskajiem pētījumiem un tehnoloģiskajiem sasniegumiem, nodrošinot proaktīvu un efektīvu reaģēšanu uz klimata pārmaiņu izaicinājumu dinamiku.
- ▶ **ES iniciatīva par siltumsūkņiem (*heat pumps*) – nepieciešama Latvijai izstrādāta stratēģija, kas varētu ļaut izmantot priekšrocības un finansējumu, kas būs pieejams ES līmenī šīs tehnoloģijas ieviešanai dalībvalstīs.** Jāņem vērā tehnoloģiju izmantošanas potenciāls, ko var sniegt atrašanās specifiskā/atbilstošā klimata zonā, esošā energopatēriņa bilance un infrastruktūras gatavība.
- ▶ **Aktīvāk ieviest zaļo un inovāciju iepirkumu (*innovation procurement*), kas motivēs inovāciju attīstību un biznesa lokalizāciju, jo tieši privātie uzņēmumi tā var būtēt inovāciju kapacitāti,**

radot jaunus produktus un tos tālāk mērogojot potenciālām eksportam; specifisks valsts atbalsta instruments jaunu produktu un pakalpojumu radīšanai.

- ▶ **Meklēt citus ārpusbudžeta instrumentus klimata pārejas finansēšanai** - iekšzemes aizņēmuma vērtspapīri, jauktā finansēšana (*blended finance*), PPP utt. Nelaist garām ES fondu iespējas, piemēram, topošā Sociālā klimata fonda finansējumu.

Atjaunīgā enerģija un ELWIND – ūdeņraža tehnoloģiju ražošanas attīstībai

Šobrīd visā pasaulē un arī Latvijā strauji pieaug investīciju apmēri atjaunīgajā enerģijā. Tiek attīstīti jauni saules un vēja parki, aizvien pieaug saražotās elektroenerģijas apjomi, kas nenovēršami rada papildus spiedienu meklēt efektīvus un ekonomiski pamatotus risinājumus saražotās enerģijas pārveidei, pārvadei un uzkrāšanai. Paredzams, ka tā rezultātā Latvijā veidosies jaunu vērtību ķēde, kas balstīsies uz pieejamu, ekonomiski izdevīgu un zaļu enerģiju.

Latvijas un Igaunijas kopīgais atkrastes vēja projekts ELWIND vien ar 1 GW jaudu saražos 3,5 TW elektroenerģijas. Tāpēc tīkla savienojumi ar citām valstīm ir ļoti būtiski šī projekta finanšu pamatojamībai (piemēram, plānotais Baltic Wind Connector savienojums ar Vāciju, LASGO savienojums ar Zviedriju).

Attiecībā uz ELWIND projektu risinājums ir izstrādāt speciālu likumu “Par atkrastes vēja parku Latvijas jūras ūdeņos un Latvijas – Igaunijas ceturto starpsavienojumu”.

Galvenie izaicinājumi atjaunīgās enerģijas jomā

- ▶ Potenciālo vēja enerģijas attīstības teritoriju pārklāšanās ar potenciālām dabas teritorijām un aizsardzības vajadzībām nepieciešamām teritorijām.
- ▶ Iedzīvotāju negatīva attieksme, bažījoties par ainavu un citu negatīvu ietekmi uz dabu vai veselību.
- ▶ Problēmas nodrošināt pieslēgumus pārvades tīkliem.
- ▶ Lēnas ietekmes uz vidi novērtējuma un atļauju procedūras, birokrātiskie šķēršļi.

Nulles emisiju tehnoloģiju, tai skaitā ūdeņraža, ekosistēmas veicināšana

Enerģētikas drošības un AER ražošanas mērķu sasniegšanas ceļa karte un rīcības plāns

Nacionālā nulles emisiju tehnoloģiju stratēģija eksportspējīgai ražošanai

Ūdeņraža izcilības centrs un prasmju attīstīšana

1-3 mēn.

3-6 mēn.

6-12 mēn.

Atļauju piešķiršanas procesa atvieglošana un koordinēšana – Zaļais koridors

Administratīvā sloga mazināšana, piekļuve informācijai

Mērķtiecīgs atbalsts nulles emisiju tehnoloģiju investīcijām

Nulles emisiju tehnoloģiju vienotais kontaktpunkts (LIAA)

Izmantojot elektrolīzes procesu ar no atjaunojamiem energoresursiem iegūtu elektroenerģiju iespējams saražot zaļo ūdeņradi. Ūdeņradi iespējams eksportēt, bet no tā var iegūt arī amonjaku, sintētiskās transporta degvielas un citas ķīmiskas vielas, kuras eksportēt ir ērtāk kā ūdeņradi. Ekonomikas ministrija ir apzinājusi uzņēmēju organizācijas un zinātniekus, kas strādā šajos virzienos, lai koordinēti izstrādātu stratēģiju. **Nacionālā nulles emisiju**

tehnoloģiju stratēģija, ko izstrādās Ekonomikas ministrija paredzēs veicināt gan zaļā ūdeņraža un no tā iegūtu ķīmisko savienojumu ražošanu, gan arī atbalstu ostu infrastruktūrai un citai ar ūdeņraža ekosistēmu saistītai ražošanai. Lai zaļo ūdeņradi būtu iespējams saražot, nepieciešams paātrināt vēja enerģijas attīstību, tajā skaitā jūrā.

Latvijai virzās uz stabilas elektroenerģijas eksportētāja valsts statusu, nodrošinot Latvijas ražotājiem un eksportētājiem zemāko elektrības cenu reģionā

Latvijai jāvirszās uz stabilas elektroenerģijas eksportētāja valsts statusu, nodrošinot patērētājiem lētu un zaļu elektroenerģiju. Latvijā pēc 2030.gada sagaidāms straujāks elektroenerģijas patēriņa pieaugums, un no 2030. līdz 2035.gadam patēriņa pieaugums var sasniegt līdz pat 100%, liecina AS "Augstsprieguma tīkls" uzdevumā veiktā starptautiskās auditoru kompānijas "KPMG" pētījuma rezultāti par patēriņa attīstības tendencēm. Līdz 2029.gadam patēriņa pieaugums sagaidāms mērens, ko stimulēs elektromobilitāte jeb elektroenerģijas izmantošana transportā, elektroenerģijas izmantošana apkurē, kā arī vispārējs labklājības pieaugums. Savukārt patēriņu bremzējoši faktori būs energoefektivitātes uzlabošanās, demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās un mikroģenerācijas attīstība. Tā rezultātā patērētāji mazāk elektroenerģijas saņems no tīkla, dodot priekšroku lokāliem ģenerācijas risinājumiem, piemēram, saules paneļiem.

Ir izstrādāts un nodots sabiedriskajā apspriešanā un starpministriju saskaņošanā likumprojekts "Par atkrastes vēja parku Latvijas jūras ūdeņos un Latvijas – Igaunijas ceturto starpsavienojumu". Likuma mērķis ir sekmēt Latvijas enerģētisko neatkarību, drošību un ilgtspēju, radot tiesiskos priekšnosacījumus pieejamo Latvijas pārvades tīkla starpvalstu savienojumu jaudu palielināšanai un veicinot elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem.

Nemot vērā 2023. gadā piesaistīto Eiropas Savienības līdzfinansējumu 18,7 miljoni euro apmērā no *Connecting Europe Fund* abu valstu kopīgu divu atkrastes vēja parku teritoriju izpētei, LIAA ir uzsākusi ietekmes uz vidi novērtējumu (turpmāk – IVN) ELWIND projekta Latvijas puses teritorijai 200 km² platībā. Kopumā ir jāveic vairāk kā 20 pētījumi, kas ietver ietekmes uz vidi novērtējumu, tehniskos pētījumus un inženierpētījumus.

ELWIND vēja parki

Pēc IVN procedūras pabeigšanas un tehnisko pētījumu rezultātu saņemšanas par atkrastes vēja parka faktiskajiem grunts, vēja, straumju un citiem apstākļiem, kā arī pēc inženierpētījumu pabeigšanas par nepieciešamo atkrastes vēja parka elektroenerģijas pieslēguma un starpsavienojuma infrastruktūras izbūvi, 2027.gadā tiks rīkota ELWIND projekta Latvijas puses atkrastes vēja parka izsole. Plānotā mērķa jauda Latvijas puses atkrastes vēja parkam ir līdz 1 000 MW, kas gada laikā varētu saražot 3,5 TWh elektroenerģijas.

Izsolē uzvarējušais uzņēmējs varēs noslēgt līgumu par vēja parka teritorijas izmantošanu un elektroenerģijas ražošanu un sākt atkrastes vēja parka būvniecību. Projekta realizāciju plānots noslēgt pēc 2030. gada, un tas ir atkarīgs no vairākiem faktoriem kā, piemēram, no piegādes ķēdēm, t. i., esošajiem resursiem un to pieejamības.

Nozīmīgi darbi

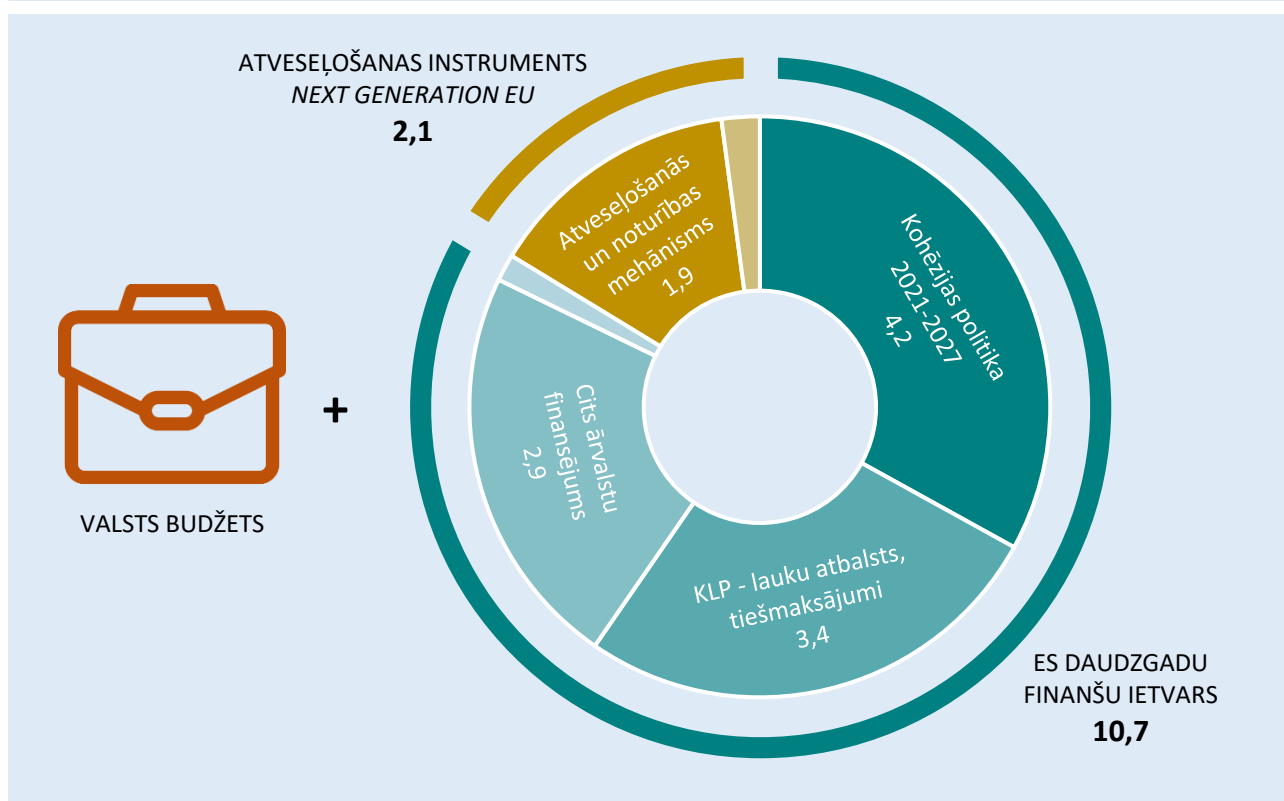
- ▶ **Vienotā kontaktpunkta izveide LIAA paspārnē**, kas nodrošinātu vienotu, ES līmeņa uzraudzību un atbalstu nulles emisiju investīciju projektu, kritisko izejvielu jautājumu, kā arī pusvadītāju tehnoloģiju attīstīšanai.
- ▶ **Enerģētiskās neatkarības un atjaunīgās enerģijas kapacitātes celšana.**
- ▶ **Izstrādāt finansēšanas mehānismu, kā nodrošināt kompensējošos mehānismus aizsardzības radariem.**
- ▶ **Grozīt “Elektroenerģijas tirgus likumu”**, lai risinātu pieslēgumu jautājumus.
- ▶ **Izveidot vienoto kontaktpunktu atjaunīgās enerģijas projektu ātrākai attīstībai.**
- ▶ **Izstrādāt tālākas rīcības uz eksportu orientētas industrijas attīstībai.**

3.6. PUBLISKAIS FINANSĒJUMS PĀRMAIŅU IEVIEŠANAI, UZ REZULTĀTU VĒRSTS BUDŽETS

No ārvalstu finanšu instrumentiem 2021.-2027. plānošanas periodā Latvijai ir pieejami vairāk nekā 10 miljardi EUR ieguldījumiem tautsaimniecības potenciāla stiprināšanai. ES ilgtermiņa budžets kopā ar iniciatīvu Next Generation EU, ir visapjomīgākais investīciju stimulu kopums. Next Generation EU finansējuma ietvaros būtisks finansējums ir paredzēts arī Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plānam. ANM plāns ietver reformas un investīcijas par finansējuma maksimālo finansējumu

1,97 mljrd. EUR. Plāns paredz atbalstu septiņās jomās - klimata mērķu sasniegšanā (676,2 milj. EUR), digitālajā transformācijā (365,2 milj. EUR), nevienlīdzības mazināšanā (378,5 milj. EUR), ekonomikas transformācijā un produktivitātes reformās (196 milj. EUR), veselības nozarē (181,5 milj. EUR), likuma varas stiprināšanā (37 milj. EUR) un Enerģijas sektora transformācija jeb RePower (134,7 milj. EUR).

Latvijas tautsaimniecības modernizācijai pieejamais indikatīvais publiskais finansējums līdz 2027. gadam, milj. EUR

192 milj. EUR pieejami Taisnīgas pārkārtošanas fonda ietvaros, kas ir paredzētas ieguldījumiem klimata pārmaiņu vissmagāk skarto teritoriju ekonomiskai diversifikācijai.

ES daudzgadu budžeta 2021.-2027. gadam ietvaros Latvijai pieejami Kohēzijas politikas instrumenti (ERAF, ESF+, KF) 4,24 mljrd. EUR apjomā. ES investīcijām ir 5 galvenie mērķi:

- ◆ Viedāka Eiropa – inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas – pētniecības un prasmju attīstīšana, atbalsts uzņēmējdarbībai un digitalizācijai (19%);

- ◆ Zaļāka Eiropa – klimatneitralitāte, pielāgošanās klimata pārmaiņām un vides aizsardzība (23%);
- ◆ Savienotāka Eiropa – droša, ilgtspējīga un pieejama transporta un digitālo savienojumu attīstība (18%);
- ◆ Sociālāka Eiropa – vienlīdzīgas iespējas un piekļuve izglītībai, veselības aprūpei un darba tirgum, taisnīgi darba nosacījumi, sociālā aizsardzība un iekļaušana (29%);
- ◆ Iedzīvotājiem tuvāka Eiropa – ilgtspējīga un līdzsvarota reģionu attīstība (5%).

ES daudzgadu budžeta 2021.-2027. gadam ietvaros tiks sniegts atbalsts lauksaimniekiem - kopējās lauksaimniecības politikas ietvaros – 2,48 mljrd. EUR tiešmaksājumiem un 933 milj. EUR lauku attīstībai. Papildus augstākminētajām investīciju programmām, projekti no Latvijas var pretendēt uz finansējumu no citām ES budžeta programmām, kur nav iezīmētas nacionālās aploknes. Būtisks ir Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments, kā finansējuma avots Rail Baltic projektam un enerģētikas starp savienojumiem.

Tāpat finansējumu pētniecības un inovācijas projektiem iespējams piesaistīt arī no programmas Apvārsnis Eiropa piedāvātajiem instrumentiem. Savukārt Eiropas Komisija cīņai pret klimata pārmaiņām novirzīs vismaz 30% no fonda InvestEU līdzekļiem. InvestEU papildus dos dalībvalstīm izdevību izmantot finanšu instrumentus, piemēram, lai to teritorijā un reģionos sasniegtu ar klimatu saistītus kohēzijas politikas mērķus.

Efektīvs publiskais sektors, kas sniedz kvalitatīvus pakalpojumus valsts iedzīvotājiem - uz rezultātu vērstis budžets

Atbilstoši OECD mērījumam dalībvalstu vidū Latvijai šobrīd ir viens no zemākajiem sabiedrības uzticēšanās līmeņiem publiskajam sektoram, pašvaldībām, kā arī nacionālajai valdībai. Lai arī sabiedrības viedoklis veidojas no daudziem kritērijiem, kā vienu no būtiskākajiem var minēt valsts pārvaldes efektivitāti. Uz nepieciešamību Latvijā paaugstināt publiskā sektora efektivitāti un veicināt pārskatatbildību vairākkārtīgi ir norādījuši arī Eiropas Komisija – Eiropas semestra ietvaros sniegtajos ieteikumos.

Mūsdienu publiskās pārvaldības laikā šādas efektivitātes veicināšanā izplatīti dominē fokusa maiņa, galveno uzmanību veltot, nevis budžeta izlietojumam, bet gan sasniedzamajam rezultātam un tā kvalitātei. Mainot valsts budžeta veidošanas principus, priekšplānā izvirzot sasniedzamo rezultātu, iestādēs tiktu izvirzīti un skaidri definēti sasniedzamie mērķi. To vērtēšanai būtu nepieciešams vadības rīks, kas aptvertu gan fiskālo, gan analītisko snieguma informāciju. Valsts budžeta plānošanas procesu pilnveide un valsts budžeta līdzekļu pārvaldības efektivizēšana notiks, attīstot normatīvo regulējumu valsts budžeta politikas jomā, lai veicinātu visaptverošas un efektīvākas pieejas izmantošanu budžeta izstrādes un vadības procesos un stiprinātu iestāžu atbildību par sasniedzamajiem rezultātiem – ieviešot budžeta sistēmu, kas piesaistīta kvalitatīvu rezultātu sasniegšanai.

Uz rezultātu vērstis budžets kopumā ir sistēma, kurā valsts plāno un paredz līdzekļus konkrētiem, iepriekš definētiem mērķiem, tos skatot 3 līmeņos vienlaicīgi – ilgtermiņa stratēģijas, valdības operacionālā un sabiedrībai sniegto pakalpojumu līmenī – un pastāvīgi, sabiedrībai caurredzami seko līdzī to izpildei un ietekmei uz ilgtermiņa attīstību, efektīvai ieguldīto līdzekļu atdevei un pārvaldībai.

Pēc būtības tas ir integrēts vadības rīks, kas palīdz efektīvāk vadīt nozaru politikas un nodrošināt kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu sabiedrībai, vienlaicīgi nodrošinot arī pieejamu budžeta snieguma pārskata informāciju, t.sk., par publiskās pārvaldes pakalpojumiem. Savukārt publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu rezultātu publicēšana pieejamā un saprotamā veidā, ļauj plašākai

sabiedrībai labāk izprast valdības un publiskā sektora paveikto, kas savukārt veicina publiskās pārvaldes sektora caurspīdīgumu, palielina atklātību un tādējādi veicina sabiedrības uzticēšanos.

Valsts politikas realizācijai tiek veidota valsts mērķu un snieguma pārvaldības hierarhija, kas nodrošina valsts sektora vienotu mērķu un stratēģiju pārvaldību, hierarhiski iesaistot tajā likumdevēju (Saeimu), valdību (Ministru kabinetu), nozaru ministrijas, kas atbild par politikas jomām, un iestādes, kas nodrošina stratēģiju ieviešanai nepieciešamās aktivitātes un atbilstošus pakalpojumus sabiedrībai, tādējādi nodrošinot stratēģisko mērķu sasniegšanu. Attiecīgi tiek veidota regulāra pārskatatbildība, simetriski nodrošinot sasniegto rezultātu uzraudzību – pakalpojumu, operacionālo (darbības) rezultātu un politikas (sabiedriskās ietekmes radītāju) līmenī. Uz rezultātu orientētai pārvaldības sistēmai ir vairāki aspekti:

- pielāgošana mūsdienu publiskās pārvaldes pakalpojumam – publiskā sektora darbības pārvaldībai ir jāattīstās, lai palīdzētu valsts ierēdņiem orientēties mainīgajās pakalpojumu sniegšanas prasībās un politikas rezultātos.
- organizācijas veiktspējas uzlabošana – snieguma pārvaldība kā vadības instruments spēj uzlabot organizācijas sniegumu un efektīvi atrisināt problēmas, ar kurām organizācijas saskaras pārvaldības procesā.
- pārskatatbildības un pārredzamības uzlabošana - labi funkcionējošas rezultātu pārvaldības sistēmas ļauj labāk noteikt pārskatāmas budžeta prioritātes, uzlabot pārredzamību un iedzīvotāju uzticēšanos valdībai, salāgojot sabiedrības gaidas ar publiskā sektora resursiem.
- salīdzināmība ar privāto sektoru – darbības rezultātu pārvaldības prakse publiskajā sektorā ir daudzdimensionāla un koncentrējas uz visdažādākajiem darbības rādītājiem, tostarp sabiedriski nozīmīgiem mērķiem, vienlaikus kalpojot arī dažādām iesaistīto pušu interesēm.

Visos attīstības plānošanas un budžeta plānošanas posmos ir būtiski atcerēties, ka publiskās pārvaldes uzdevums ir sniegt kvalitatīvu pakalpojumu valsts iedzīvotājiem, maksimāli efektīvi izmantojot pieejamos finanšu līdzekļus.

Vienota valsts līmeņa stratēģiskā plānošana un uz rezultātu vērsts budžets ir rīks, lai sasniegtu konkrētus, skaidri definētus sasniedzamos rezultātus un nodrošinātu ieguvumus sabiedrībai, īstenojot konkrētas politikas. Valsts un pašvaldību pakalpojumu sniegšanā ir svarīgi konkretizēt izmaksas, tās balstot noteiktos, sasniedzamos un jēgpilnos rezultātos valsts finansētajām aktivitātēm. Šo rezultātu nesasniegšanai vai nepilnīgai sasniegšanai vajadzētu kļūt par pamatu diskusijām par budžeta resoru budžeta izpildi turpmākajiem periodiem.

Efektīvizējot publisko sektoru, kā arī akcentējot tieši pakalpojumus, ko saņem iedzīvotājs, uz rezultātu vērsts budžets sniedz sekojošo pienesumu:

- sinhronizēta, visaptveroša un pārredzama attīstības un budžeta plānošana. Attīstības plānošanas dokumenti salāgoti ar budžeta likuma struktūru un balstās uz reālo pieejamo finansējumu. Pastāv sasaiste starp ieguldījumiem un iznākumiem;
- fokusēšanās uz vērtības radīšanu (public value), klientu apmierinātības un pakalpojumu pārvaldības nozīmes paaugstināšanu, tādējādi veicinot arvien labāku publiskās pārvaldes pakalpojumu sniegšanu;
- pārskatīta un pilnveidota snieguma informācija visos līmeņos, mērķi un rezultatīvie rādītāji sniedz skaidru priekšstatu par to, kas tiek darīts. Dažāda veida snieguma informācija sekmē lēmumu pieņemšanu dažādos līmeņos;
- sistematizētas budžeta iestāžu aktivitātes un pakalpojumi, skaidras pakalpojumu sniegšanas izmaksas, kas palīdz prioritizēt un veikt efektīvākas un lietderīgākas izvēles ierobežotu resursu apstākļos;
- konstatētas un novērstas funkciju (darbību) pārklāšanās starp dažādam iestādēm;
- pilnveidota ministriju iekšējā darbība (lielāka saliedētība starp attīstības plānošanas funkciju un budžeta plānošanas funkciju). Pārresorisko budžeta jomu veidošanas gadījumā tiek stiprināta arī sadarbība starp ministrijām;
- atklātība un informācijas pieejamība gan sabiedrībai kopumā, gan arī atsevišķām mērķgrupām (sociālie partneri, deputāti, utt.).

